

ЈУБИЛЕЈИ

Др Драгоје Живковић

ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРВЕНОГ КРСТА У ЦРНОЈ ГОРИ ИЗМЕЂУ ДВА СВЈЕТСКА РАТА*

I

По завршетку првог свјетског рата Друштво црногорског Црвеног крста обуставило је своју активност, или бар о њој није сачувано писаних трагова до његовог расформирања 1920. године. Његову надалеко познату хуманитарну предузимљивост, која је оставила за собом преко четири деценије плодног рада, успјешно је и плодотворно надомјестила Америчка мисија Црвеног крста у Црној Гори. О њеном доласку, почетком 1919. године, новине су забиљежиле: „Одмах по ослобођењу похитала је к нама хуманитарна установа Амер(ичког) Црв(еног) крста да помогне консолидовању нашег биједног стања, у којем се нашао народ ове покрајине по евакуацији непритајелске инвазије која га је тероризирала пуне три године“¹ Због своје пасивности и неплодног тла, Црна Гора ионако није могла прехрањивати свој живаљ, тако да се дио становништва који је преживио рат нашао у тешком положају. Зато је долазак Америчке мисије Црвеног крста објеручке прихваћен, особито од оног дијела становништва који је у њој видио спаситеља.

Присуство Америчке мисије Црвеног крста у Црној Гори, ге хуманитарне организације економски тада најснажније и најбогатије земље на свијету, осјетило се већ одмах по њеном доласку. Та организација дјеловала је брзо и ефикасно помагала беспомоћним и унесрећеним у рату, спасавала многе од сигурне смрти. Америчка екипа у Црној Гори чинила је све то без помпе, без жеље за рекламом. То потврђује констатација да је „Америчка мисија најсолиднија и најскромнија мисија Црвеног крста од свих које су одавно долазиле у Црну Гору“.² Ова

* Поводом стогодишњице оснивања Црвеног крста у Црној Гори.

¹ Народна ријеч, 11. III 1922, 18, Рад Америчког дјечјег Црвеног крста у Црној Гори.

² Исто, 31. XII 1919, 60, Америчка мисија Црвеног крста у Црној Гори.

хумана установа организовала је четири своја пункта у Црној Гори: на Цетињу, у Подгорици, Никшићу и Колашину. Огранак смјештен на Цетињу сачињавали су: мајор др Јарос, родом Американац чешког порекла, као шеф огранка, и четири члана: капетан др Ј. Бовден, Н. Витинг, Е. Морисон и чланица Б. Тулон. Овај огранак Америчке мисије обновио је рад болнице „Данило I“ и отворио бесплатну амбуланту за сиротињу којој је указивана помоћ у сваком погледу.³ У Подгорици (данашњем Титограду), гдје се налазило и сједиште огранака Америчке мисије Црвеног крста у Црној Гори, на челу са пуковником Ферклугом, подигнута је полска болница „комплетирана свим савременим потребама за лијечење“. Имала је и хирушко одељење, којим је руководио др Сирдвуд, са сарадницима др Кетијем и сестром Џонсон. Болницом истог типа у Никшићу руководио је др Енгелбретсон, а оном у Колашину др Кламке.⁴

С дужним поштовањем и симпатијама, ондашња штампа дотса често биљежи активност Америчке мисије Црвеног крста у Црној Гори. У једном напису подвлачи се како је одмах након рата у Црну Гору дошла бројна екипа те америчке институције. „и за све ово вријеме била је прави Самарићанин, нарочито нашој напаћеној сиротињи, што она још увијек са ревношћу . наставља“.⁵ Са одређеном дозом незадовољства затим се додаје да се напослетку сјетио и Међународни комитет Црвеног крста, са сједиштем у Женеви, да пошаље у Црну Гору једну своју санитарску мисију, састављену од љекара, милосрдних сестара и другог особља. Та мисија је у јуну 1919. године стигла на Цетиње. Јавност је обавијештена да ће се та мисија задржати неколико дана на Цетињу, потом наставити пут у унутрашњост, по свој прилици у Беране (данашњи Иванград), гдје до тада није долазила ниједна страна мисија.⁶ У вези са доласком Међународне санитарске мисије из Женеве кружиле су вијести о њеним „политичким циљевима“, па је тадашњи повјереник владе Краљевине СХС за Црну Гору, Иван Павићевић, јавно демантовао те гласине, истичући да је та мисија дошла у Црну Гору из чисто хуманитарних побуда, због чега је апеловао на све органе власти у Зетској области да јој буду благодотворни и пруже јој потребну помоћ.⁷

Баш у вријеме кад је екипа коју је послао Међународни комитет Црвеног крста из Женеве боравила у Црној Гори нашло се за сходно да се члановима Америчке мисије додијеле одликовања. Како је процедурално све било благовремено обављено, свечаност за додјелу одликовања одржана је 4. јула 1919. године на

³ Исто.

⁴ Исто.

⁵ Исто, 21. VI 1919, 4, Међународна санитарска мисија за Црну Гору.

⁶ Исто.

⁷ Исто, 28. VI 1919, 6, Уредништву „Народне ријечи“

Цетињу.⁸ Додјелјивање одликовања у вријеме боравка Међународне санитетске мисије из Женеве на Цетињу требало је да посјети колико је црногорски народ захвалан за добротворства представнику Црвеног крста у Црној Гори.

Управо тих дана кад су одликовани чланови Америчке мисије, процурила је у јавност вијест да се њени огранци из Цетиња и Никшића повлаче у Подгорицу и Колашин. То је узнемирило становништво оба града.⁹ Та вијест није била без основа, јер је званично саопштено да ће на Цетињу остати мисија Међународног комитета Црвеног крста.¹⁰ Упоредо са обавјештењем о продужењу боравка на Цетињу објављен је и програм њене здравствене активности. Новине су о томе забиљежиле: „Међународна мисија Црвеног крста вршиће бесплатан преглед болесника и то: 1. За хирушке случајеве — операције — и очне болести при Амбуланти „Данилове болнице“ сваки дан од 9—11 сати прије подне. У истој Амбуланти вршиће се преглед за женске болести и болести мале дјеце уторком, четвртком и суботом од 8—11 сати прије подне. 2. За интерне — унутрашње болести у Амбуланти, Катунска улица бр. 17 (преко пута Института) сваки дан од 3—5 сати послје подне. 3 Апотека Мисије налази се у истој згради (Катунска 17). Иста ће бесплатно давати лекове свим болесницима који буду прегледани при поменутих амбулантама. Бесплатно ће добијати лекове и они болесници који буду донијели рецепте од којег друго љекара али у том случају ако су ти рецепти визирани од општинске власти, што ће служити као доказ да је болесник слабог материјалног стања. Апотека ће бити отворена сваког дана од 9—10 сати прије подне и од 3—6 послје подне“.¹¹

Ипак, информисање јавности о задржавању Међународне санитетске мисије на Цетињу није умирујуће дјеловало, јер је грађанство, погађала вијест о одласку Америчке екипе. Ради провјере тог податка, Управа тзв. Организоване омладине сазвала је крајем јула 1919. године у просторијама Зетског дома збор омладине и грађана, на којем је изабрана делегација од 12 људи, која је упућена шефу Америчке мисије Црвеног крста за Црну Гору у Подгорицу да, у име становништва града Цетиња, изрази захвалност „за све што је до сада учинила Мисија Америчког Црвеног крста за цетињску сиротињу“, и да пренесе жељу омладине и грађанства да огранак мисије и даље остане на Цетињу и „настави свој добротворни хумани рад“. Шеф Америчке мисије нагласио је да је тронут пажњом коју њему и његовим сарадницима указује становништво Цетиња, али је додао

⁸ Исто, 5. VII 1919, 8, Предаја ордена члановима Америчког Црвеног крста у Црној Гори.

⁹ Исто, 12. VII 1919, 10, Мисија Америчког Црвеног крста.

¹⁰ Исто, 16. VII 1919, 11, Остаје овдје.

¹¹ Исто, Међународна мисија Црвеног крста.

да је много да у том граду бораве двије санитарске мисије у ситуацији кад многе вароши у унутрашњости немају ни љекара. На крају је саопштио да огранак Америчке мисије неће напустити Цетиње док не добије надлежно наређење.¹²

Америчка мисија је ипак отишла, али је убрзо по њеном одласку стигла вијест да Међународна санитарска мисија из Женеве, која у граду борави од прије два мјесеца, треба да отпутује 20. августа 1919. године. Истовремено је наглашено да се одмах по њеном одласку враћа огранак Америчке мисије Црвеног крста, па се у напису испољава нескривена радост што ће Цетињани имати прилике да ту екипу поново виде у својој средини.¹³

До наговијештене промјене мисија на Цетињу дошло је у најављено вријеме. То потврђује новинска биљешка у којој стоји да су прекјуче (18. августа) на Цетиње стигли шефови Америчке мисије Црвеног крста пуковник Олдс са супругом, пуковник Капел, пуковник Андерсон и мајор Ферклуг, руководилац Мисије за Црну Гору. На Цетиње су дошли са циљем да стекну увид у дотадашњи рад „ове филантропске установе и констатују колико је још потребно да и даље остане у овој нашој покрајини“. С тим у вези, изражава се нада, с обзиром на тешке прилике у Црној Гори, да ће она остати доста дуго.¹⁴ Та нескривена тежња била је схватљива јер је својим континуираним добротворним радом, Америчка мисија заслужила је највећа јавна признања.¹⁵

Већ је поменуто да се у првим послеријатним годинама дјелатност Друштва црногорског црвеног крста није осјећала. Истина, оно је формално постојало до средине 1920. године, али се не биљеже подаци чак ни о његовом контактирању с мисијом Америчког Црвеног крста. Једини податак којим располажемо из тог доба јесте вијест о његовом распуштању. Наиме, 24. августа 1920. године одржана је ликвидациона сједница Главног одбора, на којој је донесена одлука о расформирању друштва. На дан доношења поменуте одлуке Друштво је располагало са 3.344 папирна перпера и 2.000 круна, затим са 146.695 перпера позајмљених држави и двогодишњим необрачунатим интересом на пет уложних књижица код новчаних завода на Цетињу. Главница из тих књижица била је раније ликвидирана. Приликом доношења одлуке о распуштању Друштва црногорског Црвеног крста његову Управу су сачињавали: предсједник — митрополит Митрофан Бан; чланови: Живко Драговић, државни савјетник, Филип Јерговић, предсједник Главне државне контроле, др Стево Огњановић, начелник санитета, поп Иван Калуђеровић, др Бо-

¹² Исто, 2. VIII 1919, 17, Код шефа Америчког Црвеног крста на Цетињу.

¹³ Исто, 13. VIII 1919, 20. Одлази са Цетиња.

¹⁴ Исто, 20. VIII 1919, 22, Шефови Мисије Америчког Црвеног крста на Цетињу.

¹⁵ Исто, 31. XI 1919, 60, Америчка мисија Црвеног крста у Црној Гори.

жидар Перaziћ, бивши начелник санитета, др Станко Матановић, управник болнице „Данило I“, и Шпиро Томановић, професор.¹⁶

Из дана када је распуштено Друштво црногорског Црвеног крста има вијести о дјеловању Америчке мисије Црвеног крста на подручју Црне Горе. Податак који је регистровала *Народна ријеч* својеврстан је куриозитет. У notiци о томе каже се да је 20. августа 1920. године одржан збор Црмничана, на којем је донесена одлука да се капетан Н. Е. Вајтлинг прогласи за почасног грађанина Црмнице. У образложењу те одлуке се истиче како је он „као шеф Дјечје исхране“ много допринио здравом развоју и физичком напретку тамошњег подмлатка.¹⁷ Акција свестраног пружања помоћи коју је развијала Америчка санитетска мисија настављена је несмањеним интензитетом у 1921. и у 1922. години.

Међународна активност Црвеног крста у новоствореној држави југословенских народа била је подстицај да се што прије формира таква организација за цијело југословенско подручје. Како је Српско друштво Црвеног крста наставило рад и послије рата и како је то била институција са значајним резултатима у свом домену, са дугом традицијом и богатим искуством, ондашњи државотворци сматрали су да оно треба да одигра улогу језгра које ће утрти пут што бржем стварању југословенске хуманитарне организације Црвеног крста. Та замисао оцијењена је сврсисходном, па се похитало са њеним отјелотворењем, уз занемаривање одређених тешкоћа које су томе објективно стојале на путу. Консеквентна својој идеји, централна државна власт, односно краљевска влада, донијела је 29. јула 1921. године рјешење којим се дјелокруг рада Српског друштва Црвеног крста проширује на цијелу територију Краљевине СХС. Ту санкцију Владе отјелотворила је Тридесет пета главна годишња скупштина Српског друштва Црвеног крста 25. децембра 1921. године, проглашењем његовог прерастања у Друштво Црвеног крста СХС, чији ће се дјелокруг поклапати с државним границама.¹⁸ То је значило да *Правила* и други документи Српског друштва Црвеног крста који су до тада били на снази аутоматски проширују своје дјелство на читаву територију државе. Ти документи су претрпјели измјену утолико што је у тексту назив „Српско друштво црвеног крста“ замијењен именом „Друштво Црвеног крста СХС“ Других измјена није било, нити су се могле на брзину донијети и ускладити с реалним приликама у којима је требало да дјелује новооснована југословенска организација. Ипак, од доношења одлуке о стварању нове земаљске организације Црвеног крста до њеног спровођења у живот требало је да прође релативно доста времена. На

¹⁶ Споменници Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије 1876—1936, Београд, 1936, 190—191.

¹⁷ Народна ријеч, 21. VIII 1920, 21. Американци у Црмници.

¹⁸ Споменница... 1876—1936, 209.

путу конституисања Друштва стајале су многе препреке. Прије свега, тешке последице рата многоструко су погађале становништво, с једне стране, а с друге — процес прилагођавања новим условима живота у покрајинама које су имале многе своје особености текао је доста споро и не без одређених отпора, чак и на подручју организације Црвеног крста, установе која би требало да буде лишена политичких атрибута (то се често истиче у документима о њеном дјеловању, али је тај квалификатив задржао само карактер декларативности, јер је Црвени крст, посредно, увијек био политички ангажован, и поред тога што је био и остао најхуманитарнија организација, са најплеменитијим мотивима и циљевима). Поменути чиниоци отежавали су стварање мреже организација Црвеног крста у цијелој земљи, односно утицали да тај процес траје више година, са успонима и падовима карактеристичним за читаво међуратно раздобље.

Иако доста споро, уз неке тешкоће и савлађивање отпора, организација Црвеног крста СХС утирала је себи прве кораке и у Црној Гори. Почетком 1922. године вршене су припреме за формирање организације Црвеног крста на Петинју. Иницијативни одбор, састављен од мјештана, одржао је 20. јануара 1922. године прву сједницу, на којој се и конституисао. У иницијативи (Приређивачки) одбор Друштва црвеног крста Краљевине СХС изабрани су др Нико Мартиновић — предсједник, војни свештеник Јован Матијашевић — секретар, и Ристо Гордић — благајник. Са састанка је упућен писмени позив грађанству да се уписује у организацију. У том позиву, између осталог, каже се: „Пошто је патриотична и хуманитарна организација Црвеног крста од велике и благотворне користи не само за вријеме рата већ и за вријеме мира то је неопходно потребно да се приступи организацији (организовању — Д. Ж.) Окружног одбора на Цетињу, па среских и мјесних одбора у Црној Гори, као што се већ изводи организација националног (у смислу: земаљског — Д. Ж.) црвеног крста у цијелој нашој држави“. Стога се грађанство позива да се уписује у чланство, уз објашњење о висини уписнине за поједине категорије (утемељивачи уплаћују најмање 1000, стални чланови 100, а редовни чланови најмање 6 динара годишње).¹⁹

Током 1922. године централни орган Црвеног крста СХС — Главни одбор, — предузео је кораке на плану проширења мреже организација и њиховог омасовљења приливом новог чланства. Централно гласило Друштва — *Гласник*, који је редовно излазио од 1921. године (најчешће двобројеви, сваког другог мјесеца), посвећивао је знатан дио простора томе проблему. Аналогно потреби одређеног тренутка, *Гласник* је третирао и сва друга питања из живота и рада организације, првенствено стављајући се у службу ширења здравствене културе у најширем смислу

¹⁹ Народна ријеч, 25.. I 1922, 5, Црвени крст.

ријечи. Нема готово ни једног броја а да се питање омасовљења организације не аткуелизира. Са тим је везано и питање расту-арња друштвеног гласила. Поменимо један из серије расписа и паела те врсте, које је Главни одбор у септембру 1922. године упутио организацијама на терену, а у којем се тражи предузимљивост и ангажованост на окупљању претплатника. Готово је несхватљиво, каже се у томе апелу, да након излагања деветог броја часописа (у тој години), један град као што је Крагујевац, са 20.000 становника, још увијек нема ниједног претплатника на *Гласник*, а да на примјер, неколико сиромашних села општине Доња Зета (Мојановићи, Шушањ, Гостиље и Браленовица) имају већ 60 претплатника.²⁰ Пошто то питање никако није губило у својој актуелности, Главни одбор је на разне начине покушао да интензивира прилив чланства у организације. Један од видова тог рада био је — писмено обраћање свим институцијама и утицајним појединцима, јавним функционерима, да употрејебе свој ауторитет и углед у правцу ширења и омасовљења организације Црвеног крста. У том циљу, Главни одбор се крајем септембра 1922. године обратио једним писмом министру унутрашњих послова, с молбом да он упути препоруку свим начелницима срезова у земљи да се на том плану ангажују. Уз то, скреће му се пажња на неке среске начелнике који су се у томе већ истакли. На првом мјесту помиње се срески начелник у Подгорици, Благота Пилетић, за којег се каже да је у прошлој (1921) години у свом срезу уписао 46 сталних чланова са улогом од 100 динара и 239 редовних са годишњом уплатом од 6 динара и укупном сумом чланарине од 6.288 динара коју је послао Главном одбору, у Београд. Наглашава се, при том, да је успио да већи број лица претплати на *Гласник* и да (у првој половини 1922) у Подгорици оснује Пододбор Црвеног крста СХС, чији је и предсједник.²¹

Крајем 1922. године забиљежена је активност на хуманитарном пољу и среског начелника у Никшићу, Стојковића, који је, између осталог, упутио један апел тамошњим хуманим друштвима (Америчкој мисији Црвеног крста и Колу српских сестара) да помогну сиромашну дјецу у одјећи и другом, јер је за читав срез карактеристично преовлађивање сиромашног становништва. Та иницијатива среског начелника оцијењена је позитивно.²²

Док је организација Црвеног крста СХС у Црној Гори доста споро стварала своје синдроме, дотле је Америчка санитарна мисија успјешно и ефикасно развијала хуманитарни рад. Уз већ веома популарну и познату мисију Америчког Црвеног крста, ускоро по њеном доласку придружила јој се и с њом паралелно дје-

²⁰ *Гласник Друштва Црвеног крста СХС*, 1922, св. 9, 277, Распис Главног одбора бр. 4421.

²¹ Исто, 1922, св. 11, 343, Министру унутрашњих дела — Београд.

²² Слободна мисао, 4. XII 1922, 12, За помоћ сиротињи.

ловала организација Америчког дјечјег Црвеног крста, која је створена у току првог свјетског рата, и већ на самом почетку своје активности, стекла висок углед и репутацију. Одмах по доласку у Црну Гору екипа Америчког дјечјег Црвеног крста ступила је у акцију и постигла значајне резултате. Њен задатак, у првом реду, био је — обављање претходних припрема за отварање дјечјих установа, првенствено за прихватање и збрињавање ратне сирочади. Тако је већ крајем 1919. године отворен Дом сиротне дјеце у Подгорици, а првих дана фебруара 1920. године и Дом сиротне дјеце на Браленовици код Даниловграда. То су биле установе у којима су примљена дјеца била збринута. Поред осталог, у оба ова дома организоване су основне школе, а у Дому на Браленовици основане су и четири радионице у којима су се дјечади обучавали занатима. Дом у Подгорици могао је да прими 100, а онај на Браленовици 200 ратне сирочади. У почетку, цјелокупну управу и рад у објема институцијама водили су чланови Америчке екипе. У испомагање убрзо се укључио Обласни одбор заштите дјеце и младежи на Цетињу. То се мање изражавало у материјалним субвенцијама, а више у пружању персоналне помоћи. У сарадњи с Америчким дјечјим Црвеним крстом Обласни одбор заштите дјеце и младежи био је иницијатор неких корисних акција. На његово залагање, у мају 1921. године упућено је 20 сирочади из Браленовице у Суботицу, да се тамо обучи појединим занатима. Према сличној иницијативи Министарства за социјану политику, из истог дома упућено је 20 дјечака са завршеним IV разредом основне школе у Кувеждин, на праксу у тамошњој пољопривредној школи. Касније, у сагласности са Обласним одбором заштите, односно по препоруци Министарства за социјалну политику, 26 дјевојчица из дома на Браленовици размјештено је у грађанским породицама, које су преузеле цјелокупну бригу о њима. Амерички Црвени крст се обавезао да породицама код којих су смјештене дјевојчице, током двије године исплаћује од 50 до 150 динара мјесечно под условом да им се дозволи да похађају основну, а потом женску занатску школу, уколико ова постоји. Овај облик збрињавања женске ратне сирочади је прихваћен стога што је пракса потврдила да се та дјеца боље осјећају у породичној атмосфери, него у домовима. С друге стране, то је било у складу са становиштем да се Дом на Браленовици, који је имао у зачетку четири радионице (обућарску, кројачку, електричарску и механичарску), претвори у Занатску школу за мушку дјецу (ратну сирочад) од 6 до 12 година, а Дом у Подгорици да буде прихватилиште женске дјеце од рођења до четрнаесте године и мушке само до 6. године, коју, потом преузима Дом на Браленовици у складу с тамошњим програмом васпитања и образовања. Између сауговарача (Америчког дјечјег Црвеног крста и Обласног одбора заштите дјеце и младежи) постигнут је споразум и о профилу поменутих домова и начину њиховог издржавања.

Конкретно је прецизирано да се домови ставе под ингеренцију Обласног одбора заштите дјеце и младежи; да их до 1. јула 1922. године издржава Амерички дјечји Црвени крст, уз субвенцију Министарства за социјалну политику у мјесечном износу од 7.000 динара, а од тога датума да Министарство предузме цјелокупно њихово збрињавање. На управљање Обласном одбору заштите дјеце и младежи домови су уступљени још док је ту дјеловао Амерички дјечји Црвени крст, како би пружио одговарајућу стручну помоћ домаћим људима, док не стекну искуство у управљању цјелокупном имовином тих установа.²³

Упоредо с радом на оснивању дјечјих социјалних установа, схваћени су и значај и потреба формирања организације дјечјег Црвеног крста, као саставног дијела опште организације Црвеног крста СХС, што је већ раније учињено у многим другим земљама. Ради распјешивања те акције Главни одбор Друштва Црвеног крста СХС затражио је помоћ са стране. Обратио се централи Америчког Црвеног крста, која је у Југославију упутила познату радницу на пољу дјечјег Црвеног крста Милер, са задатком да помогне у формирању подмлатка југословенског Црвеног крста. На њену значајну помоћ се с правом рачунало с тога што се она већ била истакла у стварању дјечјег Црвеног крста у Чехословачкој.²⁴

Средином 1922. године мисија Америчког Црвеног крста напустила је Црну Гору. Поводом одласка из Цетиња, приређен јој је свечани испраћај у „Гранд-хотелу“. Шеф Америчке мисије на Цетињу, др Добинс, захвалио је приређивачима испраћаја, нагласивши да је дирнут пажњом која је указана њему и његовој екипи. По завршетку свечане вечере, др Добинса и његову екипу испратила је војна музика до његовог стана.²⁵

Годину дана касније и мисија Америчког дјечјег Црвеног крста напустила је Црну Гору. О томе су, на насловним старицама, извјештавали ондашњи листови. Истовјетан текст о томе донијело је неколико новина. У том напису синтетизовано се износе резултати четворогодишњег рада ове институције у Црној Гори. На почетку се констатује да је Амерички дјечји Црвени крст завршио свој рад у Европи 10. априла 1923. године. Његова имовина затечена у Црној Гори, додаје се, предата је на управљање Обласном одбору заштите дјеце и младежи. Вриједност те имовине, тврди се у чланку, прелази 1,5 милион динара, што чини солидно полазиште Министарства социјалне политике које треба да предузме обавезу организовања и издржавања дјечјих установа које је основао Амерички дјечји Црвени крст. Кад се сведу рачуни,

²³ Народна ријеч, 11. III 1922, 18, Рад Америчког дјечјег Црвеног крста у Црној Гори.

²⁴ Исто.

²⁵ Исто, 17. VI 1922, 13, Испраћај шефа и чланова Америчког Црвеног крста на Цетињу.

наглашава се у даљем тексту, види се да је ова америчка хуманитарна установа — у храни, одјећи и обући и разним медикаментима — пружила црногорској сиротињи помоћ од преко 28 милиона динара. Затим се истиче: „Готово у свим варошицама Црне Горе, гдје су глад и студ хтјели све да поморе, отворене су биле и кухиње у којима су се гладни нахранили а жедни напили. Дјеца ратна, предратна и поратна сирочад, без родитеља, коју није имао ко да свије око себе, била су збринута у два дјечја дома. Такве дјеце је било збринута у року од 4 године преко 500. За већи број ове дјеце Управа Амер(ичког) дјеч(јер) цр(веног) крста са представницима Државне заштите дјеце и младежи апелима и помоћима у разном, нашла је чуваре и предала их њима на чување. Одзива је било прилично те је у домовима ове области око 40, а њих до 170 налази се и данас у Државном дјечјем дому на Браленовици“.²⁶

Америчка мисија дјечјег Црвеног крста, „као што се из изложених података види, вишеструко је потврдила висок степен свог хуманизма током четворогодишњег рада у Црној Гори. Несебична предузимљивост и континуирана ангажованост Америчке мисије на збрињавању сиротиње, поготову оне коју је рат створио, остала је до данас у свијетлој успомени народа у Црној Гори. Сјећање на такву једну институцију тешко блиједи, особито код оних којима је њено присуство значило живот.

Година 1923. сматра се значајном у правцу јачања и организовања земаљске организације Црвеног крста. На сам дан који је обиљежавао средину године (1. јул) Министарски савјет одобрио је прва *Правила Друштва Црвеног крста Краљевине СХС. Правила* садрже 19 поглавља са 96 чланова. Осврнућемо се на оне одредбе које имају општи значај у мирнодопско вријеме дјеловања Црвеног крста и на посебне одредбе, уколико се односе на организацију обласних и њима подређених (нижих) одбора Црвеног крста.

Мирнодопски задаци Друштва Црвеног крста СХС исказани су према *Правилма*, у сљедећем:

„1. да прима и у својим установама одржава у готовости сва средства потребна за вршење његових задатака у миру и у рату;

2. да оснива и издржава, за разне своје потребе, санитарске и хумане установе и спрема потребно особље за рад у њима и својим стручним школама и курсевима;

3. самостално и у сарадњи са државним и самоуправним властима као и другим приватним друштвима:

²⁶ Слободна мисао, 7. V 1923, 34, Американци за нашу сиротињу; Црна Гора, 8. V 1923, 29, Амерички дјечји Црвени крст; Народна ријеч, 9. V 1923, 32, Велики хумани рад Америчког дјечјег Црвеног крста у Црној Гори.

а) да помаже: ратну сирочад, инвалиде и ратне болеснике и борбу против акутних, хроничних заразних болести и алкохолизма; заштиту породиља, одојчади и мале дјеце; подизање здравог подмлатка;

б) да ради на побољшању народног здравља, подизању материјалне хигијенске културе и хигијенском просвећивању и на ширењу хуманих циљева Црвеног крста;

в) да указује прву помоћ у народу у случају великих елементарних несрећа и опште нужде, као што су: земљотреси, поплаве, пожари, глад итд;

4. да помаже борбу против општих заразних болести у другим државама и пружа помоћ у случајевима елементарних несрећа;

5. да ствара организације Подмлатка Црвеног крста.

6. да изводи концентрацију рада друштва, државних и самоуправних власти са личним задацима и пословима“ (члан 4).

Сљедећа у нашем случају занимљива одредба говори о категоријама чланства у организацији Црвеног крста. У њој стоји: „Чланови друштва су:

1. *почасни*, који имају или су имали велике заслуге за друштво, и за такве их прогласи главна редовна годишња скупштина на предлог главног одбора;

2. *велики добротвори*, који друштву приложе или завештају вредност најмање од 50.000 динара;

3. *добротвори*, који друштву приложе или завјештају вриједност најмање 10.000 динара;

4. *утемелјачи* који приложе друштву једанпут заувјек најмање 2.000 динара;

5. *стални*, који приложе друштву једанпут заувек најмање 500 динара;

6. *редовни*, са годишњим улогом од 30 динара;

7. *помагачи*, са годишњим улогом од 6 динара“ (члан 15).

Занимљива је, даље, алинеја која говори о подјели надлежности, на нивоу Друштва Црвеног крста СХС, у којој се каже: „Послови Друштва Црвеног крста Краљевине СХС општи су, који се тичу целог друштва, а посебно кад се тичу обласних, окружних или месних одбора. . .

Сви послови Црвеног крста, који се тичу непосредно обласних, окружних и месних одбора, посебни су и о њима се старају обласни, окружни и месни одбори.

Главни одбор уз припомоћ обласних, окружних и месних одбора стара се о свим пословима који су заједнички главном и другим одборима“ (члан 18).

Наредни члан предвиђа надлежности степенованих одбора. Према њему: „**Обласни одбори** постоје у местима: а) дивизијског штаба; б) I II и III поморске обласне команде и в) команде Боке Которске. Обласни одбори носе име дивизијске или поморске об-

ласне команде, на чијој се територији налазе, као нпр.: Дравски обласни одбор Црвеног крста, или: Обласни одбор Црвеног крста поморске области Боке Которске. Границе области Црвеног крста поклапају се са границама дивизијске области, односно области поморске обласне команде и команде Боке Которске са острвима која им припадају. Седишта обласног одбора Црвеног крста Ш поморске обласне команде је у Дубровнику, а обласног одбора Црвеног крста на територији обалске команде Боке Которске је у Котору.

У местима гдје је седиште дивизијског штаба у исто време седиште војног округа, постоји само један обласни одбор који уједно врши функције окружног одбора.

Окружни одбори постоје у местима војног округа и носе име територије одговарајућег војног округа, као нпр.: Призренски окружни одбор Црвеног крста. Границе окружног одбора поклапају се са границама војног округа истог имена.

Месни одбори Црвеног крста носе име по месту где се налазе као нпр.: „Чаковачки одбор црвеног крста“ (члан 19).

Неопходно је поменути и податак да су Главну скупштину Друштва Црвеног крста, поред чланова ГО, сачињавали и делегати обласних одбора: „Сваки обласни одбор Друштва Црвеног крста дужан је послати највише три делегата са уредним пуномоћством. Чланови главне скупштине дужни су редовно долазити у седнице и да учествују у раду скупштине“ (члан 24)

Главни одбор Друштва је такође орган у којем су заступљени председници обласних одбора (члан 36).

„Шири ГО састаје се у Београду редовно најмање једанпут годишње, а ванредно, кад председник Друштва нађе за сходно или кад 1/2 чланова то тражи писмено“. (члан 40).

У надлежност ширег ГО спада и право одређивања, за сваку годину посебно, процентуалне уплате у корист овог органа од прикупљених улога редовних и помажућих чланова (члан 42).

Десето поглавље *Правила* односи се на цјелокупну дјелатност обласних, окружних и мјесних одбора Друштва Црвеног крста СХС. С обзиром на карактер материје којом се овдје бавимо, одредбе из тог поглавља доносимо у цјелини.

„Члан 55. Обласни, окружни и месни одбори имају управне и надзорне одборе и годишњу скупштину.

Одбори имају свој печат истог облика као и печат Главног одбора са одговарајућим натписом као нпр.:

Савски обласни одбор Друштва Црвеног крсти СХС, или Пожаревачки окружни одбор Црвеног крста СХС’.

Члан 56. У надлежности ових одбора спада и пословање Црвеног крста по чл. 4 овог правила обласног окружног и месног значаја.

Члан 57. За скупштине обласне, окружне и месне важе одредбе чл. 23. и 30. (који говоре о начину сазивања редовне и ван-

редне, односно о критеријуму који одређује делегатски састав скупштине) предвиђене за главну скупштину Црвеног крста, уколико се односе на ове скупштине.

1. Скупштине

Члан 58. Редовне годишње скупштине држе се у мјестима седишта обласних, окружних и месних одбора сваке године, и то Обласне најдаље до 15. марта, окружне најдаље до 15. фебруара и месне најдаље до 15. јануара.

Ванредне скупштине се држе и онда кад то нарочито старији одбори као на пр. Главни одбор за обласне, обласни одбор за окружне скупштине итд.

Ближе одребе прописује пословник.

Члан 59. Чланови обласне и окружне скупштине су:

- 1) чланови обласног или окружног одбора,
- 2) окружни одбори шаљу на обласну скупштину највише 5 делегата са уредним пуномоћјем; месни одбори шаљу на окружну скупштину највише 2 делегата.

Месну скупштину сачињавају сви чланови из тога места, који су платили своје улоге за прошлу годину.

2. Председници обласних, окружних и месних одбора Друштва Црвеног крста СХС.

Члан 60. Председнике обласног, окружног и месног одбора бира обласна или окружна или месна скупштина на редовном годишњем састанку на три године. Ови су председници највиши представници за свој одбор. Њихова права и дужности су као и представника главног одбора прилагођене посебном карактеру обласног, окружног и месног одбора.

3. Управни одбори

Члан 61. Управни одбор је шири и ужи.

У областима: а) шири управни одбор састављају: 1. председник обласног управног одбора, 2. председници свих окружних одбора на територији обласног одбора, 3. 18 чланова које изабере редовна годишња скупштина, од којих 10 морају становати у месту обласног одбора.

У окрузима: а) шири одбор сачињавају: председник окружног одбора, 13 чланова које изабере окружна скупштина, од којих 8 морају становати у месту окружног одбора. б) Ужи одбор сачињавају: председник и чланови окружног одбора, које је скупштина изабрала са седиштем у месту окружног одбора.

У месним: Управни одбор састављају председник и 9 чланова изабраних на редовној годишњој скупштини, од којих су најмање 3 чланице“ (чланови 55—61).

Одредбе о конституисању извршних тијела поменутих скупштине гласе „Шири управни обласни и окружни одбори и месни одбори у року од 7 дана после избора састају се и бирају себи: 2 потпредседника, секретара, благајника и магационера. Један од

ових потпредседника је председник дотичног Подлакта Црвеног крста“ (члан 63).

„Ради обављања текућих послова обласни, окружни и месни одбори имају: а) Извршни одбор од председника и потпредседника, благајника, секретара и магационера; б) женски одбор; в) чланове управног одбора распоређене за вршење појединих дужности; г) службено особље; д) друштвене установе“ (члан 66).

Надзорне одборе обласних, окружних и мјесних одбора сачињавају: „за обласне 7 чланова, за окружне 5 чланова, за месне 3 члана, које бира редовна годишња скупштина. Надзорни одбори у року од 7 дана после избора бирају председника и секретара“ (члан 67).

Дани Црвеног крста били су манифестације од вишеструког значаја. Стога је Правилник садржавао посебне одредбе које то регулишу. С тим у вези каже се: „Дани Црвеног крста су: а) општег, и б) обласног окружног и месног значаја“ (члан 85).

„Дани Друштва Црвеног крста општег значаја изводе се у исто време у цијелој држави у општу корист Друштва Црвеног крста СХС. Они су редовни и ванредни“ (члан 86).

„Редовни дани Друштва Црвеног крста су: 5. фебруар (23. јануара — Дан оснивања Српског друштва Црвеног крста) и 8. јуни.

Ванредни дани приређују се према одлуци Главног одбора, увек кад се покаже нарочита потреба.

За нарочите своје потребе обласни, окружни и месни одбори могу по претходном одобрењу Главног одбора приређивати дане Друштва Црвеног крста обласног, окружног и месног значаја“ (члан 83).

„Редовно уписивање нових и поновно уписивање старих редовних и чланова помагача дужни су да врше сви одбори сваке године од 10—30. новембра“ (члан 89).

Посебно поглавље (XVIII) правила односи се на организацију Подмлатка Црвеног крста СХС. С обзиром на значај овог сектора активности тадашњег југословенског Црвеног крста, те одредбе такође доносимо у цјелини:

„Подмладак Црвеног крста је грана Друштва Црвеног крста. . .

Организација подмлатка Црвеног крста изводи се свуда у држави напоредно са организацијом Друштва Црвеног крста, и има своју засебну администрацију и свој засебни буџет прихода и расхода. . .“ (члан 94).

„Задатак подмлатка Црвеног крста је да ради свим средствима, да се код младежи Краљевине СХС продуби и развије:

1. свест и осећање племенитог задатка Црвеног крста у миру и рату, свест о потреби да се сваки грађанин спреми у дужностима према Црвеном крсту.

2. да ствара и унапређује основна знања из телесне и друштвене хигијене и доприноси практичном остварењу хигијенских начела.

3. Практичном раду на хуманим и здравственим задацима Црвеног крста да се однегује осећање потребе и дужности служити и бити од помоћи другима.

4. Васпитање у грађанским дужностима и одговорностима према добу њиховог развића.

5. Васпитање у националном духу и љубави према отаџбини као уздизање свести и националних идеала.

6. Неговање моралног осећања радости при сваком добром и корисном делу, које су учинили према ближњима и навикавање на рад за узајамно помагање у невољи.

7. Заснивање љубави према друговима и деци из других места своје и стране државе.

8. Да прикупља и спрема помоћ у новцу и материјалу за помагање сиромашних другова и друге деце, за болесне и рањене војнике и инвалиде и потпомагање разних хигијенских установа“ (чланови 94. и 95).²⁷

Требало је да *Правила* послуже као руководство за акцију, као документ који инспирише и стимулише оне облике рада и понашања који су у складу са хуманим циљевима организације Црвеног крста. Међутим, у погледу организације Црвеног крста постојао је раскорак између жеља и реалних могућности. Ширење мреже организација и оснивање одбора и подбора на терену кретало се по цик-цак линији, која је имала амплитуде, али никад посве задовољавајуће.

На подручју Зетске области организација Црвеног крста током 1923. године била је ипак у порасту. Мада оскудни, сачувани су неки подаци о њеној активности. *Гласник* Друштва повремено је објављивао имена лица која су давала добровољне прилоге, организацији из цијеле земље, истовремено биљежећи и износе тих прилога. Међу прилагачима на списку априлског броја из те године, налазе се и имена предсједника и секретара иницијативног (Приређивачког) одбора Црвеног крста на Цетињу, др Ника Мартиновића, који је дао прилог од 544, и војног свештеника Јована Матијашевића, који је приложио 726 динара.²⁸ Те године први пут је организована прослава Дана Црвеног крста (8 јун — дан вјенчања краљевског пара) у цијелој земљи, па и на Цетињу. Извјештај с те прославе, који је најприје објављен у *Цетињском трговачком гласнику*, прештампао је *Црна Гора*, а потом и *Гласник*, централни орган Друштва Црвеног крста. Приређивачки (иницијативни) одбор Црвеног крста орга-

²⁷ *Гласник Друштва*, 1923, св. 8, 287—309, *Правила Друштва Црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*.

²⁸ Исто, 1923, св. 4, 121, Добровољни прилози..

низовао је јавну приредбу. Пјевачко друштво „Његош“ извело је свој културно-умјетнички програм пред око 200 грађана, а потом је војна музика одржала јавни концерат. Учесници манифестације откупили су велики број значака Црвеног крста и давали поклоне организацији која је била пред оснивањем у новцу и разним предметима. Међу грађанима који су сакупљали добровољне прилоге посебно су се истакли чланови Подмлатка. На крају се констатује да је у готовом новцу сакупљено око 8.000 динара, што је представљало запажен износ за мало Цетиње.²⁹ Из другог извјештаја о овом догађају, чији је писац Јован Матијасевић, сазнајемо да је он, у својству секретара Приређивачког одбора, грађанима који су присуствовали збору, одржао говор о значају Црвеног крста, о његовом мирнодопском програму, и на крају позвао присутне да се учлањују у ту хуманитарну организацију. У информацији коју је упутио Главном одбору потом се наводе имена активиста који су организовали прославу.³⁰

У јулу 1923. године организација Црвеног крста у Црној Гори забиљежила је нови успјех. У другој половини тога мјесеца формиран је Барски окружни одбор, а крајем мјесеца конституисан је и управни одбор, у саставу: предсједник — др Јосип Пера, потпредсједник — Андрија Јовановић, секретар — Махмуд Окановић — Џаферовић, благајник — Петар Хајдуковић; чланови: дон Марко Аштић, Хусеин Карађузовић, Блажо Иличковић, Митар Иличковић, Вуко Пулевић и Саво Поповић. Надзорни одбор сачињавали су: предсједник др Нико Баришић, потпредсједник — Марко Пламенац и Саид Дивановић. У допису о томе Главни одбор се умољава да Барском одбору пошаље *Правила*, пословне књиге и формуларе без којих организација не може функционисати.³¹

Барска организација одржала је своју редовну годишњу скупштину 30. септембра. На тој скупштини изабран је нови Управни одбор: др Јосип Пера — предсједник, Андрија Јовановић — први потпредсједник и предсједник Подмлатка, Махмуа Окановић—Џаферовић — секретар, Шпиро Загоричанин — благајник, Ђорђе Никезић — магационер; чланови: Марко Вукосављевић, Саво Поповић, Лико Поповић, Видо Радовић и Вуко Пулевић. За предсједника Надзорног одбора изабран је др Блажо Лекић — судија.³²

Нешто касније, 14. октобра 1923. године, основан је Улцињски мјесни одбор Црвеног крста, чији су Управни одбор сачињавали: др Г. Абрамовић — предсједник, Богдан Вујошевић — сек-

²⁹ Црна Гора, 15. VI 1923, 39, Са Дана прославе Црвеног крста; Гласник Друштва, 1923, св. 7, 259, Са Дана прославе Црвеног крста на Цетињу. ³⁰ Гласник Друштва, 1923, св. 7, 260, Главном управном одбору Црвеног крста СХС.

³¹ Исто, 1923, св. 10, 234, Главном одбору Друштва Црвеног крста СХС.

³² Исто, 1923, св. 12, 465, Старобарски одбор Црвеног крста.

ретар, Ђафо Бег — благајник; чланови: Даница Вулетић, Госпава Пламенац, Марија Јовићевић, Мула Муса Бушатић, Зарија Љумовић, Тахир Маврић, Јако Цец; делегати за окружну скупштину: Дервиш Омербашић и Богдан Вујошевић.³³

Сљедећи по реду био је Требињски мјесни одбор Црвеног крста (округ никшићки). Основан је 11. новембра 1923. године. У Управни одбор изабрани су: др Рудолф Леви — предсједник, Шућрибег Ресулбеговић и Јово Топиљани — потпредсједници, Владимир Н. Поповић — секретар и Ахмед Кабил — благајник; чланови: Л. Надали, А. Бутуровић, Даница Перовић, П. Селак; Надзорни одбор: Јосип Крсник, Алија Ресуловић и Тахир Поздеровић. Приликом формирања у организацији су била 23 члана.³⁴

По угледу на Требињски, убрзо је основан Билећки мјесни одбор Црвеног крста (округ никшићки). Према сачуваној забиљешци, Одбор је основан 11. децембра 1923. године. Управни одбор се конституисао овако: Душан Милићевић — предсједник, Лука Стијачић и Хамдија Емзовић — потпредсједници, Јелена Димовић — секретар, Мустафа Арнаутовић — благајник; чланови: поп Ђорђије Периновић, Лука Капор, Томана Глоговац, Маринка Дејановић; Надзорни одбор: Никола Т. Милићевић, Никола Лучић, Вуко Тупањац; делегати за окружну скупштину: Владо Кајо и Доброслав Милетић. Приликом формирања организација је имала 50 редовних чланова. За предсједника Подмлатка Црвеног крста изабран је Лука П. Стијачић.³⁵

Неколико дана касније, 10. децембра, формиран је Вишеградски мјесни одбор Црвеног крста (округ пљеваљски). Наводи се да су у Управни одбор изабрани: Атанасије Крстић — предсједник, Тодор Милановић — секретар, Минка Антица — благајник; чланови: Видо Антица, Алибег Тескереџић, Хасан Османagiћ, Санто Папо, и Линка Роза; Надзорни одбор: Симо Трифковић, Ахмед Алагич и Љубо Николић.³⁶

Средином посљедње декаде децембра (24. XII 1923.) основан је Мјесни одбор Црвеног крста на Цетињу. Уз навођење датума о оснивању, новине су нотирале састав Управног одбора, у који су ушли: митрополит Гаврило Дожић — предсједник, Лазар Перовић, просвјетни инспектор — први потпредсједник, др Нико П. Мартиновић — други потпредсједник, Јован Спасић — благајник и Никола Кнежевић — магационер.³⁷

Поводом љетњег дана Црвеног крста, одржаног 8 — 10. јуна 1923. године, забиљешени су подаци о приходима који су прикупљени у појединим мјестима, односно о дијелу тих прихода који је упућен Главном одбору у Београду. Између осталих, ту се

³³ Исто, 466, Улцињски одбор Црвеног крста.

³⁴ Исто, 1924, 4, 159, Рад одбора Црвеног крста.

³⁵ Исто, 158, Рад одбора Црвеног крста.

³⁶ Исто.

³⁷ Црна Гора, 4. I 1924, 1. Организација Црвеног крста.

помињу и они мјесни одбори у Зетској области који су извршили уплату, и то: Беране 400, Билећа 500, Херцег-Нови 5.796, Улцињ 806 и Цетиње 5.956 динара.³⁸ Ови су подаци значајни по томе што су регистровани и два нова одбора с подручја Зетске области (Беране и Херцег-Нови), чије оснивање у 1923. год. једино они помињу.

О раду организације Црвеног крста у Зетској области много је мање писаних трагова у 1924. него у претходној години. Срединам јануара објављена је вијест да су извршене припреме за оснивање мјесног одбора у Никшићу. У notiци која садржи тај податак подсјећа се на улогу коју је одиграла та хуманитарна организација за вријеме минулог рата, што ће, вјерује се, бити подстицај за оживљавање мјесне организације у граду коју је требало још раније конституисати.³⁹ Пред крај мјесеца *Слободна мисао* је донијела ново обавјештење, у којем стоји да је већ одржана једна ужа конференција (приређивачког одбора), да се врши упис чланова и да ће се прва годишња скупштина одржати 30. јануара у Официрском дому, па се сви чланови моле да „неизоставно присуствују“.⁴⁰ Током прве недјеље фебруара конституисан је Управни одбор, у саставу: др Нико Мартиновић — предсједник, Гаврило Церовић — први потпредсједник, Јоке Сочица — други потпредсједник, Радослав Николић — секретар, Мирчета Головић — благајник.⁴¹

За 1924. год. подаци о мрежи организација, бројном стању и саставу њиховог чланства, на подручју Зетске области, нијесу регистровани. Штампана није биљежила ту активност, а архива Обласног одбора Црвеног крста, на жалост, није сачувана. Посредно се једино може закључити да је Зетски обласни одбор Црвеног крста СХС формиран 1924. године. Према подацима из *Споменице* Црвеног крста, објављене у 1936. години, види се да је 1923. било формирано 8 обласних одбора у држави, односно да се њихов број у 1924. години удвостручио. Међу 16 обласних одбора који су дјеловали у 1924. години, свакако спада и Зетски обласни одбор на Цетињу.⁴² То поткрепљују и подаци о раду Обласног одбора Црвеног крста на Цетињу у наредној 1925. години, у којима се помиње његова активност на више колосијека.

Из 1924. године постоје неки подаци који говоре о активности појединих мјесних одбора Црвеног крста поводом прославе Љећевог дана (8—10. јуна). У општем извјештају који доноси податке о приходима убраним у појединим мјестима у земљи, помиње се и неколико мјесних одбора у Црној Гори који су послали Главном

³⁸ Гласник Друштва, 1924, 5, 183—186, Приходи о данима Црвеног крста.

³⁹ Слободна мисао, 14. I 1924, 70, Црвени крст у Никшићу.

⁴⁰ Исто, 28. I 1924, 72, За Црвени крст у Никшићу.

⁴¹ Исто, 11. II 1924, 74, Управа Црвеног крста.

⁴² Споменица... 1876—1936, 241.

одбору одговарајући износ, као и висина тог износа. Биљежимо их азбучним редом: Андријевица (новоформирани Мјесни одбор) — 4.547, Беране 1.713, Херцег-Нови — 1.000, Котор (такође се помиње први пут) — 903, Пљевља — 4.710, Подгорица (нова организација) — 4.948 и Улцињ — 284 динара.⁴³

Међународни савез за помоћ дјечи из Женеве почео је, од краја 1923. године, да шаље новчану помоћ и сиромашној дјечи у Краљевини СХС. У то вријеме поменута организација додијелила је у ту сврху 300.000 динара у разној валути. Та свота је подијелена на 2.000 дјелова. Један број дјеце из Зетске области увршћен је међу кориснике те помоћи. Број корисника из Црне Горе, раздијелен по мјесецима, почев од фебруара 1924. године, био је следећи: у фебруару 5, у марту—априлу 12, у мају—јуну 15, у јулу—августу 13, у септембру—октобру 16, у новембру 8 дјеце. Током 10 мјесеци помоћ је добило 79 сиромашне дјеце из Црне Горе, али се не наводи у којем износу.⁴⁴

За прву половину 1925. године такође не располажемо подацима о раду Зетског обласног одбора и његових подружних организација на терену. Али те активности свакако је било. Да би о томе извијестили редовну годишњу скупштину Друштва Црвеног крста СХС, која је одржана 16. априла у Београду, упућена су три делегата који су заступали Зетски обласни одбор: Гаврило Церовић (Никшић), Петар Хајдуковић (Улцињ) и Саво Вукојчић (Пљевља).⁴⁵ У записник скупштине нијесу унесене дискусије учесника, па ни заступника Зетског обласног одбора, а врло је вјероватно да је бар један од њих реферисао скупу о дјеловању организације у Зетској области.

Као и (двјију) предходних, тако је и 1925. године одржана прослава Љетњег дана Црвеног крста, у исто вријеме (8—10. јуна), у цијелој земљи. Поводом те манифестације, Главни одбор упутио је свим пријатељима ове хуманитарне организације апел да добровољним прилозима и на друге начине помогну њен рад. У прогласу се затим подсећа на изузетно значајну улогу коју је Црвени крст одиграо у свјетском рату, па та славна традиција треба да се настави. Један вид подупирања рада организација јесте и акција о којој је ријеч. У том документу се даље скреће пажња да је на једној међународној конференцији (1919) донесена одлука да свако национално друштво Црвеног крста одреди један дан у години као свој празник, што је у свим заемама — чланицама већ учињено (у Краљевини СХС 1923. године).⁴⁶ Тим поводом је и Зетски обласни одбор на Цетињу објавио обавјештење о својим припремама прославе. О томе пише: „У ту сврху Цетињски об-

⁴³ Гласник Друштва, 1925, св. 1, 26—28, Приходи од прославе Љетњег дана.

⁴⁴ Исто, св. 2, 81, Табела I.

⁴⁵ Исто, св. 4, 148, Записник са 37. главне редовне годишње скупштине.

⁴⁶ Слободна мисао, 1, VI 1925, 142, Дан Црвеног крста.

ласни одбор Црвеног крста уз судјеловање мјесних, просвјетних и хуманих установа врши припреме за одржавање кермеса (забава под ведрим небом у добротворне сврхе — Д.Ж.) на Цетињском корзоу⁴⁷. Штампана није донијела извјештај о прослави Љетњег дана коју је организовао Обласни одбор на Цетињу, али се у општем статистичком извјештају о прослави у цијелој земљи каже да су на дан празника у Црној Гори прикупљена 8.084 динара, од чега на Цетињу 6.755, а у Подгорици, гдје је уз судјеловање Позоришног друштва „Напредак“ 8. јуна увече приређена забава, 1.329 динара.⁴⁸ Ваља још поменути добровољне прилоге које су, с подручја Зетске области, Главном одбору упутиле неке установе. То су: Среска испостава Будва — 700, Среска испостава Херцег-Нови — 1.570 и Друга батерија Другог брдског дивизиона Зетске артиљеријске бригаде у Пљевљима — 153 динара.⁴⁹

Приликом преношења Његошевих костију, у септембру 1925. године, са Цетиња на Ловћен, у нову капелу, одржана је велика свечаност. Међу истакнутим гостима, који су присуствовали обиљежавању тог догађаја, био је и предсједник Друштва Црвеног крста СХС, др Марко Леко. Стигао је на Цетиње 18. септембра, а домаћин који му је указао гостопримство био је др Нешко Радовић, обласни лекар. Овај догађај помињемо стога што је др Леко објавио кратак извјештај о свом боравку на Цетињу, у којем говори о дјеловању тамошњег Обласног одбора Црвеног крста. Његов текст дословно гласи: „Чим сам на Цетињу дошао походио сам председника Зетског обласног одбора Њ. П. митрополита г. Гаврила. Захвалио сам се на заузимању око организовања тамошњег Обласног одбора и у име Главног одбора предао сам му орден нашег Црвеног крста. Разговарали смо о раду Црвеног крста за време мира. Самном је био и наш члан Г(лавног) О(дбора) прота г. Ст.(ева) Димитријевић. Имали смо и неколико састанака са вредним секретаром тамошњег Обласног одбора, протојерејем г. П. Хајдуковићем. Због радова око свечаности и пошто је локал (канцеларија — Д. Ж.) тамошњег Црвеног крста у Дому слобде био заузет, нијесмо могли одржати, као што сам желео, један састанак са целим Одбором, а и Одбором Подмлатка. Предсједник Обласног одбора Подмлатка, г. Душан Вуксановић, просветни инспектор Зетске области, премештен је сада у Београд и на његово место дошао је г. Лазар Перовић, који није још почео радити у Подмлатку, али обећава да ће се радо заузети око унапређења Подмлатка. Секретар тамошњег Одбора г. П. Хајдуковић, протојереј, намерава ускоро пропутovati целу своју област и том приликом обећао је заузети се да се организација Црвеног крста у Црној Гори још боље развије и да се добије што већи

⁴⁷ Црна Гора, 5. VI 1925, 25, Дан Црвеног крста.

⁴⁸ Гласник Друштва, 1925, св. 6, 202, Прослава Дана Црвеног крста.

⁴⁹ Исто, 1925, св. 4, 196—197, Добровољни прилози.

број чланова и сарадника за наш Црвени крст. За сада је Обласни одбор у вези са 3 окружна и више од 10 месних одбора у Црној Гори. У ред најбоље организованих одбора Друштва Црвеног крста долази и Обласни одбор на Цетињу. Налазимо да би веома потребно било одмах одликовати старе сараднике Друштва Црвеног крста у Црној Гори из захвалности, а нове ради подстрека за живљи рад“.⁵⁰

Овај извјештај је занимљив, јер садржи неке нове податке (о Обласном одбору Подмлатка и његовом предсједнику и о кретању броја организација, али без показатеља о броју организованог чланства), с којима се први пут сријећемо. У оцјени активности Обласног одбора коју је изрекао има претјеривања, што је резултирало из гостољубља које је предсједнику др Леку указано на Цетињу и којег је оно импресионирао. Ипак, из овог извјештаја и из других података види се да су улагани напори за афирмацију и унапређење организације Црвеног крста на подручју Зетске области.

На неки начин, то се види и из цифарских податак о добровољним прилозима из неколико извора. Новац је сакупљан посредством организација Црвеног крста на терену, затим од полицијских, општинских, школских, црквених и војних власти, као и других друштава, установа и појединаца. Ти износи, приказани по годинама, су сљедећи: 1923 — 11.058, 1924 — 8.095 и 1925 — 12.734 динара.⁵¹ Судаћи по овим подацима, активност организације у 1924. била је у благој стагнацији да, би сљедеће (1925) године нешто ојачала.

Почетак 1926. године обиљежен је једним новим догађајем који се сматрао значајним за развитак организације Црвеног крста. Ријеч је о иницијативи на спровођењу у живот нових *Правила Друштва Црвеног крста СХС*, која су била потврђена рјешења краљевске владе од 12. јануара 1926. године. Тај документ био је предмет расправе на сједници Главног одбора, одржаној 6. фебруара 1926. године у Београду. Зетски обласни одбор заступао је на тој сједници његов потпредсједник Лазар Перовић.

Извјестилац о измјенама и допунама, унесеним у нова *Правила*, био је др Гаврило Којић, главни секретар Друштва. Он је рекао: „Битне измене ових *Правила* према старим су ове: 1. Организација Друштва има свој специјални тип с овим одборским степеновањем: *Месни, обласни и Гл(авни)* одбор. Уместо 22 ранија обласна одбора у средиштима дивизијских и поморских команди (члан 18.) сада (по чл. 9. под Б. нових *Правила*) имамо 14 обласних добора у најважнијим градовима земље. Њихова територијална надлежност не поклапа се са административним границама обла-

⁵⁰ Исто, св. 6, 246—247, Извјештај предсједника Друштва.

⁵¹ Исто, 1926, св. 1, 16, Табеларни преглед прикупљених прилога о прослави Дана Црвеног крста.

сти, већ је увећана. 2. Окружни одбори су укинута, те је општење између месних и обласних одбора брже и ефикасније, а прегледност рада боља. 3. У местима где нема 20 уписаних редовних чланова наменују односи обласни одбору поверенике. Тиме се даје могућност Друштву да у свим местима има своје организације. То ће у истој бити и мерило организационе активности обласних одбора. 4. Укинута су шири и ужи управни одбори при одборима (свих ранијих степена — Д. Ж.) Управни одбор чине: председници обласних одбора и 24 члана са седиштем у Београду. Његов Извршни одбор са предвиђеним секцијама, у међувремену (између) седница Главног одбора, отправља друштвене послове. Тиме ће се постићи боље јединство централе и обласних одбора. 5. Састав скупштина при обласним и Главном одбору измењен је у корист пропорционалног заступства броја чланова једне области, односно једног места. Док се по ранијим Правилима (члан 24. Главна скупштина и 59. обласне скупштине) број делегата ветује на подједнак број делегата за сваки окружни односно обласни одбор, сада ће, међутим, број делегата мјесних одбора за обласну скупштину или делегата обласног одбора за Главну скупштину одговарати броју уписаних чланова месних одбора. Ово поред правилности има још једну лепу особину која ће изазвати такмичење одбора на задобијању чланова. 6. У члану 17. нових правила „Друштвени приходи“ учињена је важна измена у томе што је сваком месном, односно обласном одбору остављено више средстава за његову дјелатност у месту, области. Уместо ранијег процента од 2/3 од улога редовних и помажућих чланова који је слат Главном одбору месни одбор, а обласни 25%, а тек 25% дође Главном одбору, више десет динара од сваког редовног члана за штампање „Гласника“. Поред тога, и месни и обласни одбори имају разноврсне изворе за увећање својих прихода. 7. Установљен је сада неприкосновени фонд и код обласних одбора за потребе њиховог рада у време рата. И даље су задржани специјални фондови при сваком одбору за његове посебне циљеве као и по жељи завештача“.

Приоритетни задатак Главног одбора, у конкретној ситуацији, јесте да изврши територијалну подјелу земље на 14 обласних одбора, аналогно одредби чл. 9. нових Правила.

Пошто је саслушано образложење главног секретара о битним измјенама Правила, прочитан је сљедећи предлог Председништва: „Да се изда распис свим одборима Црвеног крста; ови се имају од данашњег дана држати прописа нових Правила Друштва, које је одобрила Краљевска влада на дан 12-ог јануара 1926. год(ине), М. С. бр. 1. Сви окружни одбори имају се од овог дана сматрати за месне, а њихова имовина као окружних има се предати на даље руковање обласним одборима према постојећим Правилима. Облик организације, програм и финансирање свих органа Друштва има се што пре преустројити према прописима нових

Правила“. Овај предлог добио је форму закључка и једногласно је примљен без дискусије.

Сједница је потом расправљала о програму рада Главног одбора за 1926. годину, који је морао да се прилагоди промијењеним условима дјеловања, произишлим из духа и одредаба нових Правила. Заправо, овим документом су сужене компетенције и дотадашња права овог органа. Коментаришући предлог програма, главни секретар је истакао да ће Главни одбор, односно Извршни одбор Друштва, задржати само право вођења опште политике, „док се извођење задатака преноси на обласне одборе (здравствене и милосрдне установе и организације месних одбора)“. Чак и оне установе, каже се даље у записнику, којима сада рукује Главни одбор, постепено ће прећи у надлежност обласних одбора, што говори о свођењу његових функција на репрезентативни ниво. „Из тога излази да обласни одбори морају бити што солидније организовани. До сада они у том питању стоје неповољно“. Коментатор предлога програма потом подвлачи задатке дате овим редосљедом:

„а сваки обласни одбор мора имати једну целу радну снагу, свога извршног секретара, којег ће Гл(авни) одбор да издејствује од Министарства просвете на тај начин што би по 1 учитеља доделио сваком обласном одбору;

б) сваки обласни одбор мора имати своје канцеларије;

в) да се уреди посао у канцеларијама Гл(авног) одбора тако да се води месечна евиденција развијања и рада Друштва у сваком погледу. У том погледу обласни одбори много могу допринети својом уредношћу административним и планским радом на извођењу организације у области. Јединство рада и духа мора постојати између централе и области;

г) у томе циљу обласни одбори биће повезани са централом преко сталних месечних извештаја — формулара које ће Гл(авни) одбор израдити;

д) успостављање пословних веза обављаће се брзо преко пословних инспекција: из централе у обласним местима, из обласних места по целој области. И за ове инспекционе извештаје израдио је Извршни одбор специјалне шеме“.

У даљем тексту се каже:

„Привреда друштвена мора се појачати и код централе и код обласних и месних одбора, и то у смислу:

а) што већег уписа чланова. Број од 15.000 чланова редовних је и сувише мали за Краљевину. Ако се повећа број чланова и њихова активност и заинтересованост за напредак Друштва и извођење његових задатака биће све јача. У томе циљу ваља водити специјалну евиденцију друштвених сарадника (сарадника Друштва — Д. Ж.) у народу, а нарочито се ослањати на женскиње;

б) путем организација мора се појачати и пропаганда у вези са стварно извођеним задацима Друштва како би се придобијали све већи добровољни прилози из целог народа;

б) саме друштвене установе поставити на основе да једним делом покривају своје расходе из својих прихода“.

Дио текста из тог програмског документа који се односи на акциони програм обласних одбора у 1926. години гласи:

„а) прикупљање што већег броја чланова,

б) што организованије и успешније извођење друштвеног дана 6 — 8. јуна т(екуће) г(одине).

в) да прослави педесетогодишњице ове јесени обласни одбори, са своје стране, допринесу и у моралном и у материјалном погледу тако да се у целом народу осети да је ова установа испунила успешно пола века својом делатношћу и да јој сада предстоје много већи и обимнији задаци.

г) да сваки обласни одбор преко зиме, до марта месеца организује курсеве за самарићанску службу, зашто ће инструкције добити од Гл(авног) одбора Ц(рвеног) к(рста)“.

Од 18 обласних одбора, колико их је било до доношења нових правила, 4 су укинута (у Бањалуци, Ваљеву, Зајечару и Крагујевцу), а осталих 14 (у Београду, Битољу, Загребу, Љубљани, Мостару, Нишу, Новом Саду, Осиеку, Приштини Сарајеву, Скопљу, Сплиту, Ужицама и Цетињу) требало је да развију своју дјелатност у духу нових Правила.⁵²

Руководећи органи Црвеног крста, као што се из прихваћених докумената поменути сједнице види, настојали су да организацији створе погодности за рад, да јој дају нове импулсе у правцу стимулације њене хуманитарне мисије. Међутим, друштвено-економске прилике у земљи и читав сплет других чинилаца нијесу ишли на руку видном успону организације. Сиromашење широких народних слојева испријечило се као кочница која је успоравала напредак организације Црвеног крста. Зато се доношењем нових докумената, као што је случај са поменутиm Правилима, није могло коракнути напријед, и поред најбоље жеље оних којих су их конципирали.

За неостворење програмских задатака организација Црвеног крста у земљи, који су подбацили и у Зетској области, наводе се два основна разлога. О томе говори извјештај Главног одбора поднесен 39. главној годишњој скупштини Друштва у Београду 30 априла и 1. маја 1937. године. У том документу истиче се „читава радња његова (Друштва — Д. Ж.) била је упућена од самог почетка на извођење“ 50-годишњице организације и омасовљење

⁵² Архив Предсједништва Црвеног крста Југославије (у даљем тексту: АПСКЈ), Записник I седнице Главног одбора по измењеним Правилима, одржане 6. фебруара 1926. г(одине) пре подне у Школи за нудиље Црвеног крста у Београду.

њених редова.⁵³ У правцу увођења том захтјеву, и Обласни одбор Црвеног крста на Цетињу, на дан 50-годишњице Друштва Црвеног крста СХС (за тај дан узет је датум уснивања Српског друштва Црвеног крста), организовао је 6. фебруара 1926. године у свом средишту забаву с игранком. Приредбу је отворило Пјевачко друштво „Његош“ државном химном, а потом је др Нико Мартиновић говорио о Црвеном крсту као својеврсној хуманитарној организацији, апелујући на присутне да се учлањују у њене редове. Уз програм који је изводило Друштво „Његош“, Тамбурашки збор, ученице Учитељске школе, подмладак Соколског друштва и Позоришног друштва, забава је трајала до дубоко у ноћ.⁵⁴

Реализација програма прославе јубилеја поремећена је великим поплавама у Посавини, Бачкој, Барањи и још неким крајевима земље. Водена стихија изазвала је огромне штете у тим подручјима, чије је становништво страдало. Црвени крст је прогласио мобилно стање, али није био на висини својих задатака, јер без довољно искуства за дјеловање у таквим ситуацијама није успјешно одговорио обавезама које су пред њим стајале, ни у материјалном ни у стручно-организационом погледу. То су били разлози за „неизвршење оних двеју скупштинских одлука“.⁵⁵ Катастрофалне поплаве, које су тешко погодиле крајеве наше земље, ставиле су у мобилно стање и организацију Црвеног крста у Црној Гори. О томе је *Црна Гора* писала: „Услјед катастрофалних поплава најплоднијих крајева у нашој држави организован је 25. о. м. (јулта — Д. Ж.) на Цетињу Народни одбор Црвеног крста а по упутствима Главног одбора за прикупљање помоћи пострадалима од поплава. У овај одбор су ушли, поред чланова Управног и Надзорног одбора Црвеног крста на Цетињу, представници свију мјесних добротворних, просвјетних, културних, привредних, професионалних и других удружења. Одбор се већ конституисао и приступио раду да се по свим општинама Среза Цетињског одреде повјереници за прикупљање добровољних прилога, било у новцу, било у храни или одјећи. Обласни одбор Црвеног крста дао је у исто вријеме распис на све подручне мјесне одборе да и они приступе организовању народних одбора у исту сврху. Прикупљени новац (по директиви Главног народног одбора Црвеног крста у Београду — Д. Ж.)⁵⁶ има се слати Народном одбору на Цетињу а остали материјал да задрже код себе до другог упутства“.⁵⁷ Сходно већ изреченом суду о неефикасности дјеловања

⁵³ Гласник Друштва, 1927, св. 1—4, 49, Рад Главног одбора Црвеног крста Срба, Хрвата и Словенаца.

⁵⁴ *Црна Гора*, 13. II 1926, 7, Забава Црвеног крста.

⁵⁵ Гласник Друштва, 1927, св. 1—4, 50, Рад Главног одбора Црвеног крста у 1926. г(одини).

⁵⁶ Исто, 86, Акција Народног одбора Црвеног крста за помоћ пострадалима од поплаве, провале облака и других непогода.

организације Црвеног крста у земљи у вријеме поплава, истиче се да је и у Зетској области у акцији за пружање помоћи поплављеним „мало успјеха постигнуто“.⁵⁸

Крајем априла (25) 1926. године одржана је у Београду 39. редовна главна годишња скупштина Друштва Црвеног крста СХС, којој је у име Зетског обласног одбора присуствовао његов предсједник митрополит Дожић. У извјештају који је скупштини поднио Главни одбор нема помена о раду Обласног одбора на Цетињу; пошто је излагање митрополита Дожића остало незабиљежено. Из другог једног извора, међутим, сазнајемо да је организација Црвеног крста у обласним оквирима била у опадању. Са жаљењем се констатује да у цијелој области дјелује само 7 одбора, чија активност не задовољава. У исто вријеме, организација Подмлатка постигла је запажене резултате и окупила у своје редове 12.000 чланова.⁵⁹ О незадовољавајућем стању организације, и на општем плану, говори се у поменутом извјештају Главног одбора, гдје се истиче да 15.000 редовних и помажућих чланова у цијелој земљи ни издалека не одговара могућностима и потребама њене активности.⁶⁰

Искуство из рада организације у 1926. години показало је, између осталог, да је неопходно обезбиједити сарадњу свих добротворних друштава на подручју хуманитарне активности. Иницијатор акције на том пољу, каже се у извјештају, био је Главни одбор. Предузео је неке кораке, али су резултати ипак изостали.⁶¹

Занимљиви су и неки подаци из записника о раду 39. Главне годишње скупштине Друштва Црвеног крста СХС (од 14 тада постојећих обласних одбора само зетски на њој није имао свог представника).⁶² У том документу се указује на заостајање организације у погледу броја чланства, па је заузет став о потреби да сваки од чланова уведе бар по једног у организацију.⁶³ У вези с активношћу Подмлатка препоручено је, између осталог, подупирање акције на отварању лјечилишта, сталних и сезонских, дјечјих на мору и на погодним планинским теренима, у која би се слала сиромашна и слаба дјеца на опоравак. Такође у сарадњи са надлежним државним ресорима и властима, дјецу треба слати и у државна љетовалишта. Значајну подршку у том правцу треба очекивати и од добротворних друштава.⁶⁴ На

⁵⁷ Црна Гора, 6. VIII 1926, 30. Организација Обласног народног одбора Црвеног крста на Цетињу.

⁵⁸⁻⁵⁹ Гласник Друштва, 1926, св. 4, 178, Из говора Лазара Перовића приликом прославе 50—годишњице Црвеног крста 6. јуна на Цетињу.

⁶⁰ Исто, 1927, св. 1—4, 56, Рад Главног одбора Црвеног крста Срба, Хрвата и Словенаца у 1926. г(одини).

⁶¹ Исто, 62.

⁶² Исто, св. 5—6, 136, Главна годишња скупштина Црвеног крста.

⁶³ Исто, 139.

⁶⁴ Исто 139.

крају тог записника се подвлачи „да се може рећи да је после рата ово прва скупштина на којој се досадањем раду Црвеног крста почиње давати одређен правац“, при чему се додаје да „се много више пажње мора поклонити отварању нових и издржавању садашњих установа Друштва“. ⁶⁵

На скупштини је поднесен и извјештај о раду Подмлатка у прошлој години. Наводи се податак да су у Београду, Загребу, Љубљани, Сарајеву, Скопљу, и Тузли били организовани течајеви ручног рада за учитељице и Течај за домаћу и школску хигијену на Илици код Сарајева, који је похађало 13 учитељица из Београда, Ужица, Цетиња и студенткиње из Београда, Загреба и Љубљане. ⁶⁶ Главни одбор Подмлатка, наводи се у том документу, од почетка прошле године ради на подизању својих опоравилишта те је од својих чланова до сада прикупио преко 50.000 динара“. Помиње се такође да је Задужбина Злоковића из Херцег-Новог уступила за опоравилиште Друштву своју зграду у Бијелој, у Боки Которској, на 20 година. ⁶⁷ Поједине организације Подмлатка у школама оснивају школске кухиње, радионице ручног рада, купатила, у чему их, како се додаје, помаже Главни одбор. ⁶⁸

Активности које су препоручиле 39. главна годишња скупштина и претходна засједања и органи запажене су, макар и епизодно, и у Зетској области. Осим Црвеног крста, у њих су биле укључене и друге добротворне организације и институције. Још приликом прославе 50-годишњице Друштва Црвеног крста СХС 7. фебруара 1926. године основало је Женско добротворно друштво „Књегиња Зорка“ прву ђачку кухињу на Цетињу, у просторијама Женске занатске школе. Приликом отварања, у кухињу је примљено 10 ученика гимназије. ⁶⁹

Поводом сљедећег Дана Црвеног Крста, 6. јуна, односно у складу са одлукама Главне годишње скупштине о прослави 50-годишњице организације Црвеног крста СХС, лист *Црна Гора* донио је извјештај о манифестацији која је тог дана одржана на Цетињу. У напису се констатује да је славље почело ујутро литургијом у Манастиру, након чега је одржан помен свим погинулим у претходним ослободилачким ратовима. Послије те церемоније нашли су се окупљени „ђаци свих мјесних школа, Одбор (обласни — Д. Ж.) Црвеног крста, Соколи обучени у униформама, грађанство, и једна чета војске са војном музиком на челу“. Пошто је прошла главним градским улицама, поворка се зауставила на тргу гдје је била подигнута трибина за говорнике. Том приликом

⁶⁵ Исто 140.

⁶⁶ Исто, св. 9—10, 252, Рад Главног одбора Подмлатка Црвеног крста у посљедње време.

⁶⁷ Исто, 253.

⁶⁸ Исто, 254.

⁶⁹ Црна Гора, 13. II 1926, 7, Ђачка трпеза.

је предсједник Обласног одбора Подмлатка и потпредсједник Одбора Друштва, Лазар Перовић, одржао говор о развоју Црвеног крста у Црној Гори.⁷⁰ У опсежном излагању, Перовић је говорио о славном путу црногорског Црвеног крста и великим заслугама које је он стекао, вршећи деценијама своју хуманитарну мисију. Његов говор имао је прије свега агитационо-пропагандни карактер. Истичући резултате рада црногорског Црвеног крста у прошлости, није пропустио прилику да изрази и незадовољство постојећим стањем у Зетској области. С тим у вези, рекао је: „Не земам за осуду у својој искрености, да баш овдје на заједничком скупу; изнесем жалосну и горку истину да смо се ми, наша Област, искључујући (у смислу: изузимајући — Д. Ж.) наш надни Подмладак, најслабије, најмршавије одазвали светом гласу ове најсветије установе“ Потом је изнио податке о дјеловању свега 7 мјесних одбора на терену (које смо већ помињали) и обраћајући се грађанству, додао: „И у исто вријеме допустите ми да искрено признам, да кривица није до вас. него до нас; у нехату и неагилности или потпуном дезинтересовању позваних сатрудника из саме Управе, гдје бих дошао и ја у својству потпредсједника одборског“.

Упозоравајући на невоље које прате развој друштва у конфликтним савременим условима, у којима могу доћи под удар сви слоеви народа, Перовић је апеловао на грађанство да се учлањује у организацију Црвеног крста, у институцију која треба да пружи помоћ свима који се, из било којих разлога, нађу у неповољној ситуацији. Ту своју мисао он је дефинисао: „При таквој помисли на коју је склона душа наша, ја вјерујем, да нико од вас данас неће суминути, а да не унесе ситан дарак, 3 динара мјесечно, и постане члан Друштва Црвеног крста. И то нека није довољно. Ставимо себи у морал, у обавезу, да утичемо на све наше пријатеље и другове гдје год стигнемо, у селу или у вароши, да и они оснивају пододборе и да се уписују“.⁷¹

Обласни одбор на Цетињу и његов опуномоћени заступник Перовић настојали су да отјелотворе смисао и дух Правила усвојених у фебруару 1926. године и других одлука које су их слиједиле. Истакнуто је, међутим, да нијесу постојали објективни услови за бржи, запаженији развојак организације. Ни сам Перовић није вјеровао да је могуће направити озбиљнији заокрет у правцу напретка Друштва, али је, по дужности, покушао да прикрије скепсу у том погледу, иако је без околишења изразио своје незадовољство постојећим стањем.

Крајем 1926. године ипак је нешто порастао број одбора и чланства у њима. Према доступним подацима, било је тада ре-

⁷⁰ Исто, 9. VI 19226, 22. Свечаност Црвеног крста на Цетињу.

⁷¹ Гласник Друштва, 1926, св. 4, 178—179, Говор просвјетног инспектора Лазара Т. Петровића приликом прославе 50-годишњице Црвеног крста 6. јуна т. г. на Цетињу.

гистровано 11 мјесних одбора (Беране, Ђеновић, Колашин, Котор, Краље, Подгорица, Рожаје, Стари Бару, Улцињ и Цетиње).⁷² Зетској области, са 386 чланова, од којих сталних (великих добротвора, добротвора и утемељивача) 30, редовних из састава грађанства 65 и 291 официр.⁷³ У данима Црвеног крста (Зимском и Љетњем) на подручју Области сакупљено је путем добровољних прилога 22.297,70 динара.⁷⁴

Рад подмлатка Црвеног крста релативно је добро напредовао. Број учлањених у школама свих профила, који је до средине године прелазио 12.000, морао је крајем године свакако бити већи.

Активност Црвеног крста у цијелини на подручју Зетске области у 1926. години оцијењена је неповољно. „Углавном, 1926. године (обласна организација — Д. Ж.) није успјела развити своју дјелатност јер вели (мисли се на обласни одбор — Д. Ж.) да тамо чланове и сараднике Црвеног крста може у првом (реду — Д. Ж.) код чиновника наћи. Међутим, због редукције плата у прошлој години, од стране државе, ови су у немогућности бити чланови“⁷⁵

Друштво Црвеног крста СХС ушло је у 1927. с амбицијом да надокнади пропуштено у претходној години и развије нове облике активности који ће допринијети његовој афирмацији. Елементарне непогоде које су становиштву у неким крајевима земље доносиле велике невоље отежавале су и оспоравале реализацију таквих претензија. Ријеч је о бујицама које су харале у неким дјеловима земље 1926. године и суши која је спржила љетину у другим подручјима државе. Тим тешким недаћама, од којих је народ страдао, придружиле су се 1927. године нове елементарне непогоде, у првом реду земљотрес, који је почетком године погодио Херцеговину и Шумадију. Ради ублажавања посљедица свих тих невоља и Друштво Црвеног крста СХС ступило је у акцију. Уз претходне организационо-техничке и административно-управне послове, приступило се прикупљању помоћи у новцу и у другом материјалу, у цијелој земљи.

На подручју Зетске области организације Црвеног крста у 1926. нијесу успјеле да прикупе новчану помоћ, али су зато у наредној (1927.) години на том пољу постигнути неки резултати. Мјесни одбори и Обласни одбор на Цетињу сакупили су путем добровољних прилога 3.800 динара.⁷⁶

Међу крајевима погођеним сушом у 1927. години посебно је страдала Зетска област. Да би донекле ублажио посљедице те суше, Обласни одбор је дао бескаматну помоћ трговцима животним

⁷² Исто, 1927, св. 11, 12, 345, Цетињски обласни одбор и мјесни одбори.

⁷³ Исто, св. 1—4, 67, Стање одбора и чланова у 1926. години — табела.

⁷⁴ Исто, 72, Табеларни преглед дана прославе.

⁷⁵ Исто, св. 5—6, 160, Цетињски обласни одбор Црвеног крста.

⁷⁶ Исто, 1928, св. 1—4, 142, Помоћ унесрећенима — табела.

намирницама (не наводи се износ) „у циљу одржавања сталних цена храни на обласним пијацама, што је било лако и угодно учинити“, због чега је, као што се из наведеног види, Одбору стављена замјерка.⁷⁷

Народни одбор Црвеног крста СХС у Београду добио је од државе средства за указивање помоћи пострадалима од суше. Тим поводом упућен је распис свим обласним одборима у земљи да образују народне одборе на свом нивоу и ступе у акцију на непосредном допремању помоћи (посредничка улога) онима којима је била намијењена. За добијени новац купљен је кукуруз и у одређеним количинама упућен пострадалим областима. Зетској области је у ту сврху (почетком јануара 1928) додијељен 61 вагон кукуруза; од тога је пећки срез добио 1 вагон за насељенике (колониисте), никшићки и шавнички по 10, а сви остали срезови 40 вагона жита.⁷⁸

Почетком 1927. године Обласни одбор Црвеног крста на Цетињу доживио је и једну значајну персоналну промјену. Не наводе се разлози који су до тога довели, већ се само констатује да је на Обласној годишњој скупштини (одржаној у марту), умјесто митрополита Дожића, за новог предјседника Зетског обласног одбора изабран војвода Боžo Петровић.⁷⁹

У извјештају Главног одбора поднесеном 40. главној годишњој скупштини, одржаној 29. априла 1928. године у Београду, поново је потенцирано незадовољавајуће стање организације, с акцентом да треба учинити све што је неопходно да се она омасови и развије нове облике рада. Из статистичких података за 1927. годину види се да се број мјесних одбора у Зетској области није повећао. Било их је, као и претходне године, свега 11 (набројених у статистичким подацима за 1926), али је број чланства нешто порастао. Утемељивача је било 4; Из редова грађанства: сталних 26, редовних 126 и помажућих 86; у војсци: редовних 266 и помажућих 61. Укупно их је било 569, или 183 више него у минулој години.⁸⁰ Забрињавало је, међутим, то што су од 11, била активна само два одбора, који су са Обласним, односно Главним одбором извршили финансијску ликвидацију. На извјестан начин, међу осталим аналогним, али из објективних разлога, могао се сматрати пасивним и Зетски обласни одбор, који није благовремено послао годишњи извјештај о раду Главном одбору у Београду. Тој обавези није удовољено зато што је крајем децембра (29) 1927. године умро новоизабрани предједник Обласног одбора војвода Боžo Петровић, па зато није одржана обласна скупштина у 1928.

⁷⁷ Исто, 5, Помоћ гладнима.

⁷⁸ Исто, 8.

⁷⁹ Исто, 99, Рад Друштва Црвеног крста Срба, Хрвата и Словенаца у 1927. години.

⁸⁰ Исто, 106, Преглед рада одбора и чланова Црвеног крста по областима у 1927. години — Табела.

години, те је предсједничко мјесто остало упражњено. Дужност предсједника вршио је потпредсједник поп Петар Хајдуковић.⁸¹

Поред потреба рада на помагању Подмлатка и омасовљења његовог чланства, о чему, посебно за Зетску област, не располажемо подацима за 1927. годину (али су ти подаци ушли у статистички приказ стања организације за цијелу земљу), говори се и о неким новим активностима, значајним за Подмладак Црвеног крста у цјелини. Помиње се, наиме, сарадња Подмладака са женским добротворним друштвима у земљи о прослави Материнског дана, који ће се обиљежити у мају сваке године, и редовне прославе Дана Подмлатка Црвеног крста СХС, који ће се изводити 1. децембра, на дан проглашења краљевине СХС.⁸²

Сарадња Зетског обласног одбора Црвеног крста са хуманитарним и социјално-медицинским установама на том подручју појачана је у 1927. години. То је свакако било у складу са општом политиком и одлукама Главног одбора у Београду, који је, у оквиру своје акције на помагању добротворних друштава, колу српских сестара у Херцег-Новом додијелио помоћ од 3.000, а Друштву „Књегиња Зорка“ на Цетињу 5.000 динара. Тај новац је намијењен као помоћ за издржавање ђачких трпеза у тим мјестима.⁸³

Међу посебним акцијама које су улазиле у домену дјеловања Зетског обласног одбора у 1927. години треба поменути забаву која је организована поводом Зимског дана, 8. фебруара у „Гранд-хотелу“. Већ по традицији, та забава је одржана као и претходних година, мада је приређивача оштро критиковала *Народна ријеч* изношењем неких тврдњи које су имале циљ да компромитују организатора.⁸⁴

У складу с директивама Главног одбора у Београду, Зетски обласни одбор на Цетињу заказао је прославу Љетњег дана 12. јуна текуће године. Та је манифестација припремана на начин одраније познат, са културно-забавним програмом за чије су извођење постојали услови (кермес на корзоу, концертна војна музика, томбула, лутрија и навече јавна игранка). Поводом тога, каже се у биљешци која га је најавила, Обласни одбор је подијелио 3.000 динара цетињској сиротињи.⁸⁵

Проширени Извршни одбор Главног одбора Црвеног крста СХС, на сједници од 24. јуна 1927. године, расправљао је и о молби Женског добротворног друштва „Књегиња Зорка“ у којој је тражена помоћ за издржавање тамошње ђачке трпезе у износу од

⁸¹ Исто, 127, Рад Друштва Црвеног крста Срба, Хрвата и Словенаца у 1927. години.

⁸² Исто, 134—135.

⁸³ Исто, 105, Преглед издања помоћи Главног одбора Црвеног крста за 1921—1927. годину.

⁸⁴ Народна ријеч, 12. II 1927. 7, Једна неуспјела забава.

⁸⁵ Исто, 11. VI 1927, 24, Централни обласни одбор Црвеног крста СХС.

5.000 динара. Одлучено је да се потражиоцу, у поменућу сврху, додијели 3.000 динара.⁸⁶

Већ раније припремана сарадња између Обласног одбора Црвеног крста и Хигијенског завода на Цетињу дошло је до израза у љето 1927. године. Хигијенски завод је, као експозитура Министарства народног здравља, добио суму новца за издржавања Дјечјег опоравилишта у Рисну које је отворена те године. Приступило се слању дјеце у то опоравилиште током љетње сезоне у неколико партија. На основу претходно обављених љекарских прегледа извршен је одбир дјеце за упућивање на опоравак у Рисну. У списку од 34 ученика цетињских школа (од 7 до 16 година старости), који су упућени у првој партији (према акту бр. 1254 од 28. јуна 1927. године), помињу се и имена неких наших истакнутих личности (Филип Бајковић, Ђорђе Лопичић, Војислав Биљановић и Јанко Лопичић).⁸⁷ Током прве године рада, у неколико смјена, провела се по 20 дана у том опоравилишту 142 ученика из цетињских и подгоричких школа.

Као што је сарађивао са Обласним одбором Црвеног крста, Хигијенски завод је успоставио мост сарадње и са женским добротворним друштвом „Књегиња Зорка“. Писмом од 31. августа 1927. године (бр. 1880) он пише поменућом друштву следеће: „Обзиром на глад која пријети нашој области и од које ће сигурно највише страдати наша дјеца, молим Друштво да би и са своје стране допринијело и учинило све што је могуће, да се што већи број ђака узме на исхрану и тако бар донекле ублаже страшне посљедице које би настале од слабе исхране у доба кад организми (дјечји — Д. Ж.) расту и кад им је ради растења и умног напора потребна здрава и издасна храна“ У истом акту Друштво се извештаја да ће Завод (уз право контроле трошења средстава) сваког мјесеца слати редовну помоћ за издржавање ђачке трпезе.⁸⁸

И поред свих облика активности које су предузимане, 1927. године није донијела оне успјехе које су у организацији Црвеног крста очекивани. Било је и резултата и иницијатива које су указивале на нове могућности рада и акција, али није дошло до оних ефеката на које се рачунало. Непредвиђене објективне и друге тешкоће утицале су неповољно на биланс рада у цјелини.

Катастрофалне посљедице суше и неродице, које су праћале сиромашно становништво пасивних крајева земље, изазвале су стање очајања и панике од пријетеће глади. На санирању тог стања била је мобилисана организација Црвеног крста СХС.

⁸⁶ АРЦКЈ, Записник 22. састанка Проширеног одбора Друштва Црвеног крста СХС, одржаног 24. јуна 1927. године.

⁸⁷ Архив Црне Горе, Хигијенски завод, (у даљем тексту: АЦГ, ХЗ) 1927, акт ХЗ упућен Дјечјем опоравилишту у Рисну 28. VI 1927. године.

⁸⁸ Исто, 1927, Акт ХЗ упућен Женском добротворном друштву „Књегиња Зорка“ од 31. VIII 1927. године.

што је и чинило њену основну преокупацију у 1928. години. Ова хуманитарна институција преузела је, углавном, обавезу да жито набављено из свих извора и из кредита које је додијелила држава (10 милиона динара) транспортује и подијели сиромашном становништву пострадалих крајева. Да би ту помоћ добили они којима је била најпотребнија, организације Црвеног крста у крајевима погођеним сушом правиле су спискове становника којима је пријетила глад, што је узето као критеријум за додјелу жита породицама. Организација црвеног крста успјешно је обављала тај сложен и обимни задатак.

Након расподјеле залиха из прве партије помоћи гладнима, показало се да количина жита којом се располагало није ни приближно довољна да задовољи минималне потребе угрожених сушом. Стога су надлежни државни органи додијелили нови кредит, у износу од 150 милиона динара, за набавку хране која би се у виду кредита дијелила онима којима је била неопходна за одржавање голог живота. Кредит је требало отплатити у року од 3 године. Проблем расподјеле нових количина жита по областима, транспортовање тог провијанта и пописивање оних којима је помоћ била неопходна, поставили су се веома озбиљно. Уз тешкоће које су биле неизбежне уз помоћ војних и цивилних власти, Друштво Црвеног крста СХС на задовољавајући начин је обавило тај велики посао.⁸⁹

Током поменуте акције „У првим данима фебруара прошле (1928 — Д.Ж.) године, па све до половине марта Црвени крст је раздијелио преко 400 вагона хране у неродним крајевима најоскуднијим породицама“.⁹⁰

Поред тога што је био средиште пописивања становништва којем је помоћ била најнеопходнија и организовао транспортовање жита пострадалима, Црвени крст је и из својих извора додјеливао бесплатну помоћ обољелим и другим беспомоћним лицима, способним за привређивање у крајевима пострадалима од суше. Такву његову помоћ добио је и један дио живља у Зетској области. Штампa је извјештавала да је Главни одбор Црвеног крста по представци Крста Лучића, вишег чиновника Земалске дирекције, одобрио 100.000 динара за помоћ оскуднима у храни у Црној Гори. Уз навођење тога податка истиче се: „Овај прилог Црвеног крста само је још један доказ хуманости ове велике установе“.⁹¹

Навешћемо и неке податке који говоре о допремању и подјели жита купљеног за тај новац. У првој половини марта 1928. године објављена је вијест да је „Окружни одбор Црвеног крста“ (у ствари Мјесни одбор) у Никшићу, како се наглашава, благода-

⁸⁹ Гласник Друштва, 1928, св. 1—4, 8—10, Помоћ гладним.

⁹⁰ Исто, 1929, св. 1—2, 17, Рад Црвеног крста за гладне.

⁹¹ Слободна мисао, 7. I 1928, 279, Помоћ Црвеног крста.

рећи предусретљивости војних власти већ превезао неколико вагона жита из Требиња (гдје је било главно прихватилиште хране за Зетску област — Д. Ж.) у Никшић. Жито Црвеног крста већ је подијељено извјесним општинама колико им припада: Бањанској, Опутно-Рудинској, Требјевкој и Никшићкој. За остале општине жито ће се вјероватно подијелити у току недјеље. „Иако је мала помоћ“, каже се на крају биљешке, „она сиротињи ипак нешто значи“.⁹² Проширени извршни одбор Црвеног крста, на сједници од 23. марта 1928. године, ријешао је да се Никшићком одбору Црвеног крста може послати 15.000 динара за превоз хране гладнима, ако га у томе не буде могао помоћи Цетињски обласни одбор.⁹³ Недјељу дана касније Главни одбор Црвеног крста из Београда обавијестио је Обласни одбор на Цетињу да је „за сиромашне у Црној Гори одредио још 30 вагона жита. Од ових 30 вагона, 12 се уступају Округу Никшићком. Како се у посљедње вријеме осјећа тешка оскудица у исхрани, у свим крајевима то је ова помоћ добро дошла.“⁹⁴

Извјештавајући редовно о активности Црвеног крста на пољу санирања тешких посљедица суше *Слободна мисао* је у броју од 25. марта јавила: „Црвени крст је упутио 60 вагона жита у Црну Гору (укупна количина — Д. Ж.); 30 вагона је већ приспјело, а остало је на путу. Према подјели по срезовима (изгледа) овако: Цетињски и Подгорички по седам, по шест вагона Которски и Барски, Даниловградски четири, Колашински и Андријевички по три, Берански два, Никшићки дванаест и Шавнички по три, осам вагона“.⁹⁵ На својој сједници од 2. марта, проширени Извршни одбор у Београду одлучио је „да се за превоз раније партије од 12 вагона и накнадне од 18 пошаље Цетињу (Обласном одбору Црвеног крста — Д. Ж.) 50.000 динара“.⁹⁶

Уз предузимљивост Црвеног крста и сарадњу војне и цивилне власти, жито је релативно брзо допремано до посљедњих станица у појединим општинама Зетске области. Знатно се каснило са пошиљкама једино у двије општине: планино пивској и црквичкој. О томе је штампа извјештавала: — „Помоћ Ц(рвеног) К(рста) скоро је раздијељена у свим општинама по Ц(рној) Гори. Остале су двије општине: Планино Пивска и Црквичка које још нијесу за своју сиротињу примиле жито. Скоро је мјесец дана како је Црвени крст жито упутио за Автовац и исто још није примљено и док жито чека по магацинима дотле се сиротиња у овим општи-

⁹² Исто, 11. III 1928, 288, Жито Црвеног крста.

⁹³ АПЦКЈ, записник проширеног извршног одбора Црвеног крста од 23. III 1928. године.

⁹⁴ Слободна мисао, 18. III 1928, 289, Помоћ Црвеног крста.

⁹⁶ Исто, 25. III 1928, 290, Помоћ Црвеног крста.

нама ко зна како мучи и трпи. Управа Црвеног крста треба да тражи преко надлежних да се по овој неискрености поведе истрага“.⁹⁷

Одбори Црвеног крста у неким мјестима у Зетској области настојали су да своје ангажовање на подјели и транспортовању хране сиромашном становништву сушом погођених крајева искористе као повољну позицију за омасовљење организације. Управа Мјесног одбора у Никшићу, на примјер, поставила је, у том погледу, услове да би постигла циљ. С тим у вези забиљежена је оваква мисао: „Како је Црвени Крст узео на себе да пружи помоћ оскудним у храни у цијелој држави, то ће ову помоћ добити само оне општине које буду имале мјесне одборе (Црвеног крста — Д. Ж.)“⁹⁸ То није остало без резултата. Наиме, недјељу дана касније, исти лист је донио notiцу која гласи: „Мјесни одбор Црвеног крста у Никшићу уписао је за чланове преко 200 грађана. Одзив у вароши је за похвалу“.⁹⁹ Ова мјера, која је личила више на пресију, свакако није била популарна, нити је у ширем смислу могла дати жељени ефекат, јер су прави чланови могли бити само они који су у организацији видјели институцију са далекосежнијим хуманитарним циљевима који су надрастали лични интерес, иако он није био занемарен.

По бројном стању, Мјесни одбор Црвеног крста у Никшићу био је почетком 1928. године најмасовнија организација у обласном подручју. Средином фебруара извршене су неке персоналне промјене у његовој управи. За предсједника је изабран епископ Нектарије, подпредсједници су били др Стево Баровић и Лука Драшковић, секретари Ђуро Мрваљевић и Андрија Вељовић, а благајник — Илија Каваја. Остали чланови Управног и Надзорног одбора били су исти, али се њихова имена не наводе.¹⁰⁰ Двије недјеље након реконструкције поменутог дијела Управе, тј. 25. фебруара, одржана је редовна годишња скупштина Мјесног одбора. Без икаквих података о њеном раду, наводи се састав новоизабраног Управног одбора, у који су ушли: предсједник — Хамид Куртагић; чланови: Госпава Пламенац, Крстиња Мијушковић, Даре Ђуришић, Лука Мијушковић, др Стево Баровић, Стојан Церовић, Ђуро Мрваљевић и Илија Каваја, као представници округа Томо Ђаковић, Марко Гломазић и Марко Миљанић. У истој биљешци стоји да се новоизабрани предсједник није хтио прихватити повјерене му дужности (уз образложење да је одскора у Никшићу), да му је оставка уважена и да ће на првом састанку скупштине бити изабран нови предсједник,¹⁰¹

⁹⁶ АПЦКЈ, Записник VII сједнице проширеног извршног одбора од 2. III 1928. године.

⁹⁷ Слободна мисао, 15. IV 1928, 293, Само још у Пиви.

⁹⁸ Исто, 12. II 1928, 284, Управа Мјесног одбора Црвеног крста.

⁹⁹ Исто, 19. II 1928, 285, Помоћ Црвеног крста.

¹⁰⁰ Исто, 12. II 1928, 284, Управа Мјесног Црвеног крста.

¹⁰¹ Исто, 4. III 1928, 287, Управа окружног Црвеног крста.

Регистровано је још неколико података о организационом и акционом раду Црвеног крста у Зетској области из тог доба. Међу активнијим одборима који су у 1928. години дјеловали на овом подручју помињу се они у Ђеновићу, Петровцу на Мору, Рисну Улцињу. Ипак се издваја рад Мјесног одбора у Ђеновићу, чији је предсједник била Марија Кох. Тај одбор се посебно истицао „у прикупљању прилога, упису чланова, подели помоћи невољнима нарочито поклонима топле одјеће и хране сиромашној дечици“.¹⁰²

Зетски обласни одбор Црвеног крста на Цетињу организовао је свечану прославу Зимског дана 5. фебруара 1928. године. Кратку notiцу о томе донијела је, дан раније, *Народна ријеч*, истичући да „Цетињски обласни одбор Црвеног Крста приређује вечерас уочи дана Црвеног крста свечану игранку у просторијама „Гранд-хотела“, с нагласком да посебних позива за забаву неће бити.“¹⁰³ Опширније о прослави информисала је *Црна Гора*. У чланку који доноси подвлачи се да се смишљено радило да одржавање приредбе буде што мање оптерећено расходима у години у којој се интензивно ради на прикупљању средстава да се прехране они који су страдали од суше и неродице. „Госте је“, каже се у напису, „поздравио г. прота Хајдуковић, потпредсједник Одбора, и у свом говору врло лијепом оцртао важност Црвеног крста и у миру и у рату наглашавајући, да ова установа не зна (за) партије, религије, народности, сталезе и класе, већ је спрема свију мајка и утирач суза, па је у име Одбора апеловао да се ова установа уписивањем чланова прошири и ојача“ Хајдуковић је посебно подвукао „да ће пасти оно што нема коријена у закону правде и да ће вјечно живјети и високо стојати Црвени Крст побједитиљ себичности и огледало мира и љубави“! На крају се у чланку констатује да забава није посјећена према очекивању, али је њена организација била на завидној висини.¹⁰⁴

О раду Подмлатка обласног Црвеног крста мало је директних података у 1928. години. Колико је познато, његова је акција била усмјерена на оснивање ђачких кухиња, како би се пружила помоћ у прехрани сиромашној дјечи у крајевима особито погођеним оскудицом. О непосредном ангажовању Црвеног крста (па и самог Подмлатка) на овом пољу мало је вијести. Више о тој дјелатности сазнајемо из ангажовања Хигијенског завода на Цетињу (у тој акцији), јер је ова установа у то вријеме била главна трансмисија за оснивање и рад ђачких трпеза у Зетској области. Биљежимо овдје неколико таквих података.

Дом народног здравља у Београду извијестио је Хигијенски завод на Цетињу почетком фебруара 1928. године да је фабрика

¹⁰² Гласник Друштва, 1929, св. 3—4, 128, Цетињски обласни одбор Црвеног крста.

¹⁰³ Народна ријеч, 4. II 1928, 5, Забава Црногорског крста,

¹⁰⁴ Црна Гора, 8. II 1928, 3, Забава Црвеног крста.

шећера у Црвенки, на молбу Министарства народног здравља, упутила 100 кг шећера као помоћ ђачким трпезама у Зетској области.¹⁰⁵ Својим актом Хигијенски завод је у другој половини априла 1928. године тражи од Министарства народног здравља одобрење да му дозволи да из намјенских средстава може додијелити помоћ у редовном мјесечном износу за издржавање ђачке трпезе коју је основало Женско добротворно друштво у Подгорици, а у коју се шаљу сиромашни ученици које одреди тамошња школска поликлинака. Уз то се додаје да је поменута ђачка трпеза отворена 15. марта 1928. године и да се у њој тренутно прехрањују 32 ђака.¹⁰⁶ Из дописа Хигијенског завода Дому народног здравља у Подгорици, који је упућен два дана касније, посредно се види да је Министарство народног здравља Заводу одобрило да за ђачку трпезу у Подгорици шаље редовну мјесечну помоћ од 4.000 динара.¹⁰⁷ Мјесец дана прије тога, Хигијенски завод поднио је истом Министарству захтјев да му дозволи да, у региону Љечилишта на Ловћену, организује под шаторима феријалну ђачку колонију за двије партије (смјене) од по 200 ученика, што би Завод (уз уплату од 200 динара по ученику) коштало око 24.000 динара. За најсиромашније ђаке боравак у колонији био би бесплатан, јер би улог за њих уплатили фондови појединих школа.¹⁰⁸ Почетком друге половине маја, Хигијенски завод јавља Мјесној контроли у Подгорици да је Министарство народног здравља одобрило отварање феријалне колоније на Ловћену, за коју ће издвојити 24.000 динара.¹⁰⁹ Својим дописом, из средине септембра 1928. године, Хигијенски завод је јављао Министарству народног здравља да му је, најзад, Мјесна контрола у Цетињу дозволила да редовно уплаћује мјесечно по 5.000 динара као помоћ Друштву „Књегинџа Зорка“ за издржавање ђачке кухиње.¹¹⁰ Занимљив је и допис Управе Државне учитељске школе на Цетињу у којем моли Хигијенски завод да, умјесто повремене помоћи коју пружа у намирницама за издржавање тамошње ђачке трпезе основане 15. марта 1928. године,¹¹¹ одреди сталну мјесечну помоћ у новцу, „Пошто је ове године економско стање краја одакле је већина наших уче-

¹⁰⁵ АЦГ, ХЗ, 1928, Допис Дома народног здравља у Београду Хигијенском заводу на Цетињу од 2. II 1928. године.

¹⁰⁶ Исто, Допис Хигијенског завода — Министарства народног здравља у Београду 18. IV 1928. године.

¹⁰⁷ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Дому народног здравља у Подгорици, 20. IV 1928. године.

¹⁰⁸ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Министарству народног здравља у Београду, 23. III 1928. године.

¹⁰⁹ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Мјесној контроли у Подгорици, 18. V 1928. године.

¹¹⁰ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Министарству народног здравља у Београду, 17. IX 1928. године.

¹¹¹ Народна ријеч, 19. III 1928., 11, Школска кухиња на Цетињу.

ника много горе од прошлогодишњег“.¹¹² Карактеристичан је и допис Женског добротворног друштва „Косовка дјевојка“ из Никшића, у којем се Хигијенски завод на Цетињу обавјештава да је, под његовим руковођењем, 4. децембра 1928. године основана у Никшићу ђачка трпеза и моли да Завод извјести о суми коју ће редовно уплаћивати сваког мјесеца за потпомагање ове хумане акције.¹¹³ Актом из краја децембра 1928. године Министарство народног здравља наложило је Хигијенском заводу на Цетињу да мјесечно уплаћује 2.000 динара као помоћ за исхрану сиромашних ученика Интерната Поморске академије у Котору.¹¹⁴ Посљедњи податак који овдје доносимо говори о неколико ђачких кухиња у којима су се прехрањивали сиромашни ученици. Поименично, то су биле: ђачка трпеза на Цетињу са 70, у Подгорици са 52, у Основној школи у Ђеклићима са 25, у Очинићима са 60, у Опоравилишту у Рисну са 32 и у Учитељској школи на Цетињу са 17 ученика. На крају се додаје да је у припреми оснивање ђачке трпезе на Бати Цуцкој, у Трњинама, у Бјелицама и на Љуботињу.¹¹⁵

При сумирању резултата рада обласне организације Црвеног крста у Црној Гори 1928. године, истиче се да је она и на организационом плану постигла боље резултате него у претходној години. И поред тога што је остала без свог првог човјека, без председника Одбора, организација је, дакле, у постојећим условима, релативно задовољавајуће функционисала. У десет срезова имала је 15 мјесних одбора са 449 чланова и 418 претплатника на **Гласник**. Акцију пружања помоћи пострадалима од суше и транспорта хране до крајњих станица Одбор је обавио успјешно, поготову ако се имају у виду саобраћајне непогодности и друге тешкоће с којима се суочавају.¹¹⁶

Како ни 1928. година није била наклоњена становништву крајева пострадалих претходне године, живаљ Зетске области, као и још неке регионе земље, вребала је нова опасност од суше. Током године, управо од суочавања са неповољним приликама за вријеме прољећне сјетве, а посебно од тренутка кад је било очевидно да је љетина потпуно спржена, сиромашно становништво Зетске области било је готово упаничено од пријетеће глади. Све наде да ће посљедице суше бити ублажене отварањем јавних радова на којима ће најсиромашнији имати могућност да дођу до минималне зараде за себе и породицу биле су изневјерене. Већ

¹¹² АЦГ, ХЗ, 1928, Допис управе Учитељске школе Хигијенском заводу на Цетињу од 30. IX 1928. године.

¹¹³ Исто, Женско добротворно друштво „Косовка дјевојка“ Хигијенском заводу на Цетињу 1. XII 1928. године.

¹¹⁴ Исто, Министарство народног здравља у Београду — Хигијенском заводу на Цетињу 24. XII 1928. године.

¹¹⁵ Исто, 1929, Хигијенски завод на Цетињу — Министарству народног здравља у Београду, 15. II 1929. године.

¹¹⁶ **Гласник Друштва**, 1929, св. 3—4, 127, Цетињска област Црвеног крста.

почетком октобра 1928. године било је јасно да од организовања јавних радова у угроженим подручјима неће бити ништа. За ту сврху Министарство грађевина располагало је са свега три милиона динара кредита. Од те суме само је 800 хиљада било намијењено Црној Гори. Та свота је, писале су новине, више него симболична, јер се за тај износ може купити свега 400 вагона жита. „Али кад се зна да је за исхрану Обласи потребно још око 2.000 вагона“, констатује се у једном новинском напису, „онда се тек могу предвиђати тешкоће. Треба дакле још имати кредит од 80 милиона динара за исхрану. Од куда ће бити тај кредит кад сви знамо да у народ новца нема? Може се тумачити да ће народ продати нешто живог и помоћи са зајмовима, али, у сваком случају, та сума неће прећи 40 милиона динара. Остаје дакле још 40 милиона потребних за исхрану, за коју суму се не види покриће. Народ нема, држава нема, а област не може да пружи ту помоћ. Кад се све узме у обзир, онда се може одмах закључити да у нашој Ц(рној) Гори морају настати (тешки тренуци) у овој години дана какви се не памте у прошлости“ Пошто се указује на обавезу свих друштвених слојева и на њихово мјесто у акцији за помоћ становништву угроженом од елементарних непогода, посебно се апострофирају задаци Црвеног крста. Организација у цјелини и сви њени одбори појединачно морају „отпочети са сакупљањем прилога... Умјесто обилних слава и других свечаности нека се даде помоћ за сиротињу преко Ц(рвеног) Крста било у новцу, или житу или другоме. Ако се сами прво будемо помагали, то је права и највећа помоћ.“¹¹⁷

Већ присутне тешке посљедице једне нове наредне године, каква је била 1928. многим нашим, особито пасивним крајевима, уочио је и Главни одбор Црвеног крста СХС. Стечено искуство из претходне године подстакло га је да на вријеме иницира предузимање потребних корака у правцу санирања посљедица тешке суше која је погађала сиромашно становништво у оним крајевима гдје је оставила пустош. Тога ради, Главни одбор је 2. септембра 1928. године упутио *Распис свим одборима и повјереништвима Црвеног крста за прикупљање и подјелу помоћи нејачи, оболелим, старим и изнемоглим у местима где прети опасност од глади*. Доносимо овдје одломак из тог општег *Расписа*, који гласи:

„Главни одбор Црвеног крста позива све одборе и повереништва, да истрајно и плански воде акцију прибирања и слања помоћи за гладне. Особито подвлачимо потребу да у својим местима и околини путем својих прогласа, путем општинских власти, јавних позива преко листова и иначе, припреме расположење код свега становништва за топао одзив. Дарежљивост нашег света треба да буде разноврсна — сваки нека одвоји што може — прилог у

¹¹⁷ Слободна мисао, 7. X 1928, 318, Пед страхотама неродне године.

¹¹⁸ АПЦКЈ, Распис Главног одбора Црвеног крста свим одборима и повјереништвима у земљи од 2. XI 1928. године.

половној одећи, обући, покривачима и др. стварима; прилог у намирницама и новцу. Све те прилоге у стварима и храни у пакетима до 20 кг. и снабдевене одборским печатом слати у доље назначена сабирна средишта обласних одбора Црвеног крста, док прилоге у новцу слати једино Главном одбору Црвеног крста. Ти пакети с одборским жигом отправаљаће се бесплатно, према томе, ако се располаже већом количином приложене хране и ствари треба у више пакета ову и са особеним писмом послати у она сабирна средишта Обласног одбора, која су доњим редосљедом одређена. О пошиљкама пакета потребно је повремено извештавати и свој обласни одбор иако овај није сабирано средиште“.

Потом се поименично набраја свих 14 обласних одбора на чије адресе се могу слати пошиљке. Међу њима је, на 14. мјесту, Цетињски обласни одбор, чији мјесни одбори прикупљене прилоге (у натури) сами дијеле на свом подручју, о чему извјештавају Обласни одбор. У посљедњем пасусу *Расписа* се подвлачи:

„Не треба оклевати већ одмах приступити раду јер сваки пропуштени тренутак доноси већу несрећу. Треба одмах приступити прикупљању прилога, а такође прикупљати и лоуздане податке о стању појединих породица и личности којима прети у највећој мери опасност од смрти. Стално и преко јавности саопштавати успехе који су постигнути у отклањању већих несрећа“.¹¹⁸

Ван сваке сумње, организација Црвеног крста у земљи, у цјелини узето, постигла је запажене резултате у многим доменима у 1928. години, поготову ако се они упореде са достигнућима из претходних година. С друге стране, она се нашла пред новим, доста тешким искушењима, изазваним елементарним непогодама и, изнад свега, посљедица свјетске економске кризе, која се наткрила над капиталистичке земље и од којих није могла бити поштеђена ни Краљевина СХС. Штавише, спадајући у ред најзаосталијих земаља Европе, осјетиће она страхоте те кризе у драстичној форми. У тој чињеници лежали су узроци контрареволуционарних промјена које су погодиле земљу већ почетком наредне, 1929. године. Све што се збивало у политичком и привредном животу Краљевине Југославије тридесетих година XX вијека оставило је неизбрисиве трагове и на организацији Црвеног крста, на њеном институционалном устројству и свим облицима активности. Ипак, Црвени крст је настојао да врши своју хуманитарну мисију и у условима шестојануарске диктатуре, биљежећи резултате иако је општа економска и политичка мора спутавала и његову иницијативу.

Ново негативно поглавље историје југословенских народа, започето владавином најцрње реакције и диктатуре оличене у режиму краља Александра, утиснуло је свој печат и раду организације Црвеног крста. Један напис о акцији за помоћ гладнима, интензивније настављеној од почетка новембра 1928. године, у вези са сушом која је погађала сиромашно становништво пасив-

¹¹⁸ Гласник Друштва, 1929, св. 1—2, 17, Рад Црвеног крста за године.

них крајева, подвлачи да она није дала задовољавајуће резултате. Према том документу, основни разлог је у „гешким приликама које владају и које утичу на слаб одзив грађанства да прилаже за гладне“. Нешто запаженији од рада своје старије организације био је рад Подмлатка Црвеног крста, који је своју активност усмјерио преко школа у правцу оснивања школских кухиња, „у првом реду у гладним местима“. У даљем контексту се подвлачи: „Према до сада познатим резултатима рада одбора Црвеног крста и организација Подмлатка, можемо рећи да је успех прилично слаб“. Да би се на том плану нешто учинило, каже се даље, Главни одбор Црвеног крста је свом Подмлатку додијелио помоћ од 100.000 динара као свој први прилог у 1929 години за гладну дјецу.¹¹⁹

Мада епизодни, доступни су нам и поједини подаци о акцији Подмлатка на пружању помоћи дјечи у неким школама Зетске области за рад ђачких кухиња. *Гласник Подмлатка Црвеног крста* у фебруарском броју из 1929. године донио је апел под насловом *Помозите гладне другове!* који гласи: „Школе у којима чланови Подмлатка Ц(рвеног) К(рста) гладују. Пријављују нам се сваког дана и очајно вапе за помоћ. Ми знамо да њихове молбе неће остати неуслишене и да ће њихови срећнији и имућнији другови пожури да им што пре пошаљу помоћ“. Међу набројаним наводе се и двије школе из Зетске области: Основна школа — Муо (Бока Которска) и Основна школа у Жабљаку.¹²⁰ У истом броју овог гласила наводи се податак да је Дунавска основна школа у Београду послала 9 сандука хране школама у Баошићу, Крушевицама и Униринама у Боки Которској, а Основна школа из Дебелаце, како се наводи, прикупила је велику количину животних намирница и одјеће коју намјерава послати основним школама у Униринама и Жабљаку.¹²¹

Из поменутих средстава која је Главни одбор у Београду додијелио Главном одбору Подмлатка за помоћ ђачким кухињама у крајевима угроженим глађу симболичан износ добиле су и ове школе у Црној Гори: у Брчелима, Његушима, Вуковцима (код Подгорице), у Униринама, Гимназија у Подгорици, Основна школа у Борику по 500 динара и Основна школа у Глухом долу 517 динара.¹²² Из истог извора за март мјесец 1929. год помоћ су добиле сљедеће школе у Црној Гори: Основна школа у Жабљаку, Подгорици, Глухом долу, Гимназија у Подгорици по 1000 динара,

¹²⁰ *Гласник Подмлатка*, 1929, бр. 6, 15, *Помозите гладне другове*.

¹²¹ Исто,

¹²² Исто, бр. 7, 13, *Списак школа којима је послата помоћ из фонда школских кухиња*.

¹²³ Исто, 1929, бр. 8,15, *Списак школа којима је послата помоћ*...

¹²⁴ *Гласник Друштва*, 1929, св. 3—4, 68, *Четрдесет прва главна годишња скупштина нашег Друштва Црвеног крста*.

Основна школа у Вуковцима 750 динара, Основна школа у Униринама 500 динара и Учитељска школа у Цетињу 500 динара.¹²⁵

У кратком резимеу извјештаја о раду Главног одбора Црвеног крста СХС, намијењеног 41. редовној главној скупштини, забиљежен је и податак да су се истакли и функционери Црвеног крста у Зетској области.¹²⁴ Из кредита који је Министарство за социјалну политику повјерило Главном одбору да га раздијели најугроженијим областима за помоћ гладнима Зетски обласни одбор добио је 375.000 динара,¹²⁵ које је раздијелио према својим критеријумима. Из поменутог кредита Мјесни одбор Црвеног крста у Рожајама посебно је добио 30.000 динара да у споразуму са Мјесним одбором Црвеног крста у Пећи а по одобрењу Обласног одбора на Цетињу набави жито за око 2.000 душа у трима рожајским општинама.¹²⁶ У истом документу се говори да „Цетињски обласни одбор још сређује податке о стању за рад неспособних породица у својој области за које ће од Главног одбора тражити најнужнију помоћ“.¹²⁷

Ни 1929. године Зетски обласни одбор Црвеног крста није одржао своју редовну годишњу скупштину, па Главни одбор у Београду није располагао поузданијим подацима о дјеловању организације на овом подручју. У *Гласнику* је објављена само биљешка да се код Главног одбора води списак о 16 мјесних одбора у Зетској области, док су код Обласног одбора била регистрована 23. Чланарину су с Главним одбором ликвидирала свега 202 редовна и 84 помажућа члана. На *Гласник* било је претплаћено 111 чланова. У акцији за помоћ гладнима коју је водио Обласни одбор дао је свој допринос и Подмладак, који је „и поред свих сметњи повећао број својих организација у Области“. У Подмлатку је било учлањено 178 школа са 700 одјељења (разреда) и 9.542 члана. Било је такође отворено 58 ђачких кухиња, у којима су се прехрањивала школска дјецца најсиромашнијих породица.¹²⁸

Министарство народног здравља посредством Хигијенског завода на Цетињу дијелом је повремено а дијелом редовно издвајало одређена средства за издржавање ђачких кухиња. Доносимо неколико података који говоре о том облику социјалне помоћи. Хигијенски завод је својим дописом из почетка фебруара 1929. године извијестио Школски одбор на Љуботињу да је Министарство народног здравља одобрило да му се (Школском одбору) одобре средства у редовном мјесечном износу за прехранивање 40 ученика тамошње основне школе.¹²⁹ Сличан допис упутио је неколико дана касније и Школском одбору у Бајицама, којим га извјештава да су обезбијеђена средства за један дневни оброк за

¹²⁵ Исто, св. 11—12, 346, Цетињски обласни одбор.

¹²⁶ Исто, св. 1—2, 18, Рад Црвеног крста за гладне.

¹²⁷ Исто, 17.

¹²⁸ Исто, 1929, св. 11—12, 345—446, Цетињски обласни одбор.

¹²⁹ АЦГ, ХЗ, 1929, Хигијенски завод на Цетињу — Школском одбору на Љуботињу, 4. II 1929. године.

40 ученика Бајичке основне школе.¹³⁰ Посебно је занимљив извјештај који је у првој половини фебруара Хигијенски завод упутио министарству народног здравља о стању ђачких кухиња на свом подручју. У извјештају стоји да дјелују три већ развијене такве кухиње, којима се додјељује редовна мјесечна помоћ за издржавање. То су: ђачка трпеза на Цетињу са 70, у Никшићу са 60 и у Подгорици са 52 ученика. Истовремено, према том извјештају, оформљене су кухиње и у неким основним школама: у Теклићима са 25, на Бати Цуцкој са 40, у Горњим Бјелицама са 30, у Дубови са 25, у Доњим Бјелицама са 35, у Бајицама са 60, на Љуботињу са 40 и у Трњинама са 25 ученика.¹³¹ Мјесец дана касније Хигијенски завод доставља нови извјештај Министарству народног здравља, у којем набраја ђачке кухиње у области и број ученика који се у њима прехрањује. У акту се наводе: ђачка трпеза на Цетињу са 79, у Подгорици са 70 и у Никшићу са 80 ученика; затим се ређају ђачке трпезе у основним школама: у Теклићима са 25, Очинићима са 60, Бати Цуцкој са 40, Горњим Бјелицама са 30, на Дубови са 25, у Доњим Бјелицама са 35, у Бајицама са 60, на Љуботињу са 49, у Трњинама са 28, на Горњем Цеклину са 50 и на Трешњеви са 50 ученика.¹³² У извјештају упућеном почетком априла на исту адресу, поред већ помињаних ђачких кухиња у основним школама, нотирају се и новоосноване: у Грађанима са 40, у Његушком подвршју са 30, у Дреновителици са 60, у Ублима Чевским са 15, у Косијерима са 40, у Добрском селу са 40, у Велестову са 40, у Ријеци Црнојевића са 70 и Ластви Чевској са 27 ученика.¹³³ И поред тога што се ширила мрежа ђачких кухиња на подручја Завода није било могуће удовољити свим захтевима, уз скромна средства која је држава додјељивала за ту сврху, иако је готово свака школа осјећала потребу за таквим институцијама у кризној 1929 а и у наредним годинама. Наводимо међу првима добије ђачку трпезу, па моли да више не буде заобилажена. Саво Челебић, предсједник школског одбора Основне школе у Куновом Присоју упутио је Хигијенском заводу на Цетињу допис који доносимо у цјелини, јер помиње и оснивање повјереништва Црвеног крста у Штитарима и Орасима. Тај допис гласи: „Управа школе Орашко-Штитарске, још у почетку ове године извршила је организацију за Црвени крст и чланарину упутила Главном одбору и у исто вријеме молила

¹³⁰ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Школском одбору у Бајицама, 15. II 1929. године.

¹³¹ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Министарству народног здравља у Београду, 10. II 1929. године.

¹³² Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Министарству народног здравља у Београду, 11. III, 1929. године.

¹³³ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — комесару Обласне самоуправе на Цетињу, 5. IV 1929. године.

¹³⁴ Исто, Основна школа у Штитарима — Хигијенском заводу на Цетињу, 25. X 1929. године.

уважени завод за ђачку трпезу, али без успјеха. Према наређењу г. Министра просвјете од 5. априла ов(е) г(одине) О. М. бр. 27776, види се, да ће се и даље стварати ђачке трпезе при сиромашним школама. На основу наведеног, а с обзиром на сиромаштво, ове општине моли се Хигијенски завод, да при овој школи отвори ђачку трпезу, која још није имала среће на ма какво примање. У овој школи има редовних ученика 51.¹³⁴

Овакви подаци о оснивању ђачких кухиња доста су чести у архивском фонду Хигијенског завода, који се чува у Архиву Црне Горе на Цетињу, а изнијели смо само неке од оних који су нам изгледали карактеристични. Према подацима из поменутог архивског фонда, на самом подручју цетињског среза било са 1929. године 23 ђачке трпезе, док их је у цијелој области било, као што је наглашено, укупно 58.¹³⁵

Једва да има помена о томе да је 1929. године одржана прослава Зимског и Љетњег дана Црвеног крста. Истиче се да су прилози од Зимског дана дати као помоћ за гладне, док је сума од 16.236 динара сакупљена од Љетњег дана упућена Главном одбору Црвеног крста.¹³⁶

Мада је активност на социјалном пољу године 1929. била доста запажена у Зетској области, дјелатност саме организације Црвеног крста остала је, на извјестан начин, у засјенку у односу на активност Хигијенског завода и добротворних друштава. То значи да је била избачена из строја поремећајима изазваним свјетском економском кризом, чије су посљедице највише осјетили сиромашни и средњи слојеви ондашњег друштва, из којих се и мобилисао највећи дио чланства.

Посљедице кризног стања још више су се осјетиле у 1930. години, у свим порамма живота земље, па и у организацији Црвеног крста, која је вегетирала у смислу акционе дјелатности, а и у погледу бројног стања које је било у благом опадању.¹³⁷ У тој години дошло је и до формалне промјене назива организације. Управо, у складу са одлуком владе од 3. октобра 1929. године, по којој се дотадашњи званични назив државе мијења у — Краљевина Југославија, Проширени извршни одбор у Београду донио је рјешење, на својој сједници од 21. истог мјесеца, према којем ће се организација звати — Друштво Црвеног крста Краљевине Југославије.¹³⁸

Подаци о раду организације Црвеног крста у Зетској области у 1930. години веома су оскудни. Писаних трагова мало је управо због тога што се и њено дјеловање мало осјећало. На 42. главној годишњој скупштини Друштва, која је одржана у Заг-

¹³⁵ Гласник Друштва, 1929, св. 11—12, 346, Зетски обласни одбор.

¹³⁶ Исто.

¹³⁷ Исто, 1930, св. 4—6, 130, Табела о упоредном прегледу рада Црвеног крста у 1929/1930. години.

¹³⁸ Исто, св. 1—3, 109, Рад Проширеног извршног одбора.

ребу 27. априла 1930. године, Обласни одбор на Цетињу заступао је члан Управе Јован Дапчевић. Његово излагање о раду обласне организације пред тим аудиторијумом није записано.¹³⁹

У вези са радом Обласног одбора констатује се да је његова активност од 1930. године „била врло слаба“. Подручни мјесни одбори нијесу ни одржавали везе са Обласним одбором „изузев њих неколико“.¹⁴⁰ Ти „њих неколико“, који су у ствари носили цјелокупну активност обласне организације у 1930. години, посветио је посебну пажњу *Гласник* у својем посљедњем троброју. У информацији која биљежи њихову активност каже се да први од њих по реду, мјесни одбор Црвеног крста у Ђеновићу, и овог пута заслужује посебну пажњу. Своју редовну годишњу скупштину одржао је 2. фебруара. За предсједника поново је изабрана Елза Салхер. Управу су још сачињавали: Зорка Жугић, Ирина Доминико, Десанка Црногорчевић, јеротеј Јово Петковић, Зденка Штајнер, Ефна Риди, Илонка Франс, Бјанка Алтарац, Божо Кафтанић и Шпиро Мустур. Организација је тада имала 23 редовна, 83 помажућа члана и 53 претплатника на *Гласник*. Приликом прославе Љетњег дана, Одбор је сакупио 400 динара прихода; у акцији за гладне убрао је 830, а за пострадале од поплава у Француској 200 динара. — Потом се говори о раду Мјесног одбора Црвеног крста у Котору. Которска мјесна организација заслужила је пажњу својом укупном активношћу. Годишњу скупштину одржала је 22. фебруара и поново за предсједника изабрала др Ф(илипа) Лазаревића, односно у цјелини изласала повјерење старој управи. Одбор је бројио 56 редовних чланова и исто толико претплатника на *Гласник*. Прослава Зимског дана донијела му је приход од 620 динара. Као трећи по реду и постигнутим резултатима у 1930. години, помиње се овдје Мјесни одбор Црвеног крста у Старом Бару, који је редовну годишњу скупштину одржао 23. марта, на којој је за предсједника изабран др Крсто Радошевић, а за почасног предсједника др Никола Добрећић, архиепископ барски. У управу су још ушли Никола Драговић, Глиго Рикард, Љубица Радошевић, Видо Радовић, Ђуро Чејовић и Марко Страхиња. Надзорни одбор изабран је у саставу: Илија Хајдуковић, Мило Поповић и Смаил-бег Омербашић.¹⁴¹ Правило је иначе било да се у *Гласнику* приказује рад само оних мјесних одбора који су се истицали посебним резултатима и тако стекли привилегију да се јавно апострофирају.

Према подацима из извјештаја поднесеног 42. главној годишњој скупштини Друштва у Загребу, у евиденцији Обласног одбора на Цетињу вођено је 19 мјесних одбора,¹⁴² са 344 редовна и 196

¹³⁹ Исто, 1931, св. 4—6, 99, 42. главна годишња скупштина Црвеног крста Краљевине Југославије.

¹⁴⁰ Исто, св. 1—3, 74, Упоредни преглед бројног стања — Табела.

¹⁴¹ Исто, 1930, св. 10—12, 383—384, Из Цетињске области.

¹⁴² Исто, 1931, 1—3, 74, Упоредни преглед бројног стања Табела.

помажућих чланова. Уз то, било је 175 претплатника на *Гласник*. Најбројнији су били мјесни одбори које смо поменули (у Ђеновићу, Котору и Старом Бару).

Негативни биланс рада обласне организације на осталим пољима у 1930. години одразио се и на прославу Зимског и Љетњег дана Црвеног крста. Колико је био незнатан број даваоца прилога за Зимски дан показује податак да је у цијелој области сакупљено свега 1.059,50 динара за организацију. Прилози скупљени од Љетњег дана били су, међутим, већи: 8.688,50 динара. Имамо и једну кратку новинску биљешку по којој је Мјесни одбор Црвеног крста у Подгорици заказао прославу Љетњег дана за 15. јун 1930. године. Ту се истиче да ће се прослава одржати у парку на Немањиној обали, уз велики кермес, са богатом лутријом и осталим програмом. Улазнице ће, каже се у notiци, износити 5 за одрасле и 2 динара за дјецу.¹⁴³ У акцији за помоћ пострадалима од поплава у Француској сакупљено је и упућено Главном одбору 8.275 динара.¹⁴⁴

Дјеловање организације Подмлатка такође је било у опадању током 1930. године. Регистровани су одбори Подмлатка у 112 школа са 6.259 ученика. Услјед завртања славина из којих је притицала помоћ за издржавање ђачких трпеза, њихов број је у 1930. године спао на око 20; било их је готово троструко мање него у претходној години. Истина, година 1930. није била сушна, па је и то служило као изговор за ограничење средстава за издржавање ђачких кухиња, боље рећи на њихово свођење на симболичан ниво. Колико је број ђачких трпеза у Бановини био опао види се и по ријетким подацима о њима у архивском фонду Хигијенског завода на Цетињу, мада су у претходној години били веома бројни. Неке од тих података о социјалној активности на плану помагања сиромашним ученицима овдје ћемо навести. Из једног дописа који је Хигијенски завод упутио Управи Дома народног здравља у Пећи види се да је на захтјев те установе Министарство социјалне политике и народног здравља одобрило молиоцу да средства (одређена за социјалне сврхе) из претходне године, од 2.321 динар, може утрошити за издржавање ђачке кухиње.¹⁴⁵ Послије консултовања с Министарством социјалне политике и народног здравља, Хигијенски завод у Скопљу извијестио је аналогну установу на Цетињу да дјеца из Зетске бановине могу користити Оправилиште у Високим Дечанима.¹⁴⁶ У слједећем документу који доносимо Хигијенски завод на Цетињу извјештава Краљевску банску управу, у истоме мјесту, о одобрењу Министарства социјалне политике и народног здравља да се издвоје средства за издржавање

¹⁴³ Зета, 1930, 4, Велики кермес.

¹⁴⁴ Гласник Друштва, 1931, св. 4—6, 153, Цетињски обласни одбор.

¹⁴⁵ АЦГ, ХЗ, 1930, Хигијенски завод на Цетињу — Дому народног здравља у Пећи, 22. IV 1930. године.

¹⁴⁶ Исто, Хигијенски завод у Скопљу — Хигијенском заводу на Цетињу, 7. V 1930. године.

ђачких трпеза у Никшићу, Подгорици, Цетињу и Котору — у износу од по 12.500 динара мјесечно.¹⁴⁷ По претходно прибављеном одобрењу од Министарства социјалне политике и народног здравља, Хигијенски завод на Цетињу донио је рјешења (бр. 6665 од 10. октобра, 6668 од 10. октобра и 8247 од 29. новембра 1930) по којима се Женском добротворном друштву „Књегиња Зорка“ додјелује мјесечно 3.000 динара, Интернату Поморске школе у Котору 2.000 и Домаћинској школи у Доброти 3.000 динара за издржавање ђачких трпеза, односно за опскрбу сиромашних ученика.¹⁴⁸ То су занимљиви подаци о активностима социјалних и добротворних друштава на плану пружања материјалне помоћи сиромашним ученицима. Рад у овом домену обављен је уз судјеловање (у смислу подршке и подупирања) Обласног одбора Црвеног крста на Цетињу, јер је начелна сарадња међу поменутиим институцијама била постигнута и на југословенском нивоу.¹⁴⁹

Према изложеним подацима и приказаним активностима, недвосмислено је јасно да је организација Црвеног крста у 1930. години и сама била у одређеној кризи, да се налазила у изузетно неповољној ситуацији, којој се тешко прилагођавала и која је негативно утицала на укупан биланс њеног рада. Та година била је, по свој прилици, једна од најтежих у њеном развоју међуратног раздобља.

По директиви и препорукама Главног одбора из Београда, на самом почетку 1931. године предузимане су пропагандне и друге мјере у правцу оживљавања и развијања организације Црвеног крста у земљи. Та интенција дошла је до израза и у зетском обласном подручју. Аналогно томе, Зетски обласни одбор сам је предузимао одређене иницијативе. Ради популарисања организације Црвеног крста и локална штампа је пружала услуге Обласном одбору по препоруци власти. Крајем јануара 1931. године *Зета* је, на примјер, донијела на уводном мјесту опширан чланак о значају Црвеног крста, са посебним освртом на историју Друштва црногорског Црвеног крста, потцртавајући изванредну улогу коју је оно одиграло у прошлости.¹⁵⁰

Интенција популарисања организације Црвеног крста у Зетској области дошла је до израза и у извјештају о раду обласне годишње скупштине. *Зетски гласник* је објавио неколико карактеристичних података из њеног рада. У листу се, наиме, констатује да је 29. марта 1931. године одржана (шеста) редовна годишња скупштина обласне организације (1928. и 1929. обласна скупштина није држана). Прије почетка рада скупштине, на захтјев бана Зетске бановине (др Уроша Круља), одржана је претконферен-

¹⁴⁷ Исто, Хигијенски завод на Цетињу — Банској управи на Цетињу, 26. IX 1930. године.

¹⁴⁸ Исто, Рјешења Хигијенског завода бројеви: 6665 и 6668 од 10. X и 8247 од 29. XI 1930. године.

¹⁴⁹ Гласник Друштва, 1931, св. 4—6. 1936, Рад организација Друштва.

¹⁵⁰ *Зета*, 25. I 1931, 4, Значај Црвеног крста.

ција, којој је, на његов позив, присуствовао већи број угледних грађана, просвјетних радника и других чиновника. Међу осталима предконференцији је присуствовао секретар Главног одбора Подмладка из Београда Зечевић. Бан се том приликом заложиио да у Обласни одбор уђу истакнуте личности, како је рекао. „Људи од ауторитета“, да би на тај начин Црвени крст одговорио својој хуманитарној мисији. Након тога, каже се у новинском напису, бан је од присутних замољен да се прихвати дужности предсједника Обласног одбора, али он то није могао прихватити због олте-рећености службеним обавезама. Приликом избора нове управе за предсједника је предложен Милован Џаковић, велики жупан у пензији, па је једногласно изабран. Истовремено, за предсједника Обласног одбора Подмлатка изабран је, како је дословце речено. „заслужни просвјетни радник“, и директор гимназије и Државног музеја Д(ушан) Вуксан. Скупштина је, истиче се на крају, наставила свој рад послије подне, под предсједништвом Јована Дапчевића, банског школског надзорника, према утврђеном дневном реду.¹⁵¹ Вијест о одржавању скупштине и избору Џаковића за предсједника Обласног одбора донијела је и *Слободна мисао*, такође у броју с почетка априла.¹⁵²

Кратак извјештај о раду скупштина донио је и *Гласник Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије* у свом другом тро-броју из 1931. године. У том извјештају се такође наводи да је скупштина одржана поменутог датума на Цетињу и да је за предсједника изабран Џаковић, јер је, како се констатује дотадашњи предсједник, поп Петар Хајдуковић, отишао из обласног средишта. Овдје се први пут сријећемо с податком о легитимној предсједничкој функцији попа Хајдуковића, који је на тај положај био изабран сваке претходне године, на обласној скупштини, чији нам рад није познат. До тада је он био вршилац дужности предсједника (од смрти војводе Божа Петровића). Како је Хајдуковић напустио Цетиње негдје средином 1930. године, дужност предсједника до Џаковићевог избора вршио је први потпредсједник Обласног одбора Јован Дапчевић, што се подвлачи и у поменутом извјештају.¹⁵³

Обласни одбор је стално настојао да рад организација на терену ојача. То потврђује и излагање Јована Дапчевића, замјеника предсједника Обласног одбора, на првој сједници Главног одбора за 1931. годину, која је одржана 25. априла у Београду. Говорећи о тешкоћама с којима се Обласни одбор борио у претходној години, првенствено о неповољним локалним приликама (одлазак бившег предсједника из Цетиња, чему треба додати и околност да је Обласни одбор остао и без просторија за смјештај), он је

¹⁵¹ Зетски гласник, 1. IV 1931. 12. Скупштина Об(ласног) одбора Црвеног крста.

¹⁵² Слободна мисао, 5. IV 1931, 23, Скупштина Црвеног крста.

¹⁵³ Гласник Друштва, 1931, св. 4—6, 153, Цетињски обласни одбор.

рекао да је по његовом мишљењу није могло „приступити каквој широј акцији“, иако рад није био сасвим замро. Посебно је наглашио да је тешко проширити утицај Црвеног крста у унутрашњости, „јер још увек постоји неповерење према установи, стечено за време Аустријанаца“. Апеловао је, затим, на Главни одбор да поради код надлежних „како би се дошло до готовине старе организације Црногорског Црвеног крста, што би са садашњом готовином Обласног одбора послужило за подизање Дома на Цетињу“.¹⁵⁴

Новоизабрани Обласни одбор на Цетињу одмах је ступио у акцију да би отјелотворио своје задатке на плану омасовљења организације и унапређења њеног дјеловања. Крајем маја и почетком јуна 1931. године, предсједник Обласног одбора Џаковић и члан Управе др Нешко Радовић обишли су Породицу, Даниловград и Никшић и „у поменутиим мјестима одржали су шире конференције Црвеног крста на којима је било ријечи о реорганизацији мјесних одбора“. На тим састанцима дотадашње мјесне управе, како се наводи, реферисале су о свом раду у протеклом периоду. Џаковић је присутнима у сва три мјеста давао упутства у вези са сазивом предстојећих годишњих скупштина и избора нових управа.¹⁵⁵ О поменутиим састанцима Црвеног крста извијестио је и *Зетски гласник*, у чијој биљешци се, између осталог, истиче да су се „на њима... рјешавала врло важна питања о даљем раду ове хумане установе“.¹⁵⁶ О састанку одржаном у Никшићу вијест је донијела и *Зета*, с напоменом да би његовим стопама требало да пође и организација Црвеног крста у Подгорици.¹⁵⁷

Зетски гласник је извијестио да је 10. јуна у просторијама Дома слободе на Цетињу одржана годишња скупштина Мјесног одбора Црвеног крста, којој је, у име Обласног одбора, присуствовао његов предсједник Џаковић. Скупштину је отворио дотадашњи предсједник Мјесног одбора, Милан Рамадановић, и у одсуству секретара прочитао извјештај о прошлогодишњем раду, који је прихваћен, а затим је саслушан и извјештај о финансијском пословању, који је поднијела Босиљка Радановић, члан Надзорног одбора. Изабрана је затим нова управа, у саставу: предсједник — Андрија Јовановић; чланови: Милан Поповић, др. Јован Вујисић, професор Јово Косић, Илија Прља, Босиљка Радановић, Станко Тиодоровић и Митар Сјеклоћа. У Надзорни одбор изабарни су: Милан Пешић, Антоније Чалич, Петар Мартиновић и Медо Казмановић.¹⁵⁸

Почетком августа 1931. године одржана је годишња скупштина Мјесног одбора Црвеног крста у Никшићу. Задатак те скуп-

¹⁵⁴ АПЦКЈ, Записник I сједнице Главног одбора Црвеног крста Краљевине Југославије од 25. IV 1931. године.

¹⁵⁵ Слободна мисао, 7. VI 1931, 23, Рад Црвеног крста.

¹⁵⁶ *Зетски гласник*, 10. VI 1931, 31. Рад Црвеног крста.

¹⁵⁷ *Зета*, 28. VII 1931, 26, Рад Црвеног крста.

¹⁵⁸ *Зетски гласник*, 1. VII 1931, 32, Сједница Мјесног одбора Црвеног крста на Цетињу.

штине, како се подвлачи, био је да мобилише чланство у акцији за помоћ пострадалим од суше. Искуство ове организације на том пољу било је од великог значаја, јер је допринијело њеном брзом укључивању у пружање помоћи становницима гравитационог јој подручја пострадалих од суше. У извјештају о раду скупштине то је овако констатовано: „Никшићки Црвени крст приликом велике неродице у 1928. и 1929. години учинио је знатну услугу око исхране сиромашних у читавом округу“ Посредством Одбора подијелено је око 20 вагона кукуруза, а био је он и трансмисија за пружање других облика сиротињи од стране Главног одбора у Београду, односно Обласног одбора на Цетињу. Како је велика суша већ била наговјестила своје драстичне посљедице, на скупштини је закључено да у свим општинама треба основати мјесне одборе, односно повјереништва. „Ово нарочито због тога, да би се олакшао рад и да се не би оптеретили и тако притиснули огромним пословима одбори по градовима.“ Искрпљивањем дневног реда и избором нове управе (чији се састав не наводи), каже се, са скупштине је упућен телеграм Главном одбору Црвеног крста у Београду, у којем је подвучено „да је суша уништила цио овогодишњи род, те се очекује потребна потпора од Главног одбора“. Одмах је, додаје се на истоме мјесту, стигао телеграфски одговор од Главног одбора, у којем се изражава нада да становништво оних крајева земље које није погодила суша неће дозволити да било ко у земљи страда од глади.¹⁵⁹

Суша, која је 1931. године харала неким крајевима земље, изазвала је праву панику код сеоског становништва пасивних крајева, чија је физичка егзистенција била доведена у питање. Суша је најтеже угрозила становништво Зетске, Приморске, Врбаске и дијела Савске бановине.

Главни одбор Црвеног крста морао је благовремено и ефикасно да реагује. На његову иницијативу, већ 13. септембра 1931. године формиран је Централни народни одбор Црвеног крста Краљевине Југославије, у којем су били заступљени представници неколико државних ресора и београдских добротворних друштва. Тај одбор упутио је 22. септембра проглас обласним одборима Црвеног крста у земљи, у којем се каже: „Према извјештајима појединих обласних одбора и подацима којима располаже Краљевска влада, овогодишња дуготрајна суша опустошила је и онако пасивне крајеве наше Краљевине. Најтеже су погођене Врбаска, Зетска, Приморска и једним делом Савска бановина. Тим поводом, а у споразуму с Краљевском владом, Главни одбор нашег Друштва сазвао је конференцију Црвеног крста са представницима државних власти и београдских друштава ради договора, како да се организује акција помоћи становништву коме већ сада прети опасност од оскудице, како у људској, тако и у сточној хра-

¹⁵⁹ Слободна мисао, 9. VIII 1931, 32, Никшићки Црвени крст и припремање за помоћ оскудним.

ни, и које очекује велика беда и невоља тек на зиму, ако се помоћ не пружи на време. Према томе, одмах је образован Централни народни одбор Црвеног крста, који је сматрао за прву дужност, да упути апел на народ и приступи стварању народних обласних и месних одбора Црвеног крста у целој земљи. Извештавајући вас о предњем, шаљемо вам у посебним омотима примерке апела и молимо вас да изволите без одлагања прво у седишту сазвати Обласни народни одбор Црвеног крста, а затим дати сва потребна упутства и подручним организацијама за стварање месних народних одбора. У местима где нема одбора Црвеног крста замолити председника општине и угледне грађане да формирају привремене народне одборе и тако на целом подручју, у духу Правила Црвеног крста о помоћи за случај веће несреће, приступити извођењу акције на прикупљању прилога. У упутствима месним одборима истаћи да народне одборе Црвеног крста проширују, позивајући на сарадњу представнике државних и самоуправних власти, црквених и школских установа, добротворних, спортских и стручних удружења, као и угледне личности из места. Председник народног одбора је председник одбора Црвеног крста, где нема одбора Црвеног крста, председник општине. Задатак народног одбора је, да на најпогоднији начин изведе у месту и најближој околини прикупљање прилога у новцу, пшеници, кукурузу, јечму, сену, слами и другој људској и сточној храни. Скупљене прилоге у новцу слаће у укупном износу преко Обласних, или непосредно Главном одбору. За прилоге у натури (људској и сточној храни), који се не могу слати пасивним крајевима у мањим количинама, обласни одбори одредиће по срезовима једно или два места као сабирна средишта у којима ће се храна сконцентрисати из свих околних места одакле ће се после по налозима Централног народног одбора Црвеног крста упућивати најближим путем за пасивне крајеве. Ради тога, за сабирна средишта одредити она места, која су по комуникационим везама за то најпогодније. Уколико ово не би било изводљиво препоручити месним организацијама да сакупљене мањег количине хране одмах у месту уновче и добивени новац шаљу као што је напред речено преко обласног, или непосредно Главном одбору Црвеног крста. Да би Централни народни одбор могао правилно вршити поделу скупљене хране у натури сваке недеље месни одбори подносиће извештај својим обласним одборима о количини прикупљене хране, као и где се она налази, а обласни одбори ће извештавати о томе Централни одбор. Одбори у крајевима које треба помоћи, пошто се прошире у народне, приступиће одмах прикупљању тачних података невољних а затим исте средити по списковима, наводећи број чланова породице и величину потребне помоћи, пошто се прошире у народне, приступиће одмах прикује помоћ неопходно потребна. Тако сређене спискове ће месни одбори слати Обласном, а овај даље Централном народном одбору са својим мишљењем и предлогом. На основу свих примљених по-

датака, а према расположивим средствима, Централни народни одбор одредиће помоћ, водећи рачуна и о скупљеним прилозима у природи у сабирним средиштима, пошто од обласних одбора добије извештаје у коме ће се сабирном средишту која количина налазити. Организацију саме поделе помоћи народни одбори изводиће као и до сада према упутствима обласних одбора и у духу Правилника о помоћи Црвеног крста. На једног члана породице рачуна се по 500 грама жита или брашна дневно, а са укупним износом додељене хране задужиће се старешина породице по списку. Сабирне спискове и спискове поделе помоћи послаћемо вам чим буду оштампани. На крају подвлачимо: Све организације Црвеног крста већ су радиле на извођењу акције ове врсте, па се очекује да ће и сада уложити сав свој труд да се невољној браћи на најповољнији начин прискочи у помоћ и ублажи њихова страдања. Молимо вас да сами најенергичније прионете послу, јер нас може изненадити зима и међава, кад ће се с тешком муком, или се уопште неће моћи храна дотурати у све оскудне крајеве. О свему учињеном молимо да нас изволите редовно обавештавати“.¹⁶⁰

Овај проглас послужио је као инспиративни подстицај, као руководство за акцију обласним, односно мјесним одборима Црвеног крста у земљи. По дужности у правцу директива из поменутог прогласа, предузео је одређене кораке и Обласни одбор Црвеног крста на Цетињу, пред којим су стојали сложени задаци санационих мјера за ублажавање посљедица суше. Убрзо последије објављивања прогласа Централног народног одбора Црвеног крста и Зетски обласни одбор упутио је народу свога подручја проглас који су, поред заступника Обласног одбора, потписали и представници културних, хуманитарних и других друштава на Цетињу. Текст тог документа гласи:

„Незапамћена суша у овој години уништила је све земаљске производе. Ни људске ни сточне хране нема. Народ Зетске бановине налази се, највећим дијелом, пред најтежим проблемом — исхраном. Одакд постоји живот у овим крајевима није било овако катастрофалног уништења цијеле љетине. Према тражњи народа достављеној Краљевској банској управи, потребно је 14.000 вагона људске хране и око 20.000 вагона сточне хране. Од 1. новембра (о(ве) г(одине) па до нове љетине у 30 срезова потребна је исхрана становништва и стоке. Глад као црна авет свакоме стоји пред очима.

Иако је држава озбиљно схватила сву тежину очајног положаја народа ове Бановине, иако ће му изићи у сусрет у границама највеће могућности, стање је такво да је потребна и приватна иницијатива. Да би постигли циљ, да би се одупрли немани глади, да би из њених чељусти спасли многу нејаку дјечицу, многу нашу снагу и узданицу, апелујемо на сву браћу и сестре широм наше

¹⁶⁰ Гласник Друштва, 1931, св. 9—10, 268—270, Централни народни одбор Црвеног крста Краљевине Југославије.

домовине, да пружи помоћ, да дају свој удио и испуне самарјанску дужност.

Потребно је да у свим мјестима Зетске бановине одбори Црвеног крста уз помоћ свих културних и хуманих друштава образују нарочите пододборе одмах приступе раду и о томе обавијесте овај одбор.

Сви ми у Зетској бановини одрекнимо се луксуза. Укинемо излишне трошкове приликом слава, свијетлих празника божићних и ускршњих, приликом свадоба, смрти и другога, па тих дана даднимо, према својим моћима, прилог за гладне. Одбацимо тако рђаве навике, измишљене трошкове, и помогнимо своју браћу у невољи. Свјесно схватајући опасност (од) глади, радећи и штедећи можемо и морамо притећи свом народу у помоћ и тако отклонити страшне посљедице катастрофалне неродице у овој години.

Тиме само испуњавамо једну своју свету грађанску дужност.

Све прилоге из других бановина треба слати Обласном одбору Црвеног крста на Цетињу, који ће их најбржим путем најпотребнијим доставити, а сви прилози из унутрашњости Бановине нека се групишу по срезовима и код њихових одбора Црвеног крста.

Браћо и сестре, сви на посао, јер глад нема очију“.

Проглас су потписали: Обласни одбор Црвеног крста, Народна одбрана, Соколска жупа Цетиње и Јадранска стража.¹⁶¹

Одмах се приступило спровођењу у живот главних порука из централног и бановинског Црвеног крста.

По угледу на Обласни народни одбор Црвеног крста на Цетињу, у који су ушли најугицајнији функционери из бановинског средишта, формирано су мјесни одбори Црвеног крста на цијелом подручју Бановине. Они су покренули акцију на прикупљању добровољних прилога, а напоредо са тим приступили оперативним пословима везаним за прављење спискова болесних, изнемоглих и других грађана неспособних за привређивање и за транспортовање хране и других пошиљки у свом дјелокругу.

Најредовније је о томе извјештавала **Зета**. Већ почетком октобра објавила је вијест да је у Подгорици заказана ванредна сједница Мјесног одбора Црвеног крста за 4. октобар, на коју су, поред чланова управе, позвани и представници мјесних власти и делегати свих мјесних друштава, удружења и корпорација. Управа се извињава што, због хитности, није у могућности да поименично шаље позиве онима који би требало да дођу, али се нада да ће то бити правилно схваћено и да ће састанак бити добро посјећен.¹⁶² Сједница је одржана у заказано вријеме, а расправљала је питања значаја и ефикасности дјеловања Мјесног народног одбора Црвеног крста и третирала његове предстојеће задатке. Истовре-

¹⁶¹ Слободна мисао, 4. X 1931, 40, Проглас (Обласног) одбора Црвеног крста.

мено, изабрана је Управа, у саставу: Војислав Пекић, Саво Вуле-тић, Јаков Лаиновић, Шпиро Гвозденовић, Велика Митровић, др Никола Шкеровић, др Људевит Ваљевац, др Линус Деканеа, Јово Вукић, Стеван Вукчевић и Ново Ивановић. Проширени Мјесни народни одбор ће се каже се у листу, накнадно конституисати и ступити у акцију у складу с програмским задацима који се пред њим постављају.¹⁶³

Приступило се, затим, оснивању мјесних народних одбора у општинама на подручју среза подгоричког. Међу првима помињу се општински мјесни народни одбори и састави њихових управа у Тушини, у општини доњољешанској,¹⁶⁴ у Затријебчу, Матагужима и Пиперима.¹⁶⁵

Локална штампа је донијела још неколико података о оснивању мјесних народних одбора Црвеног крста. Тако се каже да је 25. октобра формиран Мјесни народни одбор на Жабљаку. У управу су изабрани: предсједник — Богдан Церовић, потпредсједник — Г. У. Бадњар, секретар — Милан Чановић; чланови: В. Вучић, М. Обрадовић и Б. Караџић. Чланови Народног одбора били су: предсједник — Ј. Вуковић, секретар — Вељко Дурковић; чланови: Милета Поповић и М. Шобајић. За благајника изабрана је Милица Шпадијер, а за магационера Јеврем Крстајић.¹⁶⁶ Избори састав Жабљачког мјесног одбора нотирала је и *Слободна мисао* у броју од истог дана.¹⁶⁷ Тај лист је донио и податак да је 22. октобра 1931. године основан Мјесни народни одбор Црвеног крста у Калиновику, „у циљу помагања сиротиње, којој је неродила ове године довела у питање свакодневни живот“ Регистрован је и састав управе: предсједник — Никола Колунџић, потпредсједник — Хуснија Филиповић, секретар — Јосиф Крнић, благајник — Душан Кезуновић, магационер — Страхиња Коловић. Чланови: Јован Влаховић, Манојло Коларић, Драго Милинковић, Шћепан Тепавчић, Божо Младић, Јован Нешић, Гавро Вучегић и Милорад Зечевић. У Надзорни одбор ушли су: Саво Лаковић — предсједник, Божо Велетић, Халил Клапух и Илија Аврам.¹⁶⁸ У оснивању народних одбора Црвеног крста у Подгорици, Жабљаку и Калиновику касније је извијестио и *Зетски гласник*, који то само констатује.¹⁶⁹

¹⁶² Зета, 4. X 1931, 41, Ванредна сједница друштва „Црвеног крста“.

¹⁶³ Исто, 18. X 1931, 43, Проширени одбор мјесног друштва „Црвени крст“.

¹⁶⁴ Исто, Оснивање мјесних одбора Црвеног крста по сеоским општинама у Затријебчу, Матагужама и Пиперима.

¹⁶⁵ Исто, 25. X 1931, 44, Мјесни одбори Црвеног крста по сеоским општинама.

¹⁶⁶ Исто, 11. XI 1931, 45, Оснивање мјесних народних одбора Црвеног крста на Жабљаку.

¹⁶⁷ Слободна мисао, 1. XI 1931, 44, Одбор Црвеног крста на Жабљаку.

¹⁶⁸ Исто, Народни одбор Црвеног крста у Калиновику.

¹⁶⁹ Зетски гласник, 1, XII 1931. 80, Оснивање мјесних одбора Црвеног крста у нашој Бановини.

Попут Обласног народног одбора, и Мјесни народни одбор Црвеног крста у Подгорици упутио је проглас народу свога подручја, позивајући га на акцију за помоћ угроженима од суше. Пошто је занимљив, доносимо одломак из текста тог прогласа. На почетку се каже:

„Љетошња, раније незапамћена суша уништила је у овој области све земаљске плодове. И наш народ, још сада ујесен, кад је требало да има пуне кошеве (жита) гладује што никад. А што ће тек бити до почетка нове жетве, која је у нади тек у јуну до године!

Држава се постарала да помогне народу у овој невољи колико ће бити могуће. Отвориће се јавни радови и зарада на њима биће плаћена у житу. Али ће требати народу помоћи и с друге стране, да би се одржао. На првом мјесту треба узети у обир да их имаде много који не могу радити, јер немају физичке моћи за то (старост, болијест, малољетство и тд.). И неодржи ли се тај свијет помоћу других, смрт од глади је код многих неминовна. А зар се то смије допустити? Потреба је што никада да они што боље могу, пруже помоћ онијема, који би без те помоћи помрли од глади.

Иако су опште тешкоће, ипак је разлика између једних и других. Та разлика је често врло велика. А није мала ни међу онима који имају и најскромнији насушни хлеб и онијема, који су и данас у средини јесени са масом своје чељади без зрна жита и прашка брашна у својим домовима, а без икакве могућности да купе и најмању количину хране. Па је света дужност, не само богатим међу њима, да им помогну, но и онијема који имају и најскромнија средства за живот, те и они треба да одвоје од својега залагаја за страдалнике, дајући за њих прилоге потписаном Одбору“.

Даље се говори да у тој гладној години они који могу не расипају, већ да средства намијењена за свадбе, славе итд. даду у фонд за помоћ сиротињи, како би преживјела тешке недаће у које је запала. Проглас, који је објављен 23. октобра 1931. године, потписали су Саво Вулетић — предсједник Одбора, др Никола Шкерковић — потпредсједник, Стеван Вукчевић — секретар, Милош Вукчевић — благајник и још 11 чланова.¹⁷⁰

Из дијела презентираних података види се да је акција на оснивању мјесних народних одбора и спровођењу њихових задатака добро схваћена и да се успјешно развијала. Овдје смо изнијели само дио података који су нам били доступни, али су они ипак двољни да дочарају једну атмосферу, једну климу створену за пружање помоћи пострадалима, чији је главни актер био — организација Црвеног крста.

Акција на пружању прве помоћи онима којима је пријетила глад у Зетској бановини била је синхронизиована од Центра-

¹⁷⁰ Зета, 8. XI 1931, 46. Проглас Народног одбора Црвеног крста за срез подгорички.

лног, преко Обласног, па до мјесних народних одбора Црвеног крста. Од Централног народног одбора из Београда одмах је стигла помоћ од 26. 125 динара, а Обласни народни одбор је на ту суму додао још 66.643 динара, и тај новац расподијелио угроженим неспособним за привређивање, као прву превентивну помоћ.¹⁷¹

Као региону који је највише страдао од суше, Зетској бановини је већ средином октобра 1931. године из државног кредита додијелена помоћ (из које ће се плаћати најамнина у житу и другим намирницама) од 400 вагона хране. Банска управа одмах је формирала тзв. Комитет за исхрану, на челу са предсједником Милисавом Иванишевићем, банским помоћником. Тај комитет је одмах одржао сједницу и поменути контингент хране подијелио по срезовима: андријевачком 10, барском 20, беранском 10, бјелопољском 10, билећком 18, цетињском 36, гачком 10, даниловградском 13, дежевском 4, дреничком 5, дубровачком 14, ђаковичком 5, источком 5, колашинском 20, которском 27, љубинском 12, милешевском 6, невесињском 17, никшићком 22, нововарошком 21, пећком 7, пљеваљском 12, подгоричком 38, подринском 5, прибојском 8, сјеничком 4, студеничком 2, требињском 10, фочанском 19 и шавничком.¹⁷²

Да би храна благовремено могла доспјети до беспомоћних и других којима је била намијењена, давана су упутства како да се благовремено дође до неопходних података које народни одбори морају имати на увид. С тим у вези, карактеристичан је посебни проглас који је Мјесни народни одбор у Подгорици упутио народним одборима у општинама. У њему се каже:

„Управа Народног одбора Друштва Црвеног крста у Подгорици умољава одборе да што прије доставе спискове сиромашних породица своје општине које немају радне снаге, па према томе, које нијесу добиле жито, које се дијелило за јавне радове. Спискове по посланим обрасцима, доставити што прије, пошто Обласни народни одбор неће додјелјивати хране оним општинама, чије спискове мјесни одбори нијесу доставили. Скреће се пажња мјесним одборима да не шаљу узалудно појединце овој управи ради хране, јер ће се иста подјелјивати само мјесним одборима а ови ће вршити подјелу исте појединцима. Потребно је да мјесни одбори између себе и својих општинара, за прво вријеме, сакупе добровољне прилоге у новцу и натури па да у хитним случајевима, указују прву помоћ. Ова Управа предузела је потребне кораке да дође до најнужније помоћи те да за прво вријеме помогне мјесне одборе, док не дође одређена за овај срез, храна, коју шаље Централни народни одбор, а преко Обласног одбора, Нека сваки мијесни одбор апелује на доброту су-

¹⁷¹ Гласник Друштва, 1932, св. 5—6, 163, Помоћ пострадалима од суше.

¹⁷² Зетски гласник, 17. X 1931, 68, За исхрану.

грађана своје општине, да се скупи све што се може и да се ублажи тешка судбина оних који гледају.¹⁷³

Резултати тог апела нијесу изостали. За непун мјесец дана подаци о неспособним за привређивање у подгоричком срезу били су прикупљени. О томе је извјестио *Зетски гласник*. У пису који је објавио каже се да таквих у срезу има 1000 породица са 3.400 чланова. Даље се наставља да је Народни одбор Црвеног крста „тим пороцима“ подијелио је укупно 62.0000 кг. жита. По основу помоћи (у виду кредита) за јавне радове у срезу је већ дијељено 110.000 кг хране која последњих дана пристиже. На крају се констатује: „Али биједа је огромна, потребне су знатне количине жита па да се предуприједи тешки случајеви глади.“¹⁷⁴

Осим што хране није било довољно за све којима је била неопходна, Зетском обласном народном одбору и подручним мјесним одборима наметнуо се још један тежак проблем. Управо, ни расположиве намирнице није било могуће благовремено допремити тамо гдје је требало, јер се већ било зашло у зиму. „Услед великог снијега који је последних дана био нападао, организатор акције — Обласни народни одбор — није могао благовремено да обезбједи транспортовање хране до удаљених мјеста. Међутим, та тешкоћа је убрзо преброђена, па је најављено да ће „у најкраће вријеме бити пренијета сва храна“ и подијељена народу.¹⁷⁵ О суочавању са проблемом транспортовања и допремања хране до потрошача у Зетској бановини има помена и у гласилу Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије, у којем се каже да је „највеће тешкоће у томе имао Цетињски обласни одбор, јер је треба снабдјети храном и најудаљенија места, а код рђавих путева није било довољно и сигурних превозних средстава“.¹⁷⁶

Упоредо са радом на допремању хране у Зетску бановину по линији пружања државне помоћи Централни народни одбор Црвеног крста био је из прикупљених добровољних прилога упутио 62,5 вагона жита беспомоћнима, од којих је већ било по срезовима раздијељено 53 вагона намирница.¹⁷⁷

Многи имућни грађани, особито у Цетињу и Подгорици, а и у другим градовима, испољили су своју хуманост слањем добровољних прилога у новцу за помоћ пострадалима од суше. О томе су извјештавали *Зетски гласник*, *Зета*, *Слободна мисао* и други листови.

По основу помоћи у намирницама набављене из добровољних новчаних прилога Централни народни одбор Црвеног крста послао је Зетском обласном народном одбору, током акције која

¹⁷³ *Зета*, 22. XI 1931, 48, Мјесним одборима друштва „Црвени крст“.

¹⁷⁴ *Зетски гласник*, 26. XII 1931, 86, Акција народних одора Црвеног крста.

¹⁷⁵ *Исто*, 23. XII 1931, 85, За исхрану.

¹⁷⁶ *Гласник друштва*, 1932, св. 5—6, 162, Помоћ пострадалима од суше.

¹⁷⁷ *Зетски гласник*, 26. XII 1931, 86, За исхрану.

је трајала од септембра 1931. до марта 1932. године, 181.900 кг. жита. Тај контингент је подијељен становништву неспособном за привређивање.¹⁷⁸

У борби против тешких посљедица сушне 1931. године Зетски обласни одбор на Цетињу успјешно је обавио своје задатке. Резултате постигнуте на том пољу, имајући у виду југословенске оквири, позитивно је оцијенио и предсједник Главног одбора Црвеног крста, истичући „да је овај рад био један од најозбиљнијих и најхуманијих у послератној делатности нашег Црвеног крста, али и један од најтежих“.¹⁷⁹

Преокупиран тим проблемом, Зетски бановински одбор Црвеног крста био је доведен у ситуацију да остави у засјенку своје остале активности, иако их није посве занемарио.

У општем статистичком погледу броја организација Црвеног крста у земљи стоји да је у Зетској бановини било 28 одбора, од којих 5 активних и 23 пасивна, који нијесу на вријеме обрачунали чланарину са Главним одбором. Пет поменутих активних одбора бројили су 153 редовна члана, док помажућих није било. Организација Подмлатка дјеловала је у 92 школе са 179 разреда и 5.807 чланова. Из редова одборских чланова било је 113, а из редова Подмлатка 393 претплатника на *Гласник*.¹⁸⁰

О прослави Зимског и Љетњег дана забиљежене су само појединачне вијести. Тако се наводи да је 11. јуна одржана на Цетињу прослава Љетњег дана Црвеног крста. Поводом тога се каже: „Прије подне формирана је велика поворка, која је на челу са музиком прошла кроз варош“. Пред том поворком појавио се на јавној говорници у главној (Његошевој) улици др Милан Гвозденовић који је одржао запажени говор о хуманој улози Црвеног крста. На истом мјесту, послије подне, приређен је кермес са неколико успјелих тачака културно-забавног програма. Кермесу је присуствовао и бан др Круљ и помоћник бана Иванишевић. Ништа се пак не говори о приходима убраних том приликом.¹⁸¹

Сљедећа вијест о томе говори о вриједном и заслужном Мјесном одбору Црвеног крста у Ђеновићу, који је у два маха приредио прославу Љетњег дана: прву 11. јуна, од које је приходовао 1.203 динара, и другу 18. јуна, од које је инкасирао 698,50 динара.¹⁸² И, коначно, помиње се да је Мјесни одбор Црвеног крста у Котору поводом Љетњег дана убрао 800 динара од прикупљених прилога.¹⁸³ Сумирање података о овој активности, које је донио

¹⁷⁸ Гласник Друштва, 1932, св. 1—2, 78, Акција Црвеног крста за исхрану пасивних крајева.

¹⁷⁹ Исто, св. 5—6, 211, Помоћ Црвеног крста за прехрану становништва пасивних крајева.

¹⁸⁰ Исто, 142, Преглед рада Друштвеног Црвеног крста у 1931. години — Табела.

¹⁸¹ Зетски гласник, 17. VI 1931, 33, Дан Црвеног крста на Цетињу.

¹⁸² Гласник Друштва, 1932, св. 7—8, 232, Прослава Летњег дана.

¹⁸³ Исто, 310, Прилози о Летњем дану Црвеног крста.

Гласник, каже да је за Зимски дан у Зетској бановини сакупљено 1.345, а за Љетњи 1900, односно укупно 3.240 динара.¹⁸⁴

У години 1931. готово да су безначајни подаци о раду ђачких трпеза на подручју Зетске бановине. Они су епизодни и наводе се у вези с другим питањима социјалне нарави. Умјесто тих ситних података, на основу којих се не би могли извучити закључци, навешћемо овдје једну статистичку таблицу која садржи „списак ђачких трпеза при сеоским основним школама које издржава Хигијенски завод“ и број ученика који се у њима прехрањивао. Тај списак потиче с краја 1931. године. То су сљедеће ђачке трпезе: на Бати Цуцкој, Доњим Бјелицама, у Његушком Подвршју, у Очинићима, Трњинама, Грађанима, у Пелевом Бријегу, Брскуту, Тузима Затријепчу, Владимир—Селитима, у Доњој Ластви, Костањици, Доњим Команима, Слатини, Служу, Павковићима, Врандуку, Шипачном, Брезовику, Озрињићима, Гацку, Коритима, Кули Фазлагиха, Самобору, Заошју и Калиновику са по 20 ученика, у Косијерима са 40 и Ластви Чевској са 15 ученика. У цијелој бановини сам Хигијенски завод издржавао је 35 ђачких кухиња, у којима се прехрањивало 710 ученика. Хигијенски завод је такође суфинансирао издржавање ђачких трпеза у Цетињу са 120 ученика, у Котору са 35 у Подгорици са 63 и у Никшићу са 50 ученика.¹⁸⁵

Поред свих тешкоћа које су, у финансијском погледу, притискивале земљу и повећавале издатке у разним сферама потрошње, ипак је у 1931. години поклоњена знатно већа пажња прехрањивању сиромашних ученика у школама, него у претходној години. То је била позитивна иницијатива, која посредно говори о све снажнијем успону организације Црвеног крста, која је социјалној политици у земљи на неки начин давала своју боју вршећи на њу одређен утицај. Генерална акција Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије започета у јесен 1931. године у правцу пружања помоћи угроженима од суше настављена је несмањеним интензитетом и у првој половини 1932. године, поготово у првим мјесецима. У жеку зиме 1931/32. године, која је пријетила својим суровостима, на том пољу се није смјело посустати.

Организација Црвеног крста у Зетској бановини непрекидно је дјеловала посредством привремених народних одбора у које су били укључени представници власти, добротворних, хуманитарних и других друштава на одговарајућем нивоу. По свом саставу и задацима које је обављала то више није била само организација Црвеног крста, већ општенародни штаб за помоћ унесрећенима, који је дјеловао на више колосијека.

¹⁸⁴ Исто, св. 5—6, 165, Дани Црвеног крста.

¹⁸⁵ АЦГ, ХЗ, 1931, Преглед ђачких трпеза на територији Хигијенског завода.

Основни, приоритетни задатак народних одбора Црвеног крста био је да обезбиједи неопходне количине хране (жита и других животних намирница) угроженима, а првенствено онима чија је физичка егзистенција била доведена у питање.

О притицању количина људске и сточне хране, посредством привремених народних одбора, новине су редовно извјештавале. О ономе што се на том пољу догађало у Зетској бановини писали су локални листови. У вези с корацима предузетим у погледу снабдијевања храном, на други дан нове (1932) године објављено је да је на жељезничке станице (Зеленика, Требиње, Никшић) прispјело 269 вагона пшенице и кукуруза и да је од тога у срезове већ транспортовано 175 вагона. Овдје је ријеч о контингенту државне помоћи из које ће се надокнађивати у природи зарада онима који је стекну на јавним радилиштима које ће држава отворити у крајевима погођеним сушом. С друге стране, писало је на истом мјесту, пристиже и бесплатна храна коју шаље Главни одбор Црвеног крста за изнемогле, болесне и друге који су неспособни за привређивање. По том основу су, каже се даље, стигла 73 вагона жита и већ од тога подијељена 54 вагона. „И поред лоших путева затрпаних снијегом од прispјеле количине хране народу је 230 вагона подијељено“.¹⁸⁶ Свега четири дана касније, исти лист је јављао да је по оба основа стигло за угрожено становништво Зетске бановине 360 вагона, а од тога је до погрошача већ превезено 295 вагона жита. Још непренесена количина прispјеле хране, подвлачи се даље, биће убрзо допремљена до крајњих станица, јер су већ сви путеви који су били затрпани снијегом проходни, осим пута Матешево—Пећ, и снијезним наносима дјелимично наново затрпаног пута Требиње — Никшић.¹⁸⁷ Почетком фебруара **Зетски гласник** поново извјештава да је прва пошиљка „помоћи у храни оскудном становништву наше бановине“ већ стигла и раздијељена по срезovima. До тог тренутка било је подијељено 340 вагона, и „тима је доста ублажена несташница у храни у свим срезovima и избјегнуте тешке и немиле посљедице које су пријетиле, да се није овако хитно притекло у помоћ“. Наставља се, затим, да ће убрзо стићи и други контингент помоћи од стране државе (укупно за Зетску бановину послато је 538 вагона). Иако та количина, констатује извјестилац, није довољна да подмири потребе угрожених, ипак је добро дошла да помогне тамо гдје је опасност од глади највише пријетила. На крају се одаје признање свим надлежним „око превоза и расподјеле хране“ оскудном становништву.¹⁸⁸

У једном напису из почетка јануара, чији је аутор др Владимир Пилетић, дати су подаци о укупним средствима обезбије-

¹⁸⁶ **Зетски гласник**, 2. I 1932, 1, За исхрану.

¹⁸⁷ **Исто**, 6. I 1932, 2, За исхрану.

¹⁸⁸ **Исто**, 3. II 1932, 9, За исхрану.

ђеним за помоћ у прехрани становништву свих крајева у држави пострадалих од суше; о актерима који су водили тај посао и свих организацијама, друштвима и другим дародавцима у новцу и у натури.¹⁸⁹ Редовно информисање о дјеловању на овом пољу, умањивало је страх од глади оних којима је највише пријетила.

Обласни одбор Црвеног крста на Цетињу, јављао је *Зетски гласник*, у споразуму са митрополитом Дожићем, раздијелио је сиротињи Цетиња и околине вагон кукуруза, који је на име помоћи, упутио београдски трговац Љуба Сарачевић.¹⁹⁰ Треба такође поменути податак да је Душан Л. Пламенац трговац, упутио поклон од 10.000 кг кукуруза црмничкој сиротињи. Та пошиљка раздијељена је општинама: бољевичкој, глуходолској, вирској, брчeosко-подгорској и селачко-крњичкој. Само бољевићка општина добила је од те количине 2.000 кг. жита и раздијелила својим најсиромашнијим суграђанима.¹⁹¹ Исти лист обавијестио је јавност да је др Ђорђе Радуловић, управник болнице у Подгорици, поклонио вагон жита сиротињи у томе срезу. Овластио је, додаје се даље, тамошњи мјесни одбор Црвеног крста да то жито подијели. Пошто у граду има доста људи имућнијих од доктора Радуловића, подвлачи се у напису, било би похвално „да и ови слеђују његовим хуманим примјером.“¹⁹²

У току цијелог подухвата на пружању помоћи погођеним сушом, Обласни одбор на Цетињу прикупио је 37.000 динара и том сумом интервенисао у најжитним случајевима.¹⁹³ Као помоћ угроженима сушом у другим крајевима земље, Обласни одбор Црвеног крста на Цетињу упутио је Главном одбору 515 динара.¹⁹⁴ Од прикупљених средстава акомулираних у фонду Централног народног одбора Црвеног крста набављено је укупно 379,5 вагона жита, од чега је беспомоћним, наиме неспособним за привређивање у Зетској бановини, додијељено 75,5 вагона.¹⁹⁵

Георганизација власти и управе, коју је конципирао шестојануарски режим, у пракси је била отјелотворена тек крајем 1930. и почетком 1931. године. Да би могла нормално да обавља своје административно-управне послове, и организација Црвеног крста морала је да се прилагоди новој територијалној подјели државе. Спровођењем у живот те идеје прологнирано је због тога што се очекивало претходно доношење нових правила Друштва. Како се с тим каснило, треба ло је донијети нека привремена рјешења. То питање било је на дневном реду сједнице Главног одбора Друштва, одржане 6. марта 1932. године у Бе-

¹⁸⁹ *Зета*, 7. I 1932, 1—2, Др Владимир Пилетић, Помоћ пострадалим од суше.

¹⁹⁰ *Зетски гласник*, 30. I 1932, 8, Расподјела хране.

¹⁹¹ Исто, 23. III 1932, 23, Примјер за углед.

¹⁹² Исто, 20. IV 1932, 31, Један похвални примјер.

¹⁹³ *Гласник Друштва*, 1933, св. 5—6, 152, Рад Друштва.

¹⁹⁴ Исто, 154,

¹⁹⁵ Исто, 155,

ограду. Тој сједници присуствовао је и предсједник Зетског обласног одбора Милован Џаковић. Према Правилима из 1926. године, коју су још била на снази, дјеловало је 14 обласних одбора Црвеног крста у земљи. Такав организациони механизам био је у раскораку с новом подјелом државе (на 9 бановина, које су већ функционисале). Стога се поставило питање реорганизације обласних одбора у складу са административно-управном подјелом земље. Мада је било и супротних мишљења (неких обласних одбора који су се нашли пред укидањем), преовладало је гледиште које је бранило то становниште. У прилог таквом ставу говорио је и предсједник Зетског обласног одбора Џаковић, истичући „да је у садашњој акцији помоћи пострадалима од суше очевидно изражена потреба да се територијална подјела Црвеног крста поклопи са државном поделом на бановине, нарочито пак да се обласни одбор Друштва налази у границама једне бановине“. Аналогно том доминантном гледишту, „решено је у начелу да се подела Ц(рвеног) К(рста) на обласни прилагоди подели на бановине тако да се једна област не шири на више бановина већ да је сваки обласни одбор Ц(рвеног) К(рста) у границама само једне бановине“.¹⁹⁶

Доступни извори показују да је раду ђачких трпеза у Зетској бановини дат већи публицитет у 1932. него претходних година. С обзиром на посљедице сушне 1931. године, њима је и иначе поклањано више пажње него раније. Уз сарадњу Зетског обласног одбора, мјесних одбора на терену, Хигијенског завода, добротворних и других друштава, ту је акцију подупро и Главни одбор Подмлатка Црвеног крста у Београду, пошто, како се наводи, Обласни одбор Подмлатка ове организације на Цетињу те године није радио.¹⁹⁷ Према подацима за фебруар 1932. године Главни одбор Подмлатка је из својих скромних извора послао помоћ ђачким кухињама и једног броја школа у Зетској бановини. Помоћ су добиле основне школе: у Плани и Заушју (срез билећки), у Фочи (срез фочански), Ријечини (косовско-митровички), у Котору (бококоторски), у Коритима (гатачки) у Кифином Селу (невесињски), Грађанској школи на Корчули (корчулански) затим основним школама: у Орахову и Затрјепчу (Подгорички), и Мојстиру (штавички) по 400 динара, основној школи на Главатом (бококоторски) 317 и на Крстачи (билећки) 200 динара.¹⁹⁸ По истом основу, како се види из података за април, помоћ од по 500 динара добиле су школе: у Невесињу, Вуковцима (подгорички) Вела-Луци (корчулански) у Матаругама (пљеваљски), у Голији (Крцу) (никшићки) у Очинићима (цетињски), у Ратковом Луку (колацински) и Црнчу (требињски).¹⁹⁹

¹⁹⁶ Исто, 1932, св. 4, 116, Састанак Главног одбора Црвеног крста.

¹⁹⁷ Исто, 1933, св. 5—6, Рад Подмлатка.

¹⁹⁸ Гласник Подмлатка, 1932, бр. 6, Школе којима је Главни одбор Подмлатка послао помоћ у новцу.

¹⁹⁹ Исто, бр. 8, Школе помогнуте из фонда школских кухиња.

На сједници проширеног Извршног одбора Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије, одржаној 6. јуна 1932. године у Београду, разматрано је и питање додјеле помоћи обласним одборима за рад дјечјих опоравилишта. Тако је Зетски обласни одбор из фонда царице Мокен добио 1.000, а из буџетске партије за помоћ поменутиим одборима 5.000, односно укупно 6.000 динара.²⁰⁰

Приказаћемо овдје и неке податке из локалне штампе о оснивању и раду дјечјих трпеза на подручју Зетске бановине. Крајем јануара 1932. године Мјесни одбор Подмлатка Црвеног крста у Никшићу упутио је јавни апел у којем тражи помоћ за ђачку кухињу у тамошњој основној школи. Тај апел гласи:

„Овогодишња сунчана жега уништила је све пољопривредне усјеве нашег сељака. Његове знојем искрчене њивице претворене су у пуста згаришта на којима ништа нема. Никшић и околина налазе се у врло тешком положају. Страшна авет смрти од глади лебди над главама сиромашног становништва. Држава је предузела све мјере да се сиромашно становништво што боље збрине па је у том смјеру, приватна иницијатива развила живу акцију на спасавању гладних.

Под најповољнијим условима и поред све његе од стране родитеља, дјеца су подложна утицају разних болести. Колико ли онда пријети опасност најпој голој и босој дјечи која су глађу доведена у тежак положај?

Схватајући озбиљност посљедица које пријете да мучки удаве крхки организам подмлатка Одбор је, каже се у апелу, отворио ђачку трпезу у Никшићкој основној школи у којој се прехранује 120 ученика па се моле родитељи и грађанство да одвоје од уста и помогну њено издржавање.²⁰¹

Вијест о томе апелу кратко је нотирао и *Зетски гласник*, подвлачећи како мјесни одбор Подмлатка у Никшићу моли „све пријатеље и добротворе нашег подмлатка“ да својим прилозима помогну издржавање ђачке трпезе.²⁰² Првих дана марта исти лист је јавио да је Мјесни одбор Подмлатка у Мојстиру (срез шавнички) 31. јануара 1932. године основао ђачку трпезу при тамошњој основној школи, у којој се прехранује 60 сиромашних ђака. Додаје се да ће се кухиња издржавати једино од добровољних прилога, па се моле сви добротвори да је помогну у новцу и намирницама.²⁰³ Према забиљешци *Зетског гласника*, група „напредних људи и мјесних учитеља“ формирала је при Његушкој основној школи ђачку трпезу, у којој се прехранивало 80 сиромашних ученика. Кухиња је основана у првој половини маја, и

²⁰⁰ АПЦКЈ, Записник 11. састанак Проширеног извршног одбора Друштва Црвеног крста од 6. јуна 1932. године.

²⁰¹ Зета, 31, I 1932, 5, Апел.

²⁰² Зетски гласник, 30. I 1932, 8, Отварање ђачке кухиње.

²⁰³ Исто, 2. III 1932, 17, Школска кухиња у Мојстиру.

егзистира захваљујући даваоцима добровољних прилога, разним установама и појединцима. Међу прилагачима прво мјесто заузима Хигијенски завод на Цетињу, који је додјеливао помоћ у разним намирницама у вриједности од 3.000 динара. Помиње се, затим, Женско добротворно друштво „Књегиња Зорка“ са новчаним прилогом од 500, Чиновника штедионица са 200 динара итд.²⁰⁴ Даље се помиње рад ђачке кухиње у Фочи,²⁰⁵ затим ђачке кухиње у Гораждевцу, која је основана на иницијативу тамошњих учитеља.²⁰⁶ Нешто више мјеста дато је оснивању ђачке кухиње у Међуречју, општини ровачкој, која је почела рад у марту и у којој се прехрањује 45 ђака сиромашног стања. Набрајају се, на крају, дародавци — установе и појединци који су дали добровољне прилоге.²⁰⁷ Штампa је још регистровала рад ђачке трпезе у Лукову (срез никшићки), с нагласком да су се у њој школске 1931/32. године прехрањивала 53 ученика. На крају се изражава захвалност дародавцима који су допринијели да кухиња непрекидно ради током цијеле школске године.²⁰⁸ Иако се овдје помиње рад само једног броја ђачких трпеза које су радиле у 1932. години, ипак се види да им је тада поклањана знатна пажња, што је и штампа више биљежила него до тада. Из једног општег податка види се да је у Зетској бановини од 1. септембра 1931. године до 1. марта 1932. године радило 65 ђачких кухиња, у којима се прехрањивало преко 1.500 ученика, што није било безначајно.²⁰⁹

О прослави дана Црвеног крста (Зимског и љетњег) у локалној штампи су такође бројнији подаци него раније. Прво је најављена прослава Зимског дана коју је организовао Мјесни одбор Црвеног крста у Ђеновићу у два маха (6. и 13. фебруара) у Официрском дому у Кумбору.²¹⁰ На огласној страни **Зетски гласник** донио је тих дана обавјештење да ће Мјесни одбор Црвеног крста на Цетињу организovati прославу Зимског дана 13. фебруара у „Гранд хотелу“, уз напомену да посебних позивница неће бити.²¹¹ Повремено су и претходних година донешени подаци у новинама о прослави Дана Црвеног крста, али је тој активности у 1932. години посвећено више пажње. Почетком јуна објављен је и један пригодни чланак о значају ове манифестације и користи коју од ње има Друштво Црвеног крста. Уз тај осврт напомиње се да ће се прослава у текућој години одржати између 5. и 12. ју-

²⁰⁴ Исто, 15. IV 1932, 45, Ђачка трпеза у Његушима.

²⁰⁵ Исто, 25. VI 1932, 48, Подмладак Црвеног крста.

²⁰⁶ Исто.

²⁰⁷ Исто, 6. VII 1932, 51, Школска кухиња у Међуречју.

²⁰⁸ Исто, 30. VII 1932, 58, Рад школске кухиње у Лукавцу.

²⁰⁹ Гласник Подмлатка, 1932, бр. 8, Извјештај Главног одбора Подмлатка Црвеног крста о раду ђачких кухиња.

²¹⁰ Зетски гласник, 3. II, 1932, 9 и 10. II 1932, 11, Прослава Зимског дана Црвеног крста и Забава.

²¹¹ Исто, 13. II 1932, 12, Забава Црвеног крста.

на.²¹² У вези с том прославом опет се на првом мјесту помиње Мјесни одбор Црвеног крста у Ђеновићу, који је у већ помињаном локалу у Кумбуру заказао прославу 11. и 19. јуна, уз наплату улазница (по 10 динара).²¹³ Посебно је апострофирана прослава у Богетићима, која је одржана 12. јуна. Она је имала свечани карактер. О значају Црвеног крста и Дана прославе говорио је предсједник општине Ристо Бошковић. Наводи се, затим, да је износ добровољних прилога у новцу био задовољавајући, али се сума не помиње.²¹⁴ Под непосредним руководством начелника среза (Јована Хамовића), Мјесни одбор Црвеног крста у Фочи организовао је 12. јуна прославу Љетњег дана. Свечана поворка прошла је градским улицама и задржала се у градском парку, гдје је одржана игранка са културно-забавним програмом.²¹⁵ Запажена је и прослава Љетњег дана у Гацку. У прослави је узео учешћа и велики број грађана, представника тамошњих власти и Подмлатка Црвеног крста. Учесницима славља одржао је говор др Лајовић, који је истакао тешкоће с којима се сиромашно становништво било суочило у прошлој години, што је задало посебне бриге и организацији Црвеног крста.²¹⁶

У контексту података о прослави на крају се доноси вијест о прослави љетњег дана на Цетињу, коју је организовао тамошњи мјесни одбор Црвеног крста 7. септембра у градском парку. Каже се да је прослава успјела (организован је кермес са пригодним програмом). Говор о значају манифестације одржао је протојереј Илија Поповић.²¹⁷

Самим тим што су најчешће представници званичне власти били инспиратори и покретачи прославе Дана Црвеног крста, жељело се да та манифестација стекне што већу популарност у народу. Ипак, успјех није био задовољавајући, мада је био знатно већи него ранијих година. Од прихода убраних од оба дана на подручју Зетске бановине Главном одбору Црвеног крста у Београду послат је припадајући дио од 7.569, или од Љетњег дана 3.415, а од Зимског 4.124 динара.²¹⁸

Организациони рад Црвеног крста у Зетској области такође је добио више простора у штампи, него је до тада било уобичајено. У центру пажње било је одржавање годишње скупштине обласне организације Црвеног крста на Цетињу. У броју од 19. марта *Зетски гласник* извјестио је да се сјутрадан одржава

²¹² Исто, 4. VI 1932, 42, Љетни дан Црвеног крста.

²¹³ Исто, 4. VI 1932, 42 и 15. VI 1932, 45, Прослава Љетњег дана Црвеног крста у Ђеновићима и Љетни дан Црвеног крста у Ђеновићима.

²¹⁴ Исто, 18. VI 1932, 46, Прослава Љетњег дана Црвеног крста у Богетићима.

²¹⁵ Исто, 25. VI 1932, 48, Дан Црвеног крста.

²¹⁶ Исто, 26. VI 1932, 49, Прослава дана Црвеног крста у Гацку.

²¹⁷ Исто, 14. IX 1932, Љетњи дан Црвеног крста.

²¹⁸ Гласник Друштва, 1933, св. 5—6, 162, Рад Друштва.

редовна (7) годишња скупштина Обласног одбора.²¹⁹ У заказано вријеме, „у присуству многобројних делегата мјесних одбора Црвеног крста из унутрашњости“ одржан је 20. марта 1932. године, у просторијама „Дома слободе“, годишња скупштина Обласног одбора под предсједништвом Милована Џаковића.“ У уводном излагању предсједник Џаковић се осврнуо на рада Црвеног крста у протеклом изворном периоду, позитивно оцијенио тај рад „и особито напоре око раздиобе хране оскудном становништву“. Након тога, секретар Обласног одбора Јован Дапчевић прочита је извјештај о раду организације у периоду између двије скупштине, а благајник извјештај о пословању. Оба извјештаја су једногласно усвојена. У информацији се констатује да се, после тога, развила занимљива дискусија о текућим проблемима који су тангирали рад организације. На крају је изабрана нова управа, чији се чланови не наводе поименично, осим што се каже да је за предсједника поново изабран Џаковић.²²⁰

У првој половини фебруара 1932. године „извршена је обнова рада Друштва Црвеног крста у Пољима“ (Колашинским), што значи да је и организација имала прекид у раду, који се не датира. Скупштина за обнову одржана је у просторијама Основне школе, под предсједништвом њеног управитеља Радомира Радовића. Даље се каже да је извршен упис нових чланова и уплата чланарине. На крају је дат састав новоизабране управе: предсједник — Мирко Кнежевић, потпредсједник — Ђуро Томовић, секретар — Радомир Радовић, благајник — Ђуро Јовановић; чланови: Крсто Рабреновић, Милош Шпањић, Јован Вуковић, Јован Анђелић, Трифун Мишунић, Милош Ћировић; Надзорни одбор; Теофил Раденовић, Томаш Томовић и Милош Ристић.²²¹

Према новинским вијестима, у првој половини априла одржана је редовна годишња скупштина Мјесног одбора Црвеног крста у Бијелом Пољу, у просторијама основне школе. Скупштином је руководио предсједник др Михаило Мартиновић. Он је у свом говору истакао успјешан рад организације у претходном мандатском периоду. Затим је извјештај о раду Одбора поднио секретар Владимир Ћетковић, а финансијски извјештај благајник Зећо Идризовић. У састав управе, која је на крају изабрана, ушли су: предсједник — др Михаило Мартиновић, секретар — Владимир Ћетковић, благајник — Митар Диздаревић, магационер — Симо Јованчевић; чланови: Цвјетко Поповић, Јосип Мићковић; Надзорни одбор: Вукашин Вучељић, Петар Чујевић и Ибрахим Дервовић.²²²

Мејсни одбор у Требињу, према новинском саопштењу, одржао је своју редовну годишњу скупштину у мају 1932. године.

²¹⁹ Зетски гласник, 19. III 1932, 22, Сједница Обласног одбора Црвеног крста.

²²⁰ Исто, 23. III 1932, 23, Скупштина Обласног одбора Црвеног крста.

²²¹ Исто, 17. II 1932, 13, Рад Мјесног одбора Црвеног крста у Пољима.

²²² Исто, 13. IV 1932, 29, Скупштина Црвеног крста.

Скупштини је предсједавао др Леви, који је изразио задовољство бројем присутних и укратко реферисао о прошлогодишњем раду одбора. Писмени извјештај о раду поднио је затим секретар Наил Бегић. У том извјештају потенциран је рад организације, особито на плану укључивања у акцију за помоћ пострадалима од суше. На завршетку рада скупштина је изабрала нову управу: предјседник — др Леви, потпредједник — др Рундо, секретар — Наил Бегић, благајник Спасо Аџелић. Имена осталих чланова нијесу наведена.²²³

Током прве половине јуна одржана је и редовна годишња скупштина Мјесног одбора Црвеног крста у општинској дворани у Никшићу. Након уводне ријечи предједника Цвјетка Вукчевића, који је говорио о успјешној активности Одбора у минулом периоду, исцрпан извјештај о свим облицима рада поднио је секретар Иво Марковић. Пошто су саслушани и примљени извјештаји о раду и дата разрјешница старој, изабрана је нова управа. Предједничка функција поново је повјерена Цвјетку Вукчевићу. Поред њега, у Управни одбор изабрани су: Јоке Сочица, Китка Мијушковић, Јово Жугић, др Стеван Поповић, Живко Перовић, Раде Радовић, Мило Котарац, Иво Марковић и Илија Каваја. У Надзорни одбор ушли су: Мило Томашевић, Лазар Ђуричић и Даре Ђуричић.²²⁴

Још крајем марта било је најављено одржавање годишње скупштине Мјесног одбора Црвеног крста у Подгорици. Била је заказана за 10. април.²²⁵ Међутим, на сам дан кад је требало да се одржи објављено је ново обавјештење — да се скуп одлаже, јер су чланови одбора љекари морали да отпутују на Цетиње, на сједницу Љекарске коморе. Заказано је за 17. април. Пошто је број уписаних чланова у Мјесном одбору недовољан, апелује се на грађанство да се уписује у Друштво, како би приликом засједана његови редови били омасовљени.²²⁶ Како нијесмо наишли на писани траг о томе, не знамо да ли је скупштина одржана у заказано вријеме.

Према статистичким подацима које је донио *Гласник* за 1932. годину, на подручју Зетског обласног одбора дјеловало је 29 мјесних одбора, од којих су само четири извршила финансијски обрачун са Главним одбором, а само два организовала прославу Зимског и три Љетњег дана Црвеног крста. Према томе документу, било је 213 редовних и 52 помажућа, или укупно 265 чланова. Од тога броја, била су 93 претплатника на *Гласник*. Из свих извора Главном одбору у Београду било је уплаћено 12.126 дина-

²²³ Исто, 28. V 1932, 40, Скупштина Црвеног крста.

²²⁴ Исто, 15. VI 1932, 45. Годишња скупштина Црвеног крста у Никшићу.

²²⁵ Зета, 27. III 1932, 13, Годишња скупштина друштва Црвени крст“.

²²⁶ Исто, 10. IV 1932, 15, Скупштина друштва „Црвени крст“.

ра.²²⁷ У Подмлатку је било организовано 150 школа са 9.284 ученика.²²⁸ Дјеловање организација Црвеног крста у Зетској бановини на почетку 1933. године има једну битну карактеристику. У цјелини гледано, рад Друштва у Земљи тада је спласнуо, његов интензитет опао. Тој хуманитарној организацији ни штампа не стоји на услузи као претходне године. Ако се послужимо једним поређењем, намеће се утисак да је Друштво Црвеног крста Краљевине Југославије личило тада на организацију народне војске која је било и са организацијом Црвеног крста након преброђивања сушне 1931. године, која је и у 1932. године држала у стању мобилности чланство.

Штампа, истина, и даље биљежи догађаје из рада организације, али рјеђе, и посвећује му мање простора. Тако се каже да је 14. јануара 1933. године одржана оснивачка скупштина Мјесног одбора Црвеног крста у Жупи Пивској. Главни покретач ове акције, вели се, био је Васиљ Бајагић, предсједник тамошње општине. Према једном извору, наводи се да је у организацију било уписано 30 чланова, а према другом — 50 редовних и већи број помажућих. На крају је изабрана управа: предсједник — Јован Сочица, први потпредсједник — Васиљ Бајагић, други потпредсједник — Мирко Калезић, секретар — Радојица Николић и магационер — Ђорђе Маловић.²²⁹

Своју редовну годишњу скупштину Мјесни одбор Црвеног крста на Цетињу одржао је 12. фебруара 1933. године. Шкрта вијест са скупштине једино биљежи да је за предсједника изабран Илија Поповић.²³⁰ Десетак дана након те скупштине *Зетски гласник* је јављао: „Мјесни одбор Црвеног крста позива у чланство грађане, државне службенике и пензионере из Цетиња. Као центар Зетске бановине Цетиње треба да има довољан број чланова, јер Црвени крст увијек притиче у помоћ својим члановима како у рату тако и у миру“. Упис ће, према обавјештењу, вршити за то задужени чланови Управе почетком марта. На крају се подсећа да је износ чланарине за редовне 30, а за помажуће чланове 6 динара.²³¹ Почетком треће десетине марта исте године, Мјесни одбор Црвеног крста у Пећи одржао је своју редовну годишњу скупштину. Отворио ју је Велимир Јојић, а потом је Вукајло Девећ поднио извјештај о прошлогодишњем раду. Скупштина је на крају изабрала нову управу: Марко Хаџиристић, Милоња Лекић, Михаило Ђукић, Иван Перовић, Суљо Хазнадаревић и Наста Бошковић. За предсједника је изабран Насто Ђу-

²²⁷ Гласник Друштва, 1933, св. 5—6, Преглед организација Друштва Црвеног крста у 1932. години — Табела.

²²⁸ Исто, 202. Табеларни преглед организација школа у 1932/33. години.

²²⁹ Зетски гласник, 22. II 1933, 13, Организација Црвеног крста у Горанску.

²³⁰ Гласник Друштва, 1933, св. 9—10, 319, из Цетињске области.

²³¹ Зетски гласник, 22. II 1933, 13, Уписујмо се у Црвени крст.

кић. У Надзорни одбор ушли су: Голуб Микић, Милован Миловановић и Матија Синадиновић.²³²

Слободна мисао је јављала да се истог дана, упоредо са скупштинама Мјесног, одржавала и годишња скупштина Обласног одбора Црвеног крста на Цетињу.²³³ Међутим, тај податак није тачан. Радило се само о замјени имена. Према боље обавијештеном листу, годишња скупштина Зетског обласног одбора одржана је крајем марта 1933. године. У забиљешци о њој каже се: „Прошле недјеље (вијест је од 5. априла — Д. Ж.) одржана је на Цетињу годишња скупштина Обласног одбора Црвеног крста“. У тој оскудној информацији се даље констатује да су јој, поред „већег броја делегата из унутрашњости“, присуствовали и делегати Мјесног одбора Црвеног крста на Цетињу, Илија Поповић и Милан Поповић. Након усвајања извјештаја и дискусије, изабрана је нова управа, у коју су ушли сви стари чланови (не именују се), на челу са Џаковићем.²³⁴ Нотицу о одржавању годишње скупштине Обласног одбора и поновном избору Џаковића за предсједника донијела је и Слободна мисао неколико дана након њеног одржавања.²³⁵

Од укупно 8 мјесних одбора, колико их је, према статистичким подацима, радило у Зетској бановини 1933. године, половина их је овдје регистрована. Сви заједно, колико их је било, имали су 221 редовног и 71 помажућег члана, или укупно 292. Претплатника на Гласник било је 190, а од укупних прихода припадајући дио уплаћен Главном одбору износио је 14.924,50 динара.²³⁶

Активност у вези с прославом дана Црвеног крста такође је дала неке резултате у домену дјеловања организације на подручју Зетске бановине 1933. године. Мада оскудни, забиљежени су поједини подаци о прослави Зимског и љетњег дана. Поводом Зимског дана Мјесни одбор у Ђеновићу приредио је 4. фебруара забаву у Официрском дому у Кумбору. Не помињу се приходи које је од те прославе убрао.²³⁷ Из другог извора да се пак утврдити да је с те забаве приходовано 1.600 динара.²³⁸ У истој дворани, недјељу дана касније, одржана је друга прослава Дана Црвеног крста, са укусно приређеним програмом. Мјесни одбор добио је приход од 2.000 динара.²³⁹

За 11. фебруар био је и Мјесни одбор Црвеног крста у Цетињу заказао пригодну приредбу, у просторијама „Гранд-хоте-

²³² Исто, 25. III 1933, 14. Годишња скупштина Црвеног крста у Пећи.

²³³ Слободна мисао, 12. II 1933, 6. Скупштина Обласног одбора Црвеног крста.

²³⁴ Зетски гласник, 5. IV 1933, 25. Годишња скупштина Обласног одбора Црвеног крста.

²³⁵ Слободна мисао, 2. IV 1933, 13. Управа Црвеног крста.

²³⁶ Гласник Друштва, 1934, св. 3—4, 130. Преглед организација Црвеног крста у 1933. години — Табела.

²³⁷ Глас Ђоке, 11. II 1933, 12. Забава Црвеног крста у Ђеновићу.

²³⁸ Зетски гласник, 22. II 1933, 13. Зимски дан Црвеног крста.

²³⁹ Исто.

ла“.²⁴⁰ О току саме прославе Зимског дана на Цетињу није ништа записано.

Прослави Зимског дана у Никшићу поклоњена је значајна пажња. То се види и по томе што је у размаку од двије недјеље, у два маха, најављено одржавање. Најприје је јављено да Мјесни одбор приређује за 19. март „Велику забаву“, а затим се додаје да ће у извођењу програма узети учешћа тамошња културна друштва.²⁴¹ На сам дан прославе поново је у локалном листу издато обавјештење, којим се грађанство подсјећа на прославу Зимског дана.²⁴² Недјељу дана касније забиљежено је да је прослава одржана 19. марта и да је на њој о значају те манифестације говорио др Стеван Поповић и да је потом приказан занимљив културно-забавни програм, у којем је, са неколико тачака, учествовало Градско позориште.²⁴³

У припреми прославе Љетњег дана опет је Мјесни одбор у Ђеновићу био иницијатор. Новине су регистровале да је већ 3. јуна организовао дан славља у Официрском дому у Кумбору на традиционални начин.²⁴⁴

Одмах је слиједио и Мјесни одбор Црвеног крста на Цетињу, који је, по споразуму са Обласним одбором и уз његово судјеловање, организовао прославу Љетњег дана. Прије подне 7. јуна поворка је прошла градским улицама, а послје подне приређена је јавна приредба, за коју се каже да је успјела.²⁴⁵ Према новинским вјестима, у Призрену је 2. јуна 1933. године одржана, на свечан начин, прослава Љетњег дана. Грађанство, културно-просвјетна и друга друштва узели су активног учешћа у тој манифестацији. У корист организације сакупљено је тога дана 1.680 динара.²⁴⁶

Мјесни одбор Црвеног крста у Никшићу прогласио је Видовдан (28 јуни) за свој дан прославе. Грађанство је обавијештено да ће се тога дана сакупљати добровољни прилози у корист организације.²⁴⁷

У контексту ове активности треба поменути да је крајем септембра у Ђаковици одржало тамошње аматерско позориште једну прославу у корист Црвеног крста.²⁴⁸

Из статистичког извјештаја за цијелу земљу види се да је организација Црвеног крста у Зетској бановини сакупила током

²⁴⁰ Исто, 11. II 1933, 10, Забава Црвеног крста.

²⁴¹ Слободна мисао, 3. III 1933, 9, Забава Црвеног крста.

²⁴² Исто, 19. III 1933, 11, Забава Црвеног крста.

²⁴³ Слободна мисао 26. III 1933, 12, Вече Црвеног крста у Никшићу.

²⁴⁴ Зетски гласник, 3. VI 1933, 40, Прослава Црвеног крста у Ђеновићу.

²⁴⁵ Исто, 14. VI 1933, 42, Прослава Љетњег дана Црвеног крста.

²⁴⁶ Слободна мисао, 16. VII 1933, 26, Прослава Љетњег дана Црвеног крста у Призрену.

²⁴⁷ Исто, 25. VI 1933, 23, Дан Црвеног крста у Никшићу.

²⁴⁸ Исто, 1. X 1933, 37, Забава Црвеног крста у Ђаковици.

прославе Зимског дана 6.512,50 динара, а од Љетњег дана приходовала је 4.884 динара.²⁴⁹

Нешто података је забиљежено и о социјалној компоненти рада организације Црвеног крста у Зетској бановини током 1933. године. Иако се на основу тих порцијалних података не могу доносити поуздани судови, они су ипак илустративни.

На дан 15. јануара 1933. године основан је, како се подвлачи, на иницијативу Јована Влаховића, Мјесни одбор Подмлатка Црвеног крста у Миљевини (срез фочански), чији је основни задатак да при тамошњој основној школи, уз помоћ добротвора и других племенитих и хуманих људи, организује ђачку трпезу за прехрану сиромашне дјеце.²⁵⁰ Одбор који је основан почетком године, успио је у реализацији ове замисли. У јесен исте године привео је крају своју акцију. Почетком новембра саопштено је да се зграда за ђачку кухињу завршава и да ће, уз помоћ установа и приватних дародаваца, кухиња ускоро прорадити. У њој ће моћи да се прехрањује 20 сиромашних ученика.²⁵¹

Да би појачао сентименталост оних који су склонили доброчинству, **Зетски гласник** је на почетку школске 1933/34. године писао: „С обзиром на велику финансијску кризу која се највише обара на сиромашни ђачки подмладак, иницијативом Професорског збора овдашње Гимназије, Подмладак Црвеног крста отвориће своју кухињу за сиромашне ученике. Да би се притекло у помоћ што већем броју ђака, овим апелујемо на добротворе наше омладине, да прилозима, било у новцу, било у намирницама и одијелу помогну овај хумани подухват. Надамо се да ће наше грађанство, на челу са добротворним друштвима помоћи ђачку кухињу Подмлатка Црвеног крста и тиме омогућићи сиромашној дјечи лакше школовање“²⁵²

Ђачка трпеза која је већ више година радила при Хигијенском заводу на Цетињу, славила је у децембру 1933. године своју славу, којој је присуствовао и бан, др Алекса Станишић, са још неким функционерима. Послије вечере, сиромашним ђацима подијељен је велики број ципела, као дар за ту пригоду.²⁵³

У другој половини децембра и Школски одбор Подмлатка Црвеног крста на Цетињу подијелио је 17 пари ципела најсиромашнијим ученицима, као поклон за божићне празнике.²⁵⁴

²⁴⁹ Гласник Друштва, 1934, св. 3—4, 130, Преглед организација Црвеног крста у 1933. години.

²⁵⁰ Слободна мисао, 22. I 1933, 3, Одбор Подмлатка Црвеног крста у Миљевини.

²⁵¹ Зетски гласник, 11. XI 1933, 85, Прва школска кухиња Подмлатка Црвеног крста у срезу фочанском.

²⁵² Исто, 14. X 1933, 77, Отварање кухиње Подмлатка Црвеног крста при Гимназији на Цетињу.

²⁵³ Исто, 16. XII 1933, 95, Слава ђачке трпезе.

²⁵⁴ Исто, 23. XII 1933, 97, Подмладак Црвеног крста сиромашним дру-

Сличну иницијативу покренуо је и Школски одбор Подмлатка Црвеног крста у Подгоричкој гимназији, који је пред крај године повео акцију на прикупљању одијела, обуће, школског прибора и књига за сиромашне ученике. С тим у вези, објављен је апел који се овако завршава: „Донесите старо непотребно одијело, рубље, обућу, књиге. Свте се то да искористити за сиромашну дјецу.²⁵⁵

У изјештају о раду Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије у 1933. години наводи се податак да је у виду помоћи Зетски бановински одбор сиротињи подијелио 3.752 динара.²⁵⁶ По претходном договору са Хигијенским заводом на Цетињу, Зетски обласни одбор послао је, как се истиче, већи број сиромашних ученика у опоравилишта Завода, уз уплату од 10.000 динара за њихово издржавање.²⁵⁷ Пошто Обласни одбор Подмлатка Црвеног крста на Цетињу 1933. године није радио,²⁵⁸ свакако је била смањена активност на социјалном збрињавању најсиромашније школске дјеце, али је она још увијек била значајна. То потврђује и податак да је 1933. године радило укупно 40 ђачких трпеза у којима се прехрањивало 1.906 ђака. Да је дјеловање Подмлатка било присутно, види се и по томе што је у 89 школа било учлањено 5.680 ученика.²⁵⁹

Неким функционерима, односно члановима управе мјесних одбора Црвеног крста и појединцима који су се несегично залагали за њихов рад, додијељена су у 1933. години одликовања. Златну медаљу Црвеног крста добили су: Јован Бућин, први потпредсједник Мјесног одбора у Котору, др Мило Ђ. Башовић санитарски потпуковник, др Филип Лазаревић, посланик, Ема Стефановић, предјседник Коларпских сестара у Котору, Јован Петковић, секретар Мјесног одбора Црвеног крста у Ђеновићу, Обрен Дунђеровић, шпедитер из Зеленике,²⁶⁰ Гојко Д. Мијатовић, повјереник финансијске контроле у Котору, Агата Распоп, учитељица Основне школе у Котору, Јован Гривић, члан управе Мјесног одбора Црвеног крста у Котору, Вјећеслав Ваћек, из Котора,²⁶¹ и Хаџи-Живко Стефановић, из Пећи.²⁶²

Година 1933. сматрана је значјаном у области правне регулативе Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије. Више година припреман, у августу 1933. године донесен је *Закон о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије*. У материји конци-

говима.

²⁵⁵ Зета, 17. XII 1933, 51, Црвени крст за сиромашне ђаке.

²⁵⁶ Гласник Друштва, 1934, св. 3—4, 72, Извештај о раду Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије у 1933. години.

²⁵⁷ Исто, 73.

²⁵⁸ Исто, 89, Рад Подмлатка Црвеног крста у 1933. години.

²⁵⁹ Исто.

²⁶⁰ Исто, св. 1—2, 53, Одликовања.

²⁶¹ Исто, 56.

²⁶² Зетски гласник, 25. III 1933, 14, Годишња скупштина Црвеног крста у Пећи.

пираној у 59 чланова, распоређених у 13 поглавља, тај законски акт рјешавао је суштинска питања из области рада грађанског друштва, у складу са политичким оквирима ондашњег грађанског друштва и његових погледа на сврсисходност и циљ организације. Хуманитарна бит организације остала је, међутим, неповријеђена. Није се ништа промијенило ни у погледу статуса појединих категорија чланства. Значајније промјене настале су једино у области компетенција и надлежности организације. *Законом* је организациони механизам Друштва прилагођен новој административно-управној подјели државе на бановине. По хијерархијском принципу *Закон* је предвиђао: Главни одбор, бановинске (односно Београдски обласни одбор), среске, мјесне одборе и повјереништва. Начин рада, сазиви и конституисање скупштина и других органа остали су, углавном, непромијењени (чланови 9—20).

Подмладак Црвеног крста је *Законом* третиран као секција друштва Црвеног крста од Главног од мјесних одбора. Непосредни органи Подмлатка су његови школски одбори. Представници ових одбора су старјешине дотичних школа. Како у миру тако и у рату, при Главном одбору и одборима осталих нивоа (бановински, срески и општински) постоје секције Подмлатка. *Закон* даље регулише права и обавезе Друштва у цјелини и његових саставних дјелова и појединих чланова, реализацију међународних веза и сарадње, затим изворе финансирања, статус службеног особља, ингеренцију, право надзора, посебне, прелазне и завршне одредбе.²⁶³

Како је *Закон* само у начелу регулисао поједине домene дјеловања Друштва Црвеног крста, стављено је у дужност творцу нових правила да поједине институције из *Закона* до детаља расправи и регулише, односно дефинише. Из тог разлога, а и због потребе прилагођавања Друштва Црвеног крста организацији државног устројства, требало је ужурбано радити и на изради и легализовању нових правила. Након неколико мјесеци од доношења *Закона*, пошто су прошла кроз надлежне филтре (органе, комисије) *Правила* су 19. новембра усвојена, а 23. новембра 1933. године потврђено и проглашено њихово ступање на снагу.

Правила су се састојала од XVI глава, са укупно 97 чланова. У првом поглављу (чл. 1. и 2) говори се о основима на којима се Друштво темељи, у (чл. 3.) о заштити и покровитељству, у трећем (чл. 4 и 5) о задацима његовим у миру и рату, у четвртом (чл. 6 — 9) о правима и обавезама чланства, петом (чл. 10—34) о органима друштва. Из овог, за наш предмет интересовања значајног поглавља, приказаћемо оне чланове који говоре о бановин-

²⁶³ Гласник Друштва, 1933, св. 9—10, 268—282, Закон о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије.

ским, среским и општинским одборима и повјереништвима, а из шестог поглавља (чл. 35—40) најкарактеристичније одредбе о раду Подмлатка Црвеног крста. Члан 19. *Правила* гласи:

„Бановински одбори Друштва Црвеног крста су непосредно потчињени органи Главног одбора. Они постоје у мјестима седишта управе појединих бановина и носе име своје бановине. Бановинским одборима су непосредно потцијењени сви срески одбори у подручју бановине“.

Аналогно томе, у члану 20. се каже:

„Отрављање целокупног рада и пословања бановинских одбора врше њихови управни и надзорни одбори“.

У члану 21. се каже:

„Управни бановински одбор чине: 1. председник, 2. потпредседника и дванаест чланова које бира бановинска скупштина на три године, од којих најмање осам са сталним седиштем у месту одбора; 2. један представник војске и морнарице кога именује најстарији командант у седишту одбора, а који дужност у одбору врши поред своје редовне дужности; 3. два представника банске управе (из одељења за социјалну политику и народно здравље и из просветног одељења) које именује бан и који дужност у одбору врши поред редовне дужности“.

Члан 22. интегрално гласи:

„У надлежност управних бановинских одбора спада: 1. Управљање свим друштвеним пословима у области бановине; 2. старање о образовању среских и општинских одбора и надзор над њиховим радом и радом повереништва у области бановине; 3. руковање повереном му друштвеном имовином; 4. израда плана и програма Друштва у бановини и потребних упута за извршење; 5. израда годишњег извјештаја о раду и пословању друштва у бановини; 6. склапање завршних рачуна и израда предлога годишњег буџета бановинског одбора; 7. прегледање годишњих писима Закона и Правила Друштва и ове мере извршава по новини; 8. вођење евиденције о имовини и оствареним приходима среских и општинских одбора и повереништва; 9. решавање о сазиву бановинске скупштине друштва; 10. решавање о материјалним издацима у границама одобреног буџета бановинског одбора; 11. да чини предлоге Главном одбору за предузимање мера према потчињеним одборима који свој рад не саображавају прописима Закона и Правила Друштва и ове мере извршава по одобрењу и упутствима Главног и Извршног одбора.

Ради проучавања свих специјалних послова бановински одбори деле се на секције: санитарску, економско-финансијску, административну и секцију Подмлатка, које се повремено састају на позив предједника секције или предједника одбора. Њихов рад и мишљења имају саветодавни карактер, изузев секције за коју важе специјалне одредбе ових правила (Глава VI). На сарадњу се могу позвати представници других друштава и установа. На исти

начин за разне послове могу се формирати нарочити одбори. Избор представника и чланова секције врши се најдаље у року од 3 дана после одржавања редовне бановинске скупштине, сем избора предсједника и чланова секције Подмлатка за коју важе одредбе чл. 36. ових Правила. Представник војске и морнарице и представник бањске управе — одељења за социјалну политику и народно здравље — улазе без избора у састав санитетске секције, а представник банске управе — одељења за просвету — у састав секције Подмлатка. Бановински одбор састаје се по потреби, а најмање једанпут месечно, на писмени позив председника, а пуноважно решава ако је присутна апсолутна већина чланова, не рачунајући чланове ван седишта одбора који се позивају само по претходној одлуци одбора“.

У чл. 23 говори се о надлежности Надзорног одбора. О томе се каже:

„Надзорни бановински одбор чине: председник и шест чланова, од којих четири морају бити са сталним седиштем у месту одбора, које бира бановинска скупштина Друштва на три године. . .“

Навешћемо и неке одредбе које се односе на рад среских и општинских одбора и повјереништва. Према чл. 27.

„Срески одбор Друштва Црвеног крста су непосредно потчињени органи бановинских односа Београдског обласног одбора. Они постоје само у местима седишта среских управних власти и среских испостава, у којима не постоје бановински, односно Београдски обласни одбори, и носе име свога среза. Ако је једно место седиште више срезова, у њему се може, по решењу надлежних среских скупштина, образовати само један срески одбор и његова се надлежност простире на те срезове, а носи назив седишта. Среским одборима су непосредно потчињени општински одбори и повереништва у срезу“.

Одмах потом, у чл. 28, додаје се:

„Отправљање целокупног рада и пословања среских одбора врше њихови управни и надзорни одбори које бирају среске скупштине на годину дана. Срески одбори имају исти састав као и општински одбори према члану 31. ових Правила. Сем тога у њихов састав улазе по избору: срески начелник, срески лекар и најстарији просветни орган среза и два члана из среза које среска скупштина изабере. Ако у месту среског одбора има два седишта има два седишта среза, а по решењу надлежних среских скупштина образује се само један срески одбор, у његов састав улазе по избору срески начелници и срески лекари из оба среза. Они у исто време врше дужност општинског одбора у месту, у коме се налазе. У њихову надлежност спада: 1. управљање свим друштвеним пословима у срезу; 2. стање о образовању општинских одбора у срезу; и надзор над њиховим радом и повереништвима у срезу; 3. руковање повереном му друштвеном

имовином; 4. израда плана и програма рада Друштва у срезу на основу општег плана Програма и пута за рад Главног и бановинских (односно Београдског обласног) одбора; 5. израда годишњег извјештаја, склапање завршних рачуна и израда предлога годишњег буџета среског одбора; 6. прегледање годишњих буџета и завршних рачуна општинских одбора у срезу; 7. вођење евиденције о имовини и оствареним приходима општинских одбора у срезу и 8. решавање о сазиву годишње скупштине друштва; 9. решавање о материјалним издацима у границама одобреног буџета; 10. да чине предлоге бановинског (односно Београдског обласног) одбору за предузимање мера према потчињеним општинским одборима који свој рад не саображавају прописима Закона и Правила Друштва и ове мере извршује по одобрењу и упутима бановинског (односно Београдског обласног) одбора а према решењу Главног односно Извршног одбора. Срески надзорни одбори имају исти састав као и општински надзорни одбори према чл. 31. ових Правила. Они у исто време врше дужности општинског надзорног одбора у месту у коме се налазе, а сем тога по споразуму са среским управним одборима врше надзор над новчано-материјалним радом осталих општинских одбора и имовином повереништва у срезу“.

Др Петар Стојановић

О раду општинског одбора говоре три наредна члана. У члану 29. се каже:

„Општински одбори Друштва Црвеног крста постоје у мјестима седиштима општинских власти у којима не постоје бановински, односно Београдски обласни или срески одбори, а у којима буде најмање двадесет пуноправних чланова Друштва, и носе име своје општине. У општинама, које имају више од 3 села, могу се у појединим селима основати општински одбори, ако имају најмање 20 пуноправних чланова Друштва. Ови одбори носе назив општинског одбора по месту где се налазе и непосредно су потчињени среском одбору. У местима — општинама — где буде мање од 20 пуноправних чланова, образоваће се повереништва Друштва Црвеног крста, и она носе име по месту где се налазе. Општински одбори и повереништва Друштва Црвеног крста општина, који су у територијалној надлежности ових срезова који према члану 27. ових Правила немају своје среске одборе Друштва, непосредно су потчињени органи надлежног бановинског, односно Београдског обласног одбора друштва“.

У члану 30. стоји:

„Отправљање целокупног рада и пословања општинских одбора врше њихови управни и надзорни одбори“.

Према члану 31:

„Управни општински одбор чине: председник, потпредседник и 5 до 12 чланова, које бира општинска скупштина на годину дана и председник школског одбора Подмлатка у месту.

Ако у општини има више школских одбора онда у општински одбор Друштва улази најстарији по рангу председник школског одбора Подмлатка. У надлежност општинског одбора спада 1. извршавање свих друштвених послова и руковање повременом му друштвеном имовином у месту; израда годишњих извештаја склапања завршних рачуна и израде предлога годишњег буџета општинског одбора; 3. решавање о сазиву годишње скупштине Друштва; 4. решавање о материјалним издацима у границама одобреног буџета општинског одбора. Председник и секретар управног општинског одбора извршавају све послове из надлежности одбора и отправљају и остале административне радње које су у вези са тим пословима. Председник има право да доноси одлуке по новчано-материјалним издацима у границама одобреног буџета и донетих одлука од стране управног одбора. Сва акта потписује председник, а према потписује секретар ако нису материјалне природе, а акта новчано-материјалне природе према потписује и благајник. Општински одбор састаје се по потреби а најмање једанпут месечно на писмени позив председника, а пуноправно решава ако је присутна апсолутна већина чланова. Надзорни општински одбор чине: председник и три члана, које општинска скупштина бира на годину дана. Његова је дужност да води надзор о правилном новчаном и материјалном пословању општинског управног одбора и да врши преглед новчаних и материјалних књига и докумената, благајне и уопште друштвене имовине кад год то за потребно нађе о чему подноси писмени извештај општинском управном одбору, и да подноси годишњи извештај о новчаном и материјалном пословању општинског управног одбора. Одбор се састаје на писмени позив председника и пуноважно решава ако је присутно три члана. Председника на случај спречености заступа један члан одбора кога овај унапред одреди“.

Члан 33. посве је нов и занимљив, јер се њиме ставља у обавезу надлежним представницима власти да оснују повереништва у мјестима гдје дотле нијесу дјеловали општински одбори. Текст тога члана гласи:

„У местима средишта среских управних власти, у којима до ступања на снагу, Закона о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије није постојао месни одбор Друштва Црвеног крста, начелник дотичног среза са среским лекаром и најстаријим просветним органом из дотичног места образују среско повереништво Црвеног крста, док се не оснује срески одбор по чл. 27. и 28. ових Правила. Среска повереништва носе име свога среза и њима су потчињени сви општински одбори, односно општинска повереништва у срезу. Исто тако у местима средишта општинских власти, у којима се не могу образовати општински одбори по чл. 29, 30. и 31. ових правила председници општина образуваће општинска повереништва Црвеног крста. Општинско повереништво чине: председник општине и два лица из општине,

које општински одбор изабере — првенствено — најстарији просветни представник и лекар. Дужности среских и општинских повереништава: 1. да се старају да придобију сарадњу мештана уписом у чланство Друштва ради образовања одбора Друштва; 2. да врше послове, који спадају у дужност и надлежност среских — односно општинских одбора; 3. да чувају остварене припадајуће им приходе до образовања одбора Друштва и да рукују повереном им имовином или материјалом. На челу среског повереништва стоји срески начелник или старешина среске испоставе, а у општинском повереништву председник општине. Они и потписују у име повереништва сва акта под ознаком из свога службеног звања“.

Шеста глава *Правила* детаљно разрађује материју о раду Подмлатка Црвеног крста. Она почиње чл. 35, који гласи:

„Подмладак Црвеног крста је саставни део Друштва Црвеног крста, а организује се као његова грана. Непосредни органи за управу и пословање Подмлатка су школски одбори Подмлатка Црвеног крста. Председници ових одбора су старешине дотичних школа“.

О организационом устројству Подмлатка говори чл. 36. *Правила*. Његов текст је следећи:

„За проучавање и рјешавање свих питања која се односе на управу, развој, организацију и васпитање Подмлатка Црвеног крста, за његов рад у духу идеја и човјекољубивих задатака Црвеног крста, у миру и рату, постоје секције Подмлатка Црвеног крста: при Главном одбору и при свима бановинским, Београдском обласном, среском и општинским одборима. Председника секције Подмлатка Црвеног крста при Главном, бановинским и Београдском обласном одбору бира између својих чланова Главни, односно бановински и Београдски обласни одбор. При среским и општинским одборима председник секције Подмлатка Црвеног крста је председник школског одбора Подмлатка према члану 31. и чл. 35. ових *Правила*. Ове секције имају пуноважно право решавања и одлучивања у дотичном одбору о сваком питању које се односи на Подмладак Црвеног крста. Овим правом не искључује се надлежност надзора оног одбора, коме та секција припада. Школски одбори Подмлатка Црвеног крста и његове секције при одборима Друштва образују се у почетку школске године, а најдаље до 15. октобра. Њихова функција траје годину дана. . .“

Члан 73. односи се на састав управе секције Подмлатка, па се у њему каже:

„У састав секције Подмлатка улазе: а) при Главном одбору: председник секције и 5 чланова Главног одбора, које овај одбор изабере; б) при бановинском и Београдском одбору: 3 члана из поменутих одбора од којих је један председник секције; в) при среским, општинским и кварталним одборима: председник секције по чл. 31, 32, 35. и 36. ових *правила* и два члана дотичног

Друштва. У свим секцијама Подмлатка а према одлуци одбора Друштва, могу се на сарадњу позивати и представници других друштава и установа и друга лица, која су се исткла својим радом на просвећивању и васпитању омладине или радом на децјој заштити и унапређењу народног здравља“.

Задаци и обавезе секције Подмлатка регулисани су чл. 38. на сљедећи начин:

„У надлежност и дужност секција Подмлатка спада: а) секције Главног одбора: да се стара о придобијању чланства и васпитању Подмлатка одушевљавајући га за идеју и рад Црвеног крста, да уређује ‚Гласник Подмлатка Црвеног крста‘ и друга поучна и корисна издања намењена члановима Подмлатка, да чине предлоге Главног одбора за организовање разних течајева и скупова у вези са радом Подмлатка, да води рачуна о чувању здравља омладине и преко Главног одбора одржава везе с организацијом или секцијом Подмлатка страних друштава Црвеног крста и секција Подмлатка Лиге друштава Црвеног крста; б) секције бановинског, односно Београдског обласног одбора; да се у своме подручју стара за организовање течајева за будуће мајке, прве помоћи, за ручни рад, за организовање опоравилишта и лечилишта, апотека, вртова и школских кухиња, купатила, радионица за ручни рад и све оно што служи васпитању и унапређењу Подмлатка; в) секције среских и општинских одбора: да потпомажу рад школских и ваншколских одбора Подмлатка у извршењу њихових задатака“.

О школским одборима Подмлатка говори члан 39. у којем се каже:

„Старешина школе и два ћачка родитеља, изабрана на родитељском састанку, а који су чланови Друштва Црвеног крста, са старешинама разреда, чине школски одбор Подмлатка. У местима где има више школа а један школски одбор, чланови школског одбора улазе у школски одбор Подмлатка по могућству. У средњим школама при којима не постоје школски одбори старешина школе са старешинама разреда чине школски одбор Подмлатка Црвеног крста. Школски одбори Подмлатка састају се по потреби, по позиву председника одбора. Одбор бира благајника и секретара одбора од наставног особља школе, а које припада одбору. Школски одбор Подмлатка Црвеног крста доставиће на крају сваке године секцији Подмлатка Црвеног крста при бановинском одбору, а овај Главном одбору, извјештај о годишњем раду за минулу годину и један примерак годишњег рачуна. Главни одбор прегледаће извештај и са евентуалним примедбама доставити Министарству просвете — општем одељењу“

Посљедњи члан (40) из овог поглавља регулише задатке школског и ваншколског одбора Подмлатка. Према том члану:

„Задатак је школског и ваншколског одбора Подмлатка Црвеног крста, да у заједници и сарадњи са месним одборима Друштва ради свим средствима да омладину теорно и практично а нарочито путем саморадње, обучи и оспособи за сарадњу у свим задацима Црвеног крста и код ње пробуди и развије: 1) осећај и свест о племенитом задатку Црвеног крста у миру и рату и о потреби да сваки држављанин испуњава дужности према отаџбини Краљевини Југославији и Црвеном крсту; 2) воља и одушевљење за практичан рад по човекољубивим и здравственим задацима Црвеног крста, негујући осећање драговољне службе ради указивања помоћи другима и општеном заједници; 3) љубав према друговима и деци из других места своје и стране државе; 4) осећање радости при сваком добром и корисном делу које се учини ближњем и навикавање на рад за узајамно помагање у невољи; 5) свест о потреби прилагођавања живота здравственим начелима и о ширењу основних знања из телесне и душевне хигијене; 6) смисао за васпитање у грађанским дужностима и осећање одговорности према добу развића; 7) умешност прикупљања и спремања помоћи у новцу и материјалу ради помагања сиромашних другова и друге деце, болесних и рањених војника и инвалида; и 8) способност привређивања и штедње“.²⁶⁴

²⁶⁴ Исто, св. 11—12, 329—376, Правила Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије.